

KÄSIVARREN ERÄMAA-ALUEEN VIRKISTYSKÄVI- JÄT KESÄKUUSTA 1996 TOUKOKUUHUN 1997

Liisa Kajala

ESIPUHE

Käsivarren erämaa-alue on virkistyskävijöiden keskuudessa suosituin Suomen la-
kisääteistä erämaista. Tämän vuoksi Metsähallitus katsoi tarpeelliseksi selvittää
Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman laadinnan yhteydessä
erämaa-alueen virkistyskäytön määrää ja laatua sekä virkistyskävijöiden näke-
myksiä ja tarpeita. Tutkimuksen keskeisimmät tulokset esitellään lisäksi Käsivar-
ren erämaa-alueen perusselvityksessä (Metsähallituksen luonnonsuojelujulkai-
sija, sarja A) ja niitä hyödynnetään hoito- ja käyttösuunnitelmassa (Metsähallituk-
sen luonnonsuojelujulkaisuja, sarja B).

Osallistavan suunnittelun periaatteen mukaisesti Metsähallitus on selvittänyt
hoito- ja käyttösuunnitelman laadinnan yhteydessä monin eri menetelmin myös
muiden erämaan käyttäjäryhmien ja intressitahojen näkemyksiä. Kaikkien tahojen
näkemykset otetaan suunnittelussa huomioon erämaalain sallimissa rajoissa. Mui-
den tahojen näkemyksiä ei merkittävydestään huolimatta esitellä tässä virkistys-
käyttöön rajoittuvassa tutkimusraportissa, vaan ne tulevat otetuiksi huomioon Kä-
sivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa.

Tutkimus liittyy kirjoittajan tekeillä olevaan väitöskirjatyöhön, jonka työotsikkona
on Erämaisten alueiden virkistyskäytön ristiriidat – tapaustutkimuksia Suomesta
ja Yhdysvalloista. Tämän tutkimuskytkennän vuoksi aineiston laajuuteen ja edus-
tavuuteen on kiinnitetty huomiota enemmän kuin puhtaasti käytäntöä palvele-
vissa kävijätutkimuksissa. Tutkimus liittyy myös Metsäntutkimuslaitoksen hank-
keeseen Matkailu osana luonnon- ja kulttuuriympäristön kestäväää käyttöä, jossa
tekijä on ulkopuolisena tutkijana.

Tutkimusta on avustanut lukuisa joukko henkilöitä. Metsähallituksen Ylä-Lapin
luonnonhoitoalueen Enontekiön henkilöstö auttoi monin tavoin aineiston ke-
ruussa. Aineistoa tallensivat Kimmo Enojärvi, Sari Heikkilä-Olli, Raija Keskitalo,
Riikka Paajanen ja Tuija Syväjärvi. Kartta-aineistojen analysoinnissa ovat autta-
neet Elina Välkky Joensuun yliopistosta ja Juha Sihvo Metsähallituksesta. Kiitokset
heille kaikille. Kiitokset myös kaikille kyselyyn vastanneille.

Raportti on kirjoitettu Suomen Kulttuurirahaston myöntämän apurahan turvin te-
kijän ollessa tutkimusvapaalla Metsähallituksen erämaasuunnittelijan työstään.
Metsäntutkimuslaitos tarjosi työtilat tutkimusvapaan ajaksi.

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa tarkastellaan Käsivarren erämaa-alueen virkistyskäytön määrää ja laatua sekä virkistyskävijöiden näkemyksiä ja tarpeita. Aineistona on yhden vuoden aikana (kesäkuun 1996 alusta toukokuun 1997 loppuun) toteutettu virkistyskäyttökysely. Lisäksi kyselytutkimuksen otannan edustavuutta arvioitiin maastohaastatteluin ja kävijämääriä laskettiin tupien vieraskirjoista vuosilta 1970–1998. Virkistyskäyttökyselyyn vastanneita oli 1 365 ja vastausprosentti 83,3.

Käsivarren erämaa-alueen virkistyskävijämäärät ovat nousseet 1970-luvun alun alle 1 000 vuotuisesta kävijästä nykypäivän yli 5 000 kävijään. Tämä on enemmän kuin missään muussa Suomen lakisääteisessä erämaassa. Käyttö jakautuu maantieteellisesti epätasaisesti keskittyen sekä kesällä että talvella muutamalle pääväylälle. Suurin osa sekä kesä- että talviajan retkistä suuntautuu alueen pohjoisosan suurtunturialueelle sisältäen käynnin Suomen korkeimmalla tunturilla, Haltilla. Käyttö jakautuu myös ajallisesti epätasaisesti siten, että noin 80 % käynneistä ajoittuu neljään sesonkikuukauteen: huhti-toukokuuhun ja heinä-elokuuhun.

Virkistyskävijöistä 70 % oli miehiä. Vastanneiden keski-ikä oli 40 vuotta. Kävijöistä 44 % on kulkenut alueella vain kävellen, 16 % vain hiihtäen, 19 % sekä kävellen että hiihtäen, 11 % ainakin joskus lentäen ja 9 % ainakin joskus moottorikelkkaillen. Kesäkauden kävijöistä noin puolet ja talvikauden kävijöistä noin neljäsosa oli alueella ensimmäistä kertaa. Keskimäärin maastossa yövyttiin 4,5 yötä, joista 3,7 erämaa-alueella. Kesällä yövyttiin useimmiten omissa majoitteissa ja talvella tuvissa.

Kävijöiden valtaosan (85 %) mielestä alueen peruspalvelut (autiotuvat, puuhuolto, sillat, viitat, pitkospuut) on jatkossakin ylläpidettävä verovaroin ja säilytettävä kaikille käyttäjille maksuttomina. Palveluiden rahoittamiseksi kerättävistä maksuista myönteisimmin kävijät suhtautuvat vapaaehtoiisiin ja selvästi kohdennettuihin maksuihin.

Tärkeimmät alueelle tulon syyt olivat maisemat, luonnontilaisuus, erämaisuus, rauhan ja hiljaisuuden kokeminen, hyvät retkeilymaastot ja arkipäivän rutiineista irtautuminen. Erämaa-alueen tärkeimpinä tehtävinä vastaajat pitivät alueen erämaisyyden säilyttämistä, alkuperäisluonnon suojelua ja retkeily- ja vaellusmahdollisuuden tarjoamista.

Suurin osa kävijöistä ilmoitti käynnin vastanneen odotuksia. Parhaiksi asioiksi mainittiin ainutlaatuinen, puhdas luonto, hyvä tai vaihteleva sää sekä rauha ja hiljaisuus. Kuitenkin noin puolta virkistyskävijöistä oli häirinnyt ainakin joskus liiallinen kävijämäärä, muiden kävijöiden käyttäytyminen, maaston kuluneisuus tai jokin muu tekijä. Yleisimmin häiritseviksi tekijöiksi mainittiin suuret virkistyskävijämäärät ja motorisoitu liikkuminen – kesällä helikopteri- ja lentokonekuljetukset, talvella moottorikelkkailu.

Tutkimuksen lopuksi tarkastellaan suunnittelun mahdollisuuksia vaikuttaa Käsivarren erämaa-alueen virkistyskäyttöympäristön viihtyisyyden säilyttämiseen ja lisäämiseen.

Avainsanat:

Kävijätutkimus, virkistyskäyttö, erämaa-alueet, Käsivarren erämaa-alue

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	9
2 TUTKIMUSALUE	10
2.1 Käsivarren erämaa-alueen luonto ja käyttö	10
2.2 Virkistyskäytön rakenteet	12
3 AINEISTO JA MENETELMÄT	13
3.1 Tutkimusaineisto	13
3.2 Menetelmät	15
4 TULOKSET	16
4.1 Kävijärakenne	16
4.1.1 Kulkutavat	16
4.1.2 Kävijöiden perustiedot	20
4.1.3 Aiempi retkeilykokemus	25
4.1.4 Ulkoilu- ja luontoharrastukset	28
4.2 Käynnit Käsivarren erämaa-alueella	30
4.2.1 Käynnin kesto ja yöpymistapa	30
4.2.2 Seurueen koostumus	32
4.2.3 Käyntien syyt	34
4.2.4 Metsästyksen ja kalastuksen harrastaminen käyntien yhteydessä	41
4.2.5 Virkistyskäytön määrän kehitys	42
4.2.6 Virkistyskäytön jakautuminen alueelle	43
4.3 Odotukset ja mielipiteet alueen hoidosta, käytöstä ja palveluista	45
4.3.1 Käsivarren erämaa-alueen merkitys	45
4.3.2 Odotusten toteutuminen	46
4.3.3 Mielipiteet toiminnoista ja rakenteista	47
4.3.4 Mielipiteet palveluiden rahoituksesta	54
4.3.5 Virkistyskokemusta häiritsevät tekijät	58
5 TULOSTEN TARKASTELU	61
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	66
6.1 Suunnittelun mahdollisuudet	66
6.2 Tulosten luotettavuus	69
6.3 Tutkimustarpeet	70
LÄHTEET	72

LIITTEET

- Liite 1 Virkistyskävijätutkimuksen saatekirjeet ja kyselylomake
- Liite 2 Arvio virkistyskävijämäärien kehityksestä Käsivarren erämaa-alueella vuosina 1970–1998 tuvittain ja kuukausittain

1 JOHDANTO

Erämaa on kulttuurisidonnainen käsite. Suomalaisen erämaakäsitteen juuret ovat pyyntikulttuurissa. Erämaiksi on sanottu laajoja takamaita, joihin tehtiin usean päivän, viikon tai jopa kuukausien pituisia kalastus- ja metsästysmatkoja aikoina, jolloin pyynti antoi olennaisen osan toimeentulosta. Nykysuomalaisille erämaa merkitsee ennen kaikkea laajaa, tietöntä, asumatonta ja luonnontilaista aluetta (Hallikainen 1998).

Saamen kielessä ei ole ollut sanaa erämaa. Metsä- ja porosaamelaiset ovat ainakin osan vuodesta asuneet metsissä ja tuntureilla vaihtaen asuinpaikkaa riistan, kalantulon ja laidunten mukaan, ilman pysyvämpää kiinteää asuinpaikkaa. Erämaa on ollut heille koti.

Kansainvälisesti erämaat määritellään alueiksi, jotka ovat laajoja, syrjäisiä, tietttömiä, lähes asumattomia ja varsin luonnontilaisia. Määritelmä sopii siten Suomenkin erämaihin. Suomen erämaat ovat kuitenkin olleet ja ovat edelleen ihmisten käytössä. Siksi ne eivät ole täysin luonnontilaisia, asumattomia eivätkä myöskään täysin syrjäisiä. Nykyiset maastoajoneuvot mahdollistavat lähes ympärivuotisen pääsyn erämaihin.

Suomen erämaalaki (62/91) lähtee edellä kuvatuista perinteistä ja niiden kunnioituksesta. Lain tavoitteena on alueiden erämaaluonteen säilyttäminen, saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaaminen sekä luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittäminen. Viimeksi mainittu tavoite pitää sisällään luonnon virkistyskäytön.

Virkistyskävijöiden keskuudessa Käsivarren erämaa-alue on Suomen kahdestatoista lakisääteisestä erämaasta suosituin. Tämän vuoksi Metsähallitus katsoi tarpeelliseksi selvittää Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman laadinnan yhteydessä erämaa-alueen virkistyskäytön määrää ja laatua sekä virkistyskävijöiden näkemyksiä ja tarpeita. Aineistona on yhden vuoden aikana (kesäkuun 1996 alusta toukokuun 1997 loppuun) toteutettu virkistyskävijöille suunnattu kävijäkysely. Lisäksi kyselytutkimuksen otannan edustavuutta arvioitiin maasto- haastatteluin ja kävijämääriä laskettiin tupien vieraskirjoista vuosilta 1970–1998. Tässä julkaisussa raportoidaan virkistyskävijätutkimuksen keskeisimmät tulokset.

2 TUTKIMUSALUE

2.1 Käsivarren erämaa-alueen luonto ja käyttö

Enontekiön kunnan luoteisosassa sijaitseva Käsivarren erämaa on Suomen toiseksi suurin lakisääteinen erämaa-alue, pinta-alaltaan noin 220 630 ha (taulukko 1). Pohjoisessa ja idässä erämaa rajoittuu Norjan rajaan (kuva 1). Alueen länsiraja kulkee Karesuvanto–Kilpisjärvi tien itäpuolella, 2–12 km etäisyydellä maantiestä. Etelässä alue päättyy muutamaa kilometriä ennen Vuoskusta Kalkkoiviin menevää hyvin huonokuntoista tietä. Molemmat em. tiet rakennettiin vasta toisen maailmansodan aikaan, mikä on suuresti vaikuttanut alueen erämaaluonteen, kulttuurin ja siihen olennaisena osana kuuluvien perinteisten käyttömuotojen säilymiseen. Alue kuuluu kokonaisuudessaan saamelaisten kotiseutualueeseen.

Taulukko 1. Käsivarren erämaa-aluetta kuvaavat tärkeimmät tunnusluvut.

<i>Käsivarren erämaa-alue</i>	
• Perustamisajankohta	1991 Valtioneuvoston päätöksellä
• Sijainti	Lapin läänissä, Enontekiön kunnassa, 2–12 km valtatie 21 itäpuolella.
• Pinta-ala	220 630 ha
• Suojelualueet	Erämaa-alueen sisällä sijaitsee Anjalonjin luonnonsuojelualue (175 ha)
• Kävijämäärä / v.	n. 5 000
• Palvelut	- Kalottireitti (n. 40 km) - moottorikelkkaurat (90 km) - autiotuvat, 18 kpl - varaustuvat, 4 kpl - jätehuolto tupien yhteydessä - virkistyskalastusalue - metsästysalue
• Käyttömuodot	Luontaiselinkeinot, kotitarvekalastus, -metsästys ja -marjastus, matkailu, retkeily (hiihto- ja kävelyvaellukset, melonta), moottorikelkkailu, virkistyskalastus ja -metsästys
• Hoito- ja käyttösuunnitelma	Luonnos valmistui v. 1999

Käsivarren erämaa on sekä luontonsa että kulttuurinsa puolesta ainutlaatuinen osa Suomea. Alueen luoteisosan suurttunturit ovat Suomessa ainoa alue, joka kuuluu Skandinavian vuoriston vedenjakajaan, Kölivuoristoon. Kaikki Suomen yli 1000 m korkeat tunturihuiput (n. 40 kpl) Saanaa lukuun ottamatta sijaitsevat erämaa-alueella. Erämaa-alueen keskiosaa hallitsevat ns. välitunturit ovat loivapiirteisempiä. Pohjoisuudesta ja korkeudesta johtuen lähes kolme neljäsosaa alueesta on paljakkaa, noin 14 % tunturikoivikoita tai pajukoita ja 10 % avosoita. Kalkkipitoisen kallioperän vuoksi suurttuntureiden kasvillisuus on Suomen oloissa poikkeuksellisen rikasta.

Käsivarren erämaa on tietön, muttei asumaton. Erämaan sisällä on Raittijärven kylä, jossa osa perheistä asuu edelleen lähes ympärivuotisesti. Lisäksi alueella on paliskunnan paimentopaikkoja sekä poronhoidon, metsästyksen, kalastuksen ja keräilytalouden tukikohtia. Yksityismaita alueen sisällä ei ole toisin kuin useimmissa muissa Suomen lakisääteisissä erämaissa.

Erämaa kuuluu kokonaisuudessaan Käsivarren paliskunnan poronhoitoalueeseen. Vaikka porotalous – kuten muutkin elinkeinot – on ollut viime vuosikymmeninä muutospaineiden alainen, alueen poronhoito noudattaa vielä pitkälti perinteisiä tapoja. Esimerkiksi talviruokintaa pyritään välttämään. Myös jutava poronhoitokulttuuri säilyi Käsivarressa pisimpään, aina 1960-luvulle saakka.

Alueen suurimmilla järvillä harjoitetaan kotitarvekalastusta. Lisäksi kalastus on merkittävä osa elinkeinokokonaisuutta alueen luontaiselinkeinojen harjoittajille. Virkistyskalastus keskittyy keväällä pääasiassa tunturiylänköjen järville, kesällä myös alueen lukuisille joille. Lohikannan elpyminen Lätäsenossa on lisännyt tämän erämaa-alueen suurimman joen suosiota virkistyskalastajien keskuudessa.

Käsivarren pohjoisuudesta ja korkeasta sijainnista johtuen riekko on alueen ainoa metsästettävä kanalintu. Sen metsästys keskittyy jokilaaksoihin. Riekon pyynnillä on taloudellista merkitystä paikalliselle väestölle. Paikalliset luontaiselinkeinojen harjoittajat pyytävät riekkoa perinteiseen tapaan ansoilla. Syksyllä virkistysmetsästäjät tulevat pyytämään riekkoa pitkienkin matkojen takaa.

Metsätaloudellista käyttöä erämaalla ei ole. Metsähallitus ottaa alueelta koivua eteläisimpien tupien polttopuuhuoltoon. Samoin alavimmilla ja eteläisimmillä seuduilla sijaitsevat porotalouden ja luontaiselinkeinojen tukikohdat ottavat alueelta polttopuuta vähäisessä määrin.

Virkistyskäyttö on alueen nuorin maankäyttömuoto, mutta Suomen muihin erämaihin verrattuna retkeilijät löysivät Käsivarren jo suhteellisen varhain. Tietävästi ensimmäisiä retkeilijöitä alueella olivat suomalaiset naisvoimistelijat 1930-luvun alussa (Kari 1978). Edelleen Käsivarren erämaa-alue on retkeilijöiden ja matkailijoiden keskuudessa suosituin Suomen lakisääteisistä erämaista. Tähän vaikuttaa erityisesti Suomen mittakaavassa ainutkertainen luonto, mukaan lukien vetovoimainen Halti, joka on Suomen korkein tunturi (1 328 m mpy).

Kesäisin Käsivarren erämaa-alueella liikutaan kävellen, veneillen, meloen ja lentäen. Talvisin liikutaan pääasiassa hiihtäen, moottorikelkalla ja moottorikelkan reessä istuen. Uudempia virkistyskäyttömuotoja ovat mm. koiravaljakko- ja poroajelut, lumikengillä kävely, potkukelkkailu, lumilautailu, riippuliito ja varjopurjehdus. Jokamiehenoikeuksien perusteella kaikilla on oikeus liikkua omin voimin erämaassa ilman aika- tai aluerajoituksia. Myös tilapäinen majoittuminen laavussa tai teltassa kuuluu jokamiehenoikeuksiin. Sen sijaan motorisoitu liikkuminen vaatii maanomistajan luvan. Paikkakuntalaisten moottorikelkkalupa antaa oikeuden kelkkailla kotikunnan valtion mailla. Käsivarren alueella enontekiöläiset kelkkailvat etenkin keväisin.

Ohjelmanpalveluyrittäjät järjestävät alueelle ohjattuja kelkka- ja pilkkiretkiä, moottorikelkoin huollettuja hiihtoretkiä sekä ohjattuja hiihtoretkiä. Viime vuosina on lisäksi tullut tarjolle koiravaljakko- ja porosafareita. Suosituinta aikaa opastetuille talviaikaisille retkille on maaliskuu–toukokuu. Myös kesä- ja syyskautena ohjelmanpalveluyrittäjät järjestävät alueelle vaelluksia sekä kalastusmatkoja.

2.2 Virkistyskäytön rakenteet

Kuten muuallakin Pohjois-Suomessa, myös Käsivarren erämaa-alueella retkeilyrakentaminen on nuorta. Metsähallitus rakensi ensimmäiset autiotuvat retkeilytarkoitukseen Suomen matkailuliiton laatiman esityksen perusteella 1960-luvulla. Jotkut vanhat porokämpät ovat myös olleet retkeilijöiden käytössä.

Erämaa-alueella on kahdeksantoista Metsähallituksen huoltamaa autiotupaa ja neljä varaustupaa (kuva 2). Lisäksi alle kolmen kilometrin säteellä alueen rajasta sijaitsevat Saarijärven autio- ja varaustupa sekä Ailakkajärven, Kalkkoivin ja Pinniskosken autiotuvat. Alueella ei ole ollut vuokrakammeja kuten Urho Kekkonen kansallispuistossa, mutta käytännössä varaustuvan on voinut varata kokonaan omalle ryhmälleen kahdeksi peräkkäiseksi yöksi maksamalla kaikista makuupaikoista.

Metsähallituksella on omassa käytössään Toskalojan huolto- ja valvontatupa ja käyttöoikeus vuokraamiinsa poliisitoimen tukikohtaan Vuomakasjärvellä sekä Soneran ja Tullilaitoksen huoltotupiin Meekonjärvellä. Metsähallituksen Villillä Pohjolalla on ohjelmanpalveluiden tukikohtana ns. Kekkonen kämpppä Porojärven itäpäässä ja Hirvasvuopion eräkämpä Lätäsenon varrella erämaan kaakkoiskulmassa. Ne ovat ensisijaisesti Metsähallituksen järjestämien ohjelmanpalveluiden tukikohtia, mutta niitä voidaan lyhytkestoisesti vuokrata myös muille luontomatkailuyrittäjille. Kekkonen kämpppä siirtyi Kemijoki Oy:ltä Metsähallitukselle 1997 ja sen yhteyteen rakennettiin huoltorakennus 1998. Kekkonen kämpppä on sovittu museoviraston kanssa säilytettäväksi museorakennuksena. Lisäksi Metsähallituksella on hallinnassaan Munnikurkkion vuonna 1991 lakkautettu rajavartioasema, jonka rantasauna on ollut retkeilijöiden käytössä.

Käsivarren erämaa-alueella kulkee yksi kesäaikainen merkitty retkeilyreitti, joka on osa 800 kilometrin pituista Kalottireittiä. Suomen puolella reitti kulkee yhteensä noin 70 km matkan Somasjärveltä Pihtusjärven, Meekonjärven, Kuonjarvaaran ja Saarijärven kautta Kilpisjärvelle ja sieltä edelleen Mallan luonnonpuiston halki kolmen valtakunnan rajapyykille. Erämaa-alueella reitistä kulkee noin 40 km. Reitiltä erkanee Pihtusjärven koillispäästä merkitty 8 kilometrin pistoreitti Haltille (kuva 2). Norjan, Ruotsin ja Suomen valtionpäämiehet vihkivät Kalottireitin käyttöön vuonna 1993.

Alueella sijaitsee 50 km Hetta-Kilpisjärvi moottorikelkkaurasta, jonka kokonaispituus on 180 km. Toinen merkitty kelkkaura, 40 km, kulkee Saarikoskelta Raittijärvelle ja risteää Hetta-Kilpisjärvi -uran kanssa Buoiddesoavin koillispuolella (kuva 2).

Jogasjärveltä alkava Poroenen-Lätäsenon veneilyreitti kulkee erämaa-alueella ensimmäiset 60 km, Lätäsenon-Hietajoen soidensuojelualueella seuraavat 30 km ja viimeiset 20 km yksityismaiden halki soidensuojelualueen ympäröimänä. Reitti päättyy Markkinaan, missä Lätäseno yhtyy Könkämäenoon. Erämaa-alueella reitin varrella sijaitsevat yläjuoksulta lähtien Jogasjärven autio- ja varaustuvat, Porojärven autiotupa, Kekkosen kämpä Porojärven itäpäässä, Tenomuotkan ja Hirvasvuopion autiotuvat sekä Hirvasvuopion ohjelmapalveluiden tukikohta.

Erämaa-alueelle on muodostunut aikojen kuluessa erilaisia polkuja. Tässä kuvataan vain erittäin selvästi maastossa erottuvat polut, joita käytetään yleisesti kesäaikaisina maastoliikenneurina (kuva 2). Saarikoskelta Raittijärvelle kulkee Tielaitoksen ylläpitämä polkutie, jonka kosteimmissa paikoissa on mönkijäpitkokset. Kalkkoivista kulkee kesäaikainen maastoliikenneura Hirvasvuopion kautta Munnikurkkioon. Myös tällä polulla on mönkijäpitkokset kosteimmissa paikoissa sekä Torisenon suulla riippusilta, joka palvelee talvella moottorikelkkauran siltana.

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Tutkimusaineisto

Käsivarren erämaa-alueen virkistyskäytön määrästä ja sen kehityksestä sekä virkistyskävijöiden näkemyksistä ja kokemuksista kerättiin tietoa maastohaastatteluin, vanhoista vieraskirjoista ja vuosina 1996–1997 toteutetulla Käsivarren virkistyskävijöille suunnatulla kyselytutkimuksella.

Kyselytutkimus toteutettiin siten, että kaikille Käsivarren alueella sijaitseville tuville vietiin kävijätutkimusvihkot, joissa kysyttiin kaikilta alueella liikkuneilta nimi, osoite ja muutamia perustietoja retkestä. Kesä- ja syyskauden (käytetään jatkossa nimeä kesäkausi) päätyttyä vihkot vaihdettiin uusiin ja kertyneet tiedot talletettiin. Lopuksi tarkistettiin, että kukin kävijä esiintyi rekisterissä vain kerran. Yli

16-vuotiaista rekisterin henkilöistä poimittiin satunnaisotos, jolle lähetettiin postitse tarkempi kyselylomake (taulukko 2 ja liite 1). Ei-vastanneille lähetettiin kolmen viikon päästä ensimmäisestä postituksesta uusi kyselylomake saatekirjeineen (liite 1).

Sama järjestely toistettiin talvi- ja kevätkauden (käytetään jatkossa nimeä talvikausi) päätyttyä. Näin saatiin kuva koko vuoden (kesäkuu 1996 - toukokuu 1997) kävijämäärien jakaumasta. Kullakin virkistyskävijällä oli sama todennäköisyys päätyä otokseen. Lapsia (16-vuotiaita ja alle) oli kävijätutkimusviikoissa 228 (5,9 %). Kesäkaudella kävijöistä suurempi osa oli lapsia (6,9 %) kuin talvikaudella (4,4 %, taulukko 2).

Maastohaastatteluin arvioitiin, kuinka suuri osa alueen virkistyskävijöistä tavoitettiin yllä kuvatulla nimienkeräysjärjestelyllä ja oliko joitakin systemaattisia eroja siinä, millaiset kävijät jättivät kirjoittamatta nimensä vihkoon. Sekä talvella että kesällä kävijöitä haastateltiin kolme päivää eri paikoissa Haltin reitin varrella. Kulkijoista 77,5 % oli kirjoittanut nimi- ja osoitetiedot tuville sijoitettuihin kävijätutkimusviikoihin. Sukupuolen tai retken keston suhteen ei ollut eroa kävijätutkimusviikoon kirjoittaneiden ja kirjoittamattomien välillä. Sen sijaan pienten ryhmien jäsenet merkitsivät useammin nimensä vihkoon, kun taas suuremmista ryhmistä useampi henkilö jätti nimensä kirjoittamatta. Tämän vuoksi suuret ryhmät ovat hieman aliedustettuina otoksessa. Kulkutavan suhteen aliedustettuina ovat ne moottorikelkkailijat ja reessä matkanneet, jotka tekivät keväthangilla päiväretken risutettua huoltouraa pitkin Kilpisjärveltä Haltille ja takaisin. He eivät useinkaan poikenneet yhdelläkään tuvalla kirjoittamassa nimiään vihkoihin. Myös lentäen Melajärvelle kulkeneet kalastajat ovat todennäköisesti aliedustettuina otoksessa, sillä lähistöllä ei ole yhtään tupaa, jossa he olisivat voineet kirjoittaa nimi- ja osoitetietonsa kävijätutkimusviikoon.

Käytännön syistä johtuen vihkot vaihdettiin syyskauden päätteeksi noin 20.9.1996. Tästä johtuen menetettiin perusjoukosta 75 kävelijää, jotka olivat käyneet ko. kauden jälkeen. Keväällä vihkot haettiin pois 20.5.-22.5.1997, mistä johtuen perusjoukosta jäi puuttumaan toukokuussa 1996 vietyjen vihkojen perusteella arvioiden myöhemmin keväällä liikkuneet 35 hiihtäjää ja 8 moottorikelkkailijaa. Kyselyä ei myöskään lähetetty talvikauden päätteeksi sellaisille henkilöille, jotka olivat jo saaneet kyselyn kesäkauden loputtua. Tällaisia henkilöitä oli 33.

Taulukko 2. Virkistyskävijätutkimuksen aineisto ja kävijätutkimusvihkojen perusteella arvioidut kävijämäärät ajalla kesäkuu 1996 – toukokuu 1997. Otoksessa perusjoukkona Käsivarren erämaa-alueella ko. ajankohtana kulkeneet yli 16-vuotiaat henkilöt.

	nimiä	arvioitu kävijä- määrä ³	otoksen koko	vastan- neita	vastaus-%	edusta- vuus-%
kesäkaudella ¹	2213+75 =2288	2952	1000	845	84,5	63,3 ⁴
talvikaudella ¹	1425+43 =1468	1894	644	524	81,4	61,2
AIKUISIA YH- TEENSÄ	3638+118 =3756	4846	1644	1369	83,3	62,5
lapsia kesällä ²	163	210				
lapsia talvella ²	65	84				
KAIKKI YH- TEENSÄ	3984	5140				

¹kesäkausi kattaa koko lumettoman kauden (juhannuksesta syyskuun loppuun) ja talvi-kausi koko lumipeitteisen kauden (lokakuusta juhannukseen)

²16-vuotiaita tai alle

³kauden nimimäärä kävijätutkimusvihkossa jaettuna 0,775:llä

⁴2213/2952x84,5, muut edustavuusprosentit laskettu vastaavasti

3.2 Menetelmät

Vastaukset kyselylomakkeen strukturoituihin kysymyksiin ja lyhyisiin avoimiin kysymyksiin talletettiin Microsoft Excel 97:llä, pitkät avoimet vastaukset sekä vieraskirjojen sanallinen aineisto Microsoft Word 97:llä ja kartta-aineisto Topoksella. Tutkimusaineiston analysoinnissa käytettiin SPSS 9.0 for Windows -tilasto-ohjelmaa ja kartta-aineiston osalta ArcInfo ja MapInfo paikkatieto-ohjelmia (Kajala ja Välkky 1998).

Kvantitatiivinen aineisto esitellään tässä raportissa pääasiassa jakaumien ja kuvailevien tunnuslukujen avulla. Aineistoa analysoitiin tavanomaisia, pääasiassa ei-parametrisia tilastollisen aineiston käsittelymenetelmiä (Pearsonin X²-testiä, Mannin-Whitneyn U-testiä ja sen usean otoksen vertailuun sopivaa yleistystä, Kruskalin-Wallisian varianssianalyysiä) käyttäen. Tämä siksi, että kuten yleensäkin mielipidekyselyissä, useimmat jakaumat ovat kaukana normaalista (kaksihuippuisia tai vinoja). Samasta syystä koko aineistoa kuvaavia keskiarvotunnuksia on raportoitu vain ilmiön suuruusluokan kuvaamiseksi ja kävijäryhmien välisiä eroja on tarkasteltu aina, kun ne ovat olleet merkitseviä. Tilastollisen merkitsevyyden raja-arvona käytettiin 95 % todennäköisyyttä (p<0,05).

4 TULOKSET

4.1 Kävijärakenne

4.1.1 Kulkutavat

Kävijöiden kulkutavat kuvataan tässä ensimmäiseksi sen vuoksi, että kulkutapa on Käsivarren erämaa-alueen kävijöitä kuvattaessa keskeinen ominaisuus. Sitä käytetään jatkossa luokittelevan muuttujana useissa muissa kävijärakennetta, käynnejä ja kävijäytyvyisyyttä kuvaavissa analyyseissä.

Tällä matkallaan kävelen oli liikkunut 52 %, hiihtäen 30 %, lentäen ainakin osan matkasta 9 % ja moottorikelkkaillen ainakin osan matkasta 6 % vastanneista (taulukko 3, kyselylomakkeen kysymys 8, liite 1). Kun mukaan otetaan myös henkilöiden aiemmat käynnit alueella, vastanneista 21 % oli ainakin joskus liikkunut alueella lentäen tai moottorikelkalla (taulukko 4, kyselylomakkeen kysymykset 8, 15 ja 16, liite1). On kuitenkin muistettava, että kelkkailijat ja todennäköisesti myös Melajärvelle lentäen kulkeneet kalastajat ovat aliedustettuina otoksessa. Sellaiset henkilöt, jotka olivat sekä kelkkailleet että lentäneet (n=38) luettiin kelkkailijoihin. Vastanneista 1 095 on kulkenut alueella ainakin joskus kesällä ja 641 ainakin joskus talvella (taulukko 4).

Taulukko 3. Millä tavoin vastanneet ovat liikkuneet alueella tämänkertaisella käynnillään (n=1 360). Taulukossa " - " tarkoittaa, että vaihtoehto ei ole soveltuva ko. vuodenaikaan.

	vuodenaika		
	kesäkausi	talvikausi	YHTEENSÄ
vain kävelen	85 % (n=713)	-	52 % (n=713)
vain hiihtäen	-	80 % (n=414)	30 % (n=414)
lentäen ja mahdollisesti jollakin muulla tavoin, mutta ei kelkkaillen	14 % (n=121)	0 % (n=1)	9 % (n=122)
kelkkaillen ja mahdollisesti jollakin muulla tavoin, mutta ei lentäen	-	15 % (n=79)	6 % (n=79)
sekä lentäen että kelkkaillen	-	0 % (n=1)	0 % (n=1)
veneillen mutta ei lentäen	1 % (n=6)	-	0 % (n=6)

koiravaljakolla, mutta ei lentäen eikä kelkkaillen	-	0 % (n=2)	0 % (n=2)
jollakin muulla tavalla, mutta ei motorisoidusti	1 % (n=4)	4 % (n=19)	2 % (n=23)
YHTEENSÄ	n=844	n=516	n=1360

Taulukko 4. Kuinka vastanneet ovat kulkeneet Käsivarren erämaa-alueella kaikilla käynneillä yhteensä (n=1 365).

KULKUTAPA KAIKILLA KÄYNNEILLÄ YHTEENSÄ	käynyt tällä kertaa kesäkaudella	käynyt tällä kertaa talvikaudella	YHTEENSÄ
vain kävellen	71 % (n=605)		44 % (n=605)
vain hiihtäen		42 % (n=216)	16 % (n=216)
sekä kävellen että hiihtäen	9 % (n=78)	35 % (n=182)	19 % (n=260)
ainakin joskus lentäen, mutta ei koskaan moottorikelkkaillen	16 % (n=138)	4 % (n=18)	11 % (n=156)
ainakin joskus moottori-kelkkaillen	3 % (n=26)	20 % (n=102)	9 % (n=128)
YHTEENSÄ	n=847	n=518	n=1365
	käynyt vain kesällä	käynyt vain talvella	käynyt sekä kesällä että talvella
vain kävellen	84 % (n=605)		
vain hiihtäen		80 % (n=216)	
sekä kävellen että hiihtäen			70 % (n=260)
ainakin joskus lentäen, mutta ei koskaan moottorikelkkaillen	16 % (n=119)		10 % (n=37)
ainakin joskus moottori-kelkkaillen		20 % (n=54)	20 % (n=74)
YHTEENSÄ	n=724	n=270	n=371

Kulkutapaa voidaan tarkastella myös pelkästään niiden henkilöiden osalta, jotka ovat käyneet alueella useammin kuin kerran. Tällöin nähdään muun muassa, että 18 henkilöä on joskus lentänyt talvella (taulukko 6), vaikka tämänkertaisella käynnillään vain kaksi henkilöä oli lentänyt talvikaudella (taulukko 5). Yleisimmin lentokuljetusta käytetään menomatalla (taulukot 5 ja 6).

Yksittäinen henkilö liikkuu monella eri tavalla useammin talvella kuin kesällä (taulukko 5). Myös harvinaisempia kulkutapoja mainitaan enemmän talvella. Näitä edustavat mm. potkukelkkailu, porokyyti ja lumilautailu (taulukko 7, kyse-lylomakkeen kysymykset 8, 15 ja 16, liite1).

Taulukko 5. Millä kaikilla tavoin vastanneet ovat liikkuneet alueella tämänkertaisella käynnillään (n=1 360). Huom. yksi vastaaja on voinut merkitä useamman vaihtoehdon.

KESÄKAUDELLA, n=844		TALVIKAUDELLA, n=516	
kävellen	87 %	hiihtäen, kuljettaen itse varusteensa	86 %
saapunut alueelle helikopterilla tai lentokoneella ja kävellyt pois	8 %	hiihtäen, mutta varusteet viety kelkalla	4 %
kävellyt alueelle ja haettu lentokoneella tai helikopterilla pois	2 %	omalla tai kaverin moottorikelkalla	8 %
käyttäen helikopteri- tai lentokonekuljetusta molempiin suuntiin	2 %	matkailuyrittäjän moottorikelkalla	5 %
meloen tai veneellä, käyttäen helikopteri- tai lentokonekuljetusta	2 %	kelkan hinauksessa	3 %
meloen tai veneellä, ilman kuljetusapua	1 %	käyttäen helikopteri- tai lentokonekuljetusta meno-, paluu- tai molemmilla matkoilla	0 %
muulla tavoin	1 %	koiravaljakolla	1 %
		muulla tavoin	5 %

Taulukko 6. Millä kaikilla tavoilla ovat kulkeneet ne vastanneet, jotka ovat käyneet alueella useammin kuin kerran. Huom. yksi vastaaja on voinut merkitä useamman vaihtoehdon.

KESÄKAUDELLA, n=813		TALVIKAUDELLA, n=823	
kävellen	78 %	hiihtäen, kuljettaen itse varusteensa	58 %
saapunut alueelle helikopterilla tai lentokoneella ja kävellyt pois	10 %	hiihtäen, mutta varusteet viety kelkalla	3 %
kävellyt alueelle ja haettu lentokoneella tai helikopterilla pois	4 %	omalla tai kaverin moottorikelkalla	7 %
käyttäen helikopteri- tai lentokonekuljetusta molempiin suuntiin	5 %	matkailuyrittäjän moottorikelkalla	4 %
meloen tai veneellä, käyttäen helikopteri- tai lentokonekuljetusta	2 %	kelkan hinauksessa	2 %
meloen tai veneellä, ilman kuljetusapua	1 %	saapunut alueelle helikopterilla tai lentokoneella ja hiihtänyt pois	1 %
muulla tavoin	1 %	hiihtänyt alueelle ja haettu helikopterilla tai lentokoneella pois	0 %
en ole liikkunut alueella lumettomana aikana	18 %	käyttäen helikopteri- tai lentokonekuljetusta molempiin suuntiin	1 %
		koiravaljakolla	1 %
		muulla tavoin	2 %
		en ole liikkunut alueella talvikeleillä	37 %

Taulukko 7. Millä muilla tavoin vastanneet ovat ainakin joskus liikkuneet alueella valmiiksi annettujen vastausvaihtoehtojen lisäksi.

KESÄKAUDELLA	n	TALVIKAUDELLA	n
mönkijällä	2	potkukelkalla	8
maastopyörällä	1	rajavartiolaitoksen moottorikelkalla paluu kipeiden rakkojen tai sairastumisen vuoksi	2
isän selässä kanto- laukussa	1	porolla	2
		koira kuljetti omat varusteensa	2
		up-ski -varjolla	2
		lumilaudalla	2
		lumikengillä	2
		työnantajan moottorikelkalla	1
		huoltokelkalla (oli itse huoltaja)	1

Jatkoanalyysissä on käytetty useimmiten luokittelevana muuttujana useammasta kysymyksestä (kyselylomakkeen kysymykset 8, 15 ja 16, liite 1) johdettua kulkutapamuuttujaa, joka luokittelee kävijän sen perusteella, millä kaikilla tavoin hän on liikkunut Käsivarren erämaa-alueella (taulukko 4). Jos henkilö ei ollut vastannut kysymykseen, oliko hän käynyt alueella aikaisemmin, oletettiin että hän ei ollut käynyt ja luokittelu tapahtui tämän kerran kulkutavan perusteella. Tällaisia tuloksia jouduttiin tekemään 25 vastaajan (1,8 % vastanneista) kohdalla. Sellaiset henkilöt, jotka ovat liikkuneet vain motorisoimattomasti talvella (myös esim. liikkuneet porolla tai potkukelkkaileet) sijoitettiin vain hiihtäneiden luokkaan. Lisäksi joissakin kysymyksissä, joissa tarkastellaan tämänkertaista käyntiä alueella, luokittelevana muuttujana on käytetty tämänkertaisen käynnin kulkutapaa (taulukko 3, neljä yleisintä kulkutapaa).

4.1.2 Kävijöiden perustiedot

Sukupuoli

Vastanneista 70 % oli miehiä. Kesäkaudella miesten osuus oli suurempi (73 %) kuin talvikaudella (65 %, Pearsonin $X^2=10,9$, $p=0,001$). Myös kulkutapojen välillä oli sukupuolijakaumassa merkitseviä eroja. Vain hiihtäen kulkeneista 58 % oli miehiä, kun sekä kävellen että hiihtäen kulkeneista 66 %, vain kävellen samoin kuin

ainakin joskus kelkkaillen kulkeneista 73 % ja ainakin joskus lentäen kulkeneista 79 % oli miehiä (Pearsonin $X^2=24,9$, $p=0,000$).

Ikä

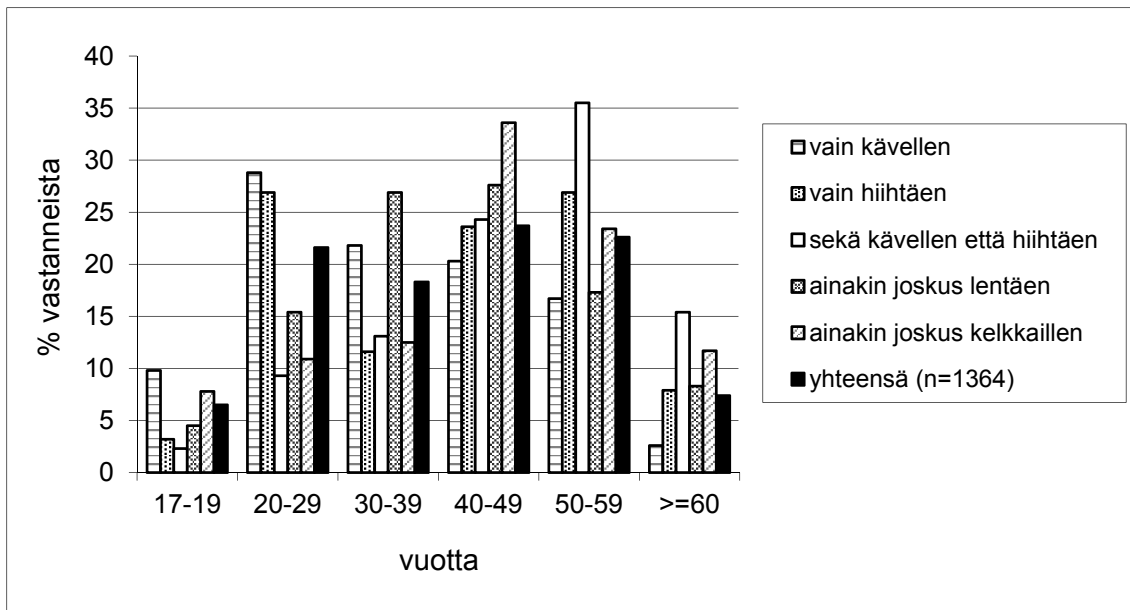
Vastanneiden (so. yli 16-vuotiaiden) keski-ikä oli 40 vuotta. Iältään 16-vuotiaita tai alle oli kävijöistä 5,9 %. Naisten ja miesten välillä ei ollut eroa keski-ikänsuhteen. Sen sijaan kulkutavan suhteen tarkasteltaessa sekä kävellen että hiihtäen kulke- neet olivat vanhimpia ja keskimäärin 11 vuotta vanhempia (keski-ikä 47 v.) kuin vain kävellen kulkeneet (taulukko 8, Kruskalin-Wallisin yksisuuntaisen varianssi- analyysin $X^2=130,1$ ja $p=0,000$).

Taulukko 8. Vastanneiden ikä kulkutavoittain.

	vain kä- vellen	vain hiihtäen	sekä kävellen että hiihtäen	ainakin joskus len- täen	ainakin jos- kus kelk- kaillen	yhteensä
keski-ikä, v.	36	41	47	41	44	40
keskihajonta	12,7	14,1	13,0	12,6	14,2	13,8
mediaani	33	43,5	50	40	47	41
n	605	216	259	156	128	1364

Ikäjakaumia tarkasteltaessa naisten ja miesten välillä oli eroa (Pearsonin testin $X^2=14,8$ ja $p=0,011$). Naisia oli enemmän (28 % vs. 21 %) ikäluokassa 50–59-vuotiaat, kun taas miehiä oli enemmän ikäluokissa 30–39-vuotiaat (20 % vs. 15 %) ja yli 60-vuotiaat (9 % vs 6 %).

Kävijöiden ikäjakauma oli kaksihuippuinen siten, että luokassa 30–39-vuotiaat oli vähemmän kulkijoita (18 %) kuin luokissa 20–29-vuotiaat (22 %), 40–49-vuotiaat (24 %) ja 50–59-vuotiaat (23 %, kuva 3). Eri kulkutavoilla liikkuneiden ikäjakaumat erosivat merkitsevästi toisistaan (Pearsonin testin $X^2=174,5$ ja $p=0,000$) samansuuntaisesti kuin mitä keskiarvojen perusteella oli havaittavissa. Sekä kävellen että hiihtäen kulkeneiden suurimmat frekvenssit painottuivat vanhempiin ikäluokkiin ja vain kävellen kulkeneiden nuorempiin. Myös ainakin joskus kelkkailleiden ikäjakauma painottui vanhempiin ikäluokkiin, kun taas ainakin joskus lentäen kulkeneiden ikäjakauma oli melko tasainen. Luokassa ”vain hiihtäen kulke- neet” kävijöiden ikäjakauma oli erityisen voimakkaasti kaksihuippuinen.

Kuva 3. Vastanneiden ikäjakauma kulkutavoittain.

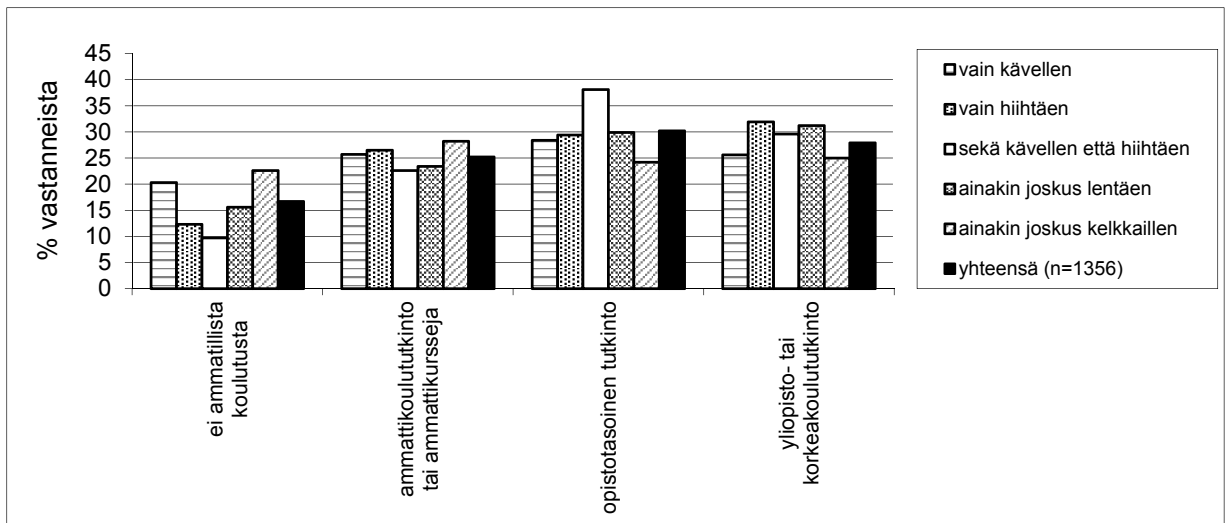
Verrattaessa kävijöiden ikäjakaumaa kaikkien yli 16-vuotiaiden suomalaisten ikäjakaumaan (Tilastokeskuksen väestötilastot Internetsivuilla: Suomi lukuina 1998) havaitaan, että luokissa 17–19-vuotiaat ja 30–39-vuotiaat on suhteessa saman verran kävijöitä kuin suomalaisia ko. ikäluokissa. Sen sijaan yli 60-vuotiaita kävijöitä on huomattavasti vähemmän kuin suomalaisia vastaavassa ikäluokassa (7 % vs. 24 %). Kaikissa muissa ikäluokissa puolestaan kävijöitä on noin 5 prosenttiyksikköä enemmän kuin suomalaisia vastaavassa ikäluokassa.

Koulutus

Koulutusta mitattiin kahdella kysymyksellä (kyselylomakkeen kysymykset 39 ja 40, liite 1). Vastanneista 18 % oli käynyt kansakoulun, 33 % perus- tai keskikoulun ja 49 % oli ylioppilaita. Kävijöistä 17 %:lla ei ollut ammatillista koulutusta, 25 %:lla oli ammattikoulututkinto tai ammattikursseja suoritettuna, 30 %:lla opistotasoinen tutkinto ja 28 %:lla yliopisto- tai korkeakoulututkinto.

Peruskoulutuksessa ei ollut eroa sukupuolen tai kulkutavan suhteen. Ammattikoulutuksessa sen sijaan naisista suuremmalla osalla (37 % vs. 28 %) oli opistotasoinen tutkinto ja miehistä suuremmalla osalla (29 % vs. 25 %) yliopisto- tai korkeakoulututkinto tai ei ammatillista koulutusta (18 % vs. 14 %) (Pearsonin testin $X^2=11,7$ ja $p=0,009$).

Ammatillisessa koulutuksessa oli eroja myös kulkutavan suhteen (Pearsonin testin $X^2=29,6$ ja $p=0,003$). Ainakin joskus kelkkaillen kulkeneilla oli vähiten ammatillista koulutusta ja sekä kävellen että hiihtäen kulkeneet olivat korkeimmin koulutettuja (kuva 4).

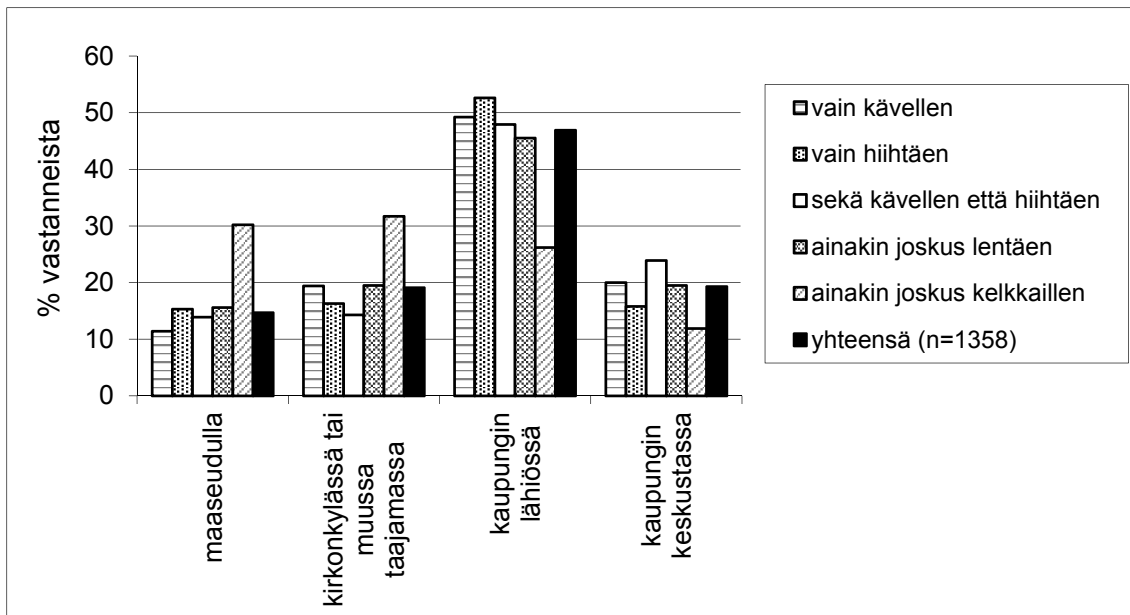
Kuva 4. Vastanneiden ammatillinen koulutus kulkutavoittain.

Tulot

Kävijöiden tulotasoa selvitettiin kysymällä kotitalouden (ruokakunnan) yhteenlasketut nettotulot kuukaudessa. Sukupuolien välillä ei ollut eroa ruokakunnan nettotuloissa. Sen sijaan eri tavoin kulkeneet erosivat tulotasoltaan siten, että ainakin joskus lentäen kulkeneilla oli korkein tulotaso ja vain kävellen kulkeneilla matalin (Kruskalin-Wallisn yksisuuntaisen varianssianalyysin $X^2=10,1$, $p=0,039$). Erot eivät olleet kuitenkaan kovin suuria, esimerkiksi kaikkien ryhmien tulotason mediaani oli luokassa 10 001 – 12 000 mk.

Asuinpaikka

Suurin osa kävijöistä (47 %) asui kyselyyn vastatessaan kaupungin lähiössä. Kaupungin keskustassa ja toisaalta kirkonkylässä tai muussa taajamassa asui molemmissa saman verran vastanneista (19 %) ja maaseudulla 15 %. Sukupuolten välillä ei ollut merkitsevää eroa nykyisessä asuinpaikassa. Sen sijaan eri tavoilla kulkevat erosivat merkitsevästi nykyisen asuinpaikkansa suhteen (Pearsonin testin $X^2=61,6$, $p=0,000$). Ainakin joskus kelkkaillen kulkeneista yli puolet (61 %) asui nykyisin maaseudulla tai kirkonkylässä tai muussa taajamassa. Urbaaneimpia olivat sekä kävellen että hiihtäen kulkeneet, joista lähes kolme neljäsosaa (72 %) asui joko kaupungin lähiössä tai keskustassa (kuva 5).

Kuva 5. Vastanneiden nykyinen asuinpaikka kulkutavoittain.

Postinumeron perusteella selvitettiin, missä läänissä vastanneet asuivat. Etelä- ja Itä-Suomen lääneistä vieraili Käsivarren erämaa-alueella kävijöitä suhteessa ko. läänin väkilukuun, Länsi-Suomen läänistä lähes neljäsosan vähemmän kuin väkiluku edellyttäisi, Oulun läänistä puolitoistakertaisesti ja Lapin läänistä lähes kolminkertaisesti suhteessa läänin väkilukuun (taulukko 9, Tilastokeskuksen väestötilastot). Enontekiön kuntalaisia oli 12 vastaajaa (1 % vastanneista), mikä on noin 10 kertaa enemmän kuin enontekiöläisten osuus Suomen väestöstä. Lähes kaikki enontekiöläiset olivat liikkuneet alueella ainakin joskus kelkkaillen.

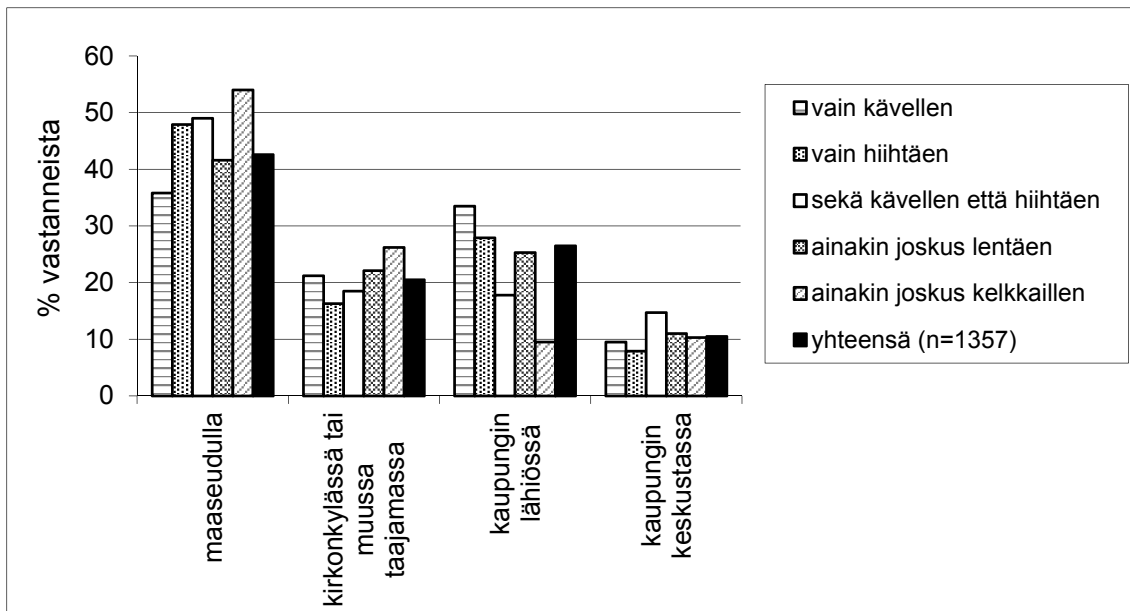
Lappilaisia oli ainakin joskus kelkkaillen kulkeneista peräti 41 %, vain hiihtäen liikkuneista 16 % ja ainakin joskus lentäen kulkeneista vain 8 %. Vain kävellen kulkeneet olivat puolestaan muita useammin Etelä- tai Länsi-Suomesta, sekä kävellen että hiihtäen liikkuneet Etelä-Suomesta ja ainakin joskus lentäen liikkuneet muita useammin Itä-Suomesta tai Oulun läänistä ja (Pearsonin testin $X^2=180,5$, $p=0,000$).

Taulukko 9. Vastanneiden ($n=1\ 342$) ja yli 16-vuotiaiden suomalaisten ($n=4\ 053\ 408$) jakautuminen lääneittäin.

lääni	yli 16-vuotiaista suomalaisista (Tilastokeskus, väestötilastot)	vastanneista
	%	
Etelä-Suomi	40	39
Länsi-Suomi	36	27
Itä-Suomi	12	12
Oulu	8	12
Lappi	4	11
Ahvenanmaa	1	0

Lapsuuden asuinpaikka

Vastanneista lähes puolet (43 %) ja naisista suurempi osa kuin miehistä (51 % vs. 39 %) oli asunut lapsuutensa maaseudulla (Pearsonin testin $X^2=61,6$, $p=0,001$). Kirkonkylässä tai muussa taajamassa lapsuutensa oli asunut 20 %, kaupungin lähiössä 26 % ja kaupungin keskustassa 11 % vastanneista. Kulikutavoittain erot lapsuuden asuinpaikan suhteen olivat samansuuntaiset, mutta eivät yhtä selkeät kuin vastanneiden nykyisen asuintavan suhteen (Pearsonin testin $X^2=58,0$, $p=0,000$). Ainakin joskus kelkkailleista oli lapsuudessaan asunut maaseudulla tai kirkonkylässä tai muussa taajamassa 80 % vastanneista, mutta samoin oli myös peräti 68 % sekä hiihtäen että kävellen kulkeneista. Vain kävellen kulkeneista peräti kolmasosa oli asunut lapsuutensakin kaupungin lähiössä, mikä on ymmärrettävissä kun muistetaan, että heidän ikäjakaumansa painottui nuorempiin ikäluokkiin (kuva 6).

Kuva 6. Vastanneiden lapsuuden asuinpaikka kulikutavoittain.

4.1.3 Aiempi retkeilykokemus

Aiempaa retkeilykokemusta mitattiin neljällä kysymyksellä. Näistä kolme kohdistui käynteihin Käsivarren erämaa-alueella (kyselylomakkeen kysymykset 12, 13 ja 14, liite 1) ja yksi käynteihin muilla suomalaisilla erämaa-alueilla, valtion retkeily-alueilla, kansallispuistoissa tai luonnonpuistoissa (kysymys 20, liite 1).

Käyntien määrä Käsivarren erämaa-alueella

Vastanneista 39 % oli ensimmäistä kertaa Käsivarren erämaa-alueella. Aiemmin käynneet olivat vierailleet alueella keskimäärin 8,8 kertaa (mediaani 4 kertaa). Tällä kertaa kesäkaudella Käsivarressa käyneistä ensikertalaisia oli merkitsevästi enemmän (49 %) kuin talvikauden kävijöistä (23 %, Pearsonin testin $X^2=88,1$, $p=0,000$).

Muutoinkin kesäkauden kävijät olivat talvikauden kävijöitä kokemattomampia. Aiemmin alueella käyneistä kesäkauden kävijöistä 30 % oli alueella vasta toista kertaa kun talvikauden kävijöistä 19 % oli alueella toista kertaa. Ne kesäkauden kävijöistä, jotka olivat käyneet alueella aiemmin olivat käyneet keskimäärin 6,3 kertaa (mediaani 3 kertaa) ja talvikauden kävijät, jotka olivat käyneet alueella aiemmin olivat käyneet keskimäärin 11,6 kertaa (mediaani 5 kertaa, Mannin-Whitneyn U-testin $p=0,000$).

Sekä hiihtäen että kävellen kulkeneista henkilöistä kukaan ei tietenkään ollut alueella ensimmäistä kertaa, kun taas ainakin joskus kelkkailleista 16 %, ainakin joskus lentäen liikkuneista 25 %, vain hiihtäen liikkuneista 45 % ja vain kävellen liikkuneista 62 % oli alueella ensimmäistä kertaa (Pearsonin $X^2=335,8$, $p=0,000$). Aiemmin alueella käyneistä ainakin joskus kelkkaillen Käsivarressa liikkuneet olivat käyneet alueella eniten, keskimäärin 22 kertaa (mediaani 7), sekä kävellen että hiihtäen liikkuneet 10 kertaa (mediaani 6), ainakin joskus lentäen liikkuneet 8 kertaa (mediaani 5), vain hiihtäen liikkuneet 6 kertaa (mediaani 3) ja vain kävellen liikkuneet 3 kertaa (mediaani 3, Kruskalin-Wallislin yksisuuntaisen varianssianalyysin $X^2=150,9$, $p=0,000$).

Käyntien ajoittuminen

Alueella aiemmin käyneistä 29 % on käynyt ensimmäisen kerran Käsivarressa huhti-toukokuussa ja 47 % heinä-elokuussa. Yhteensä kevättalvi- ja kesäsesonkeina on siis ensimmäisen kosketuksensa alueeseen saanut 76 % alueella aiemmin käyneistä vastanneista. Sama käytön keskittyminen kevättalveen ja kesään näkyy tarkasteltaessa kuinka monta kertaa minäkin vuodenaikana vastaajat ovat käyneet alueella viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana (taulukko 10).

Taulukko 10. Kuinka monta kertaa Käsiwarren erämaa-alueella aiemmin käyneet ovat keskimäärin käyneet alueella eri vuodenaikoina kyselyä edeltäneiden viiden vuoden aikana (n=815). Taulukossa " - " tarkoittaa, että vaihtoehto ei ole soveltuvaa ja siksi solussa ei ole yhtään havaintoa.

vuodenaika	kulkutapa					yhteensä n=815
	vain kävel- vellen n=223	vain hiih- täen n=117	sekä kävel- len että hiihtäen n=257	ainakin joskus len- täen n=112	ainakin joskus kelkkail- len n=106	
	keskiarvo mediaani					
kesällä	2,1 2	-	1,2 1	3,0 2	2,9 0	1,7 1
ruska-ai- kana	0,5 0	-	0,7 0	0,4 0	0,5 0	0,5 0
loppu-syk- syllä	0,1 0	-	0,2 0	0,1 0	0,1 0	0,1 0
keski-tal- vella	-	0,1 0	0,2 0	0,0 0	0,2 0	0,2 0
kevät-tal- vella	-	3,1 2	3,1 2	1,2 0	2,1 3	2,1 1

Useammalla eri kulkutavalla alueella liikkuneiden ensikäynti on keskimäärin ollut aiemmin (mediaani sijoittuu vuosille 1984–1987) kuin vain hiihtäen tai kävel-
liikkuneiden (mediaani sijoittuu vuosille 1991–1992) (taulukko 11, Kruskalin-Wal-
lisiin yksisuuntaisen varianssianalyysin $X^2=75,5$, $p=0,000$).

Taulukko 11. Minä vuonna Käsiwarren erämaa-alueella aiemmin käyneet ovat vierailleet alueella ensimmäisen kerran (n=808).

ensimmäi- nen käynti vuonna	kulkutapa					yhteensä n=808
	vain kävel- len n=222	vain hiih- täen n=117	sekä kävel- len että hiihtäen n=255	ainakin joskus len- täen n=110	ainakin joskus kelkkail- len n=104	
	%					
1949–59	0	1	4	0	1	2
1960–69	3	3	8	5	14	6
1970–79	10	6	21	19	21	16
1980–89	26	24	33	35	32	30
1990–97	60	67	35	42	32	47

Käynnit muilla alueilla

Kävijät olivat käyneet keskimäärin 5,8 (mediaani 5) eri kansallispuistossa, valtion retkeilyalueella, erämaassa tai luonnonpuistossa kyselyä edeltäneiden viiden vuoden aikana. Keskimäärin kävijät olivat vierailleet 2,8 kansallispuistossa (mediaani 2), 1,6 erämaa-alueella (mediaani 1), 0,7 valtion retkeilyalueella (mediaani 0) ja 0,4 luonnonpuistossa (mediaani 0).

Sekä kävellen että hiihtäen kulkeneiden ryhmä oli tässä suhteessa kaikkia muita ryhmiä merkitsevästi kokeneempi. Sekä kävellen että hiihtäen kulkeneet olivat käyneet keskimäärin 7,6 alueella (mediaani 7) kun muut olivat käyneet 4,9–5,4 alueella (mediaani 4) (Kruskalin-Wallisin yksisuuntaisen varianssianalyysin $X^2=92,3$, $p=0,000$, Mannin Whitneyin U-testissä $p=0,000$ verrattaessa mitä tahansa muuta ryhmää sekä kävellen että hiihtäen kulkeneisiin).

Vastanneista 19 % oli joskus käynyt Käsivarren erämaa-alueen lähellä sijaitsevilla Paraksen (Norjassa) ja/tai Pältsan (Ruotsissa) alueilla. Sekä kävellen että hiihtäen liikkuneet olivat tässäkin kokeneimpia; heistä 44 % oli käynyt ko. alueella, kun vain hiihtäen liikkuneista 32 %, ainakin joskus kelkkaillen liikkuneista 30 %, ainakin joskus lentäen liikkuneista 9 % ja vain kävellen liikkuneista 8 % oli käynyt Paraksen-Pältsan alueella (Pearsonin testin $X^2=150,7$, $p=0,000$).

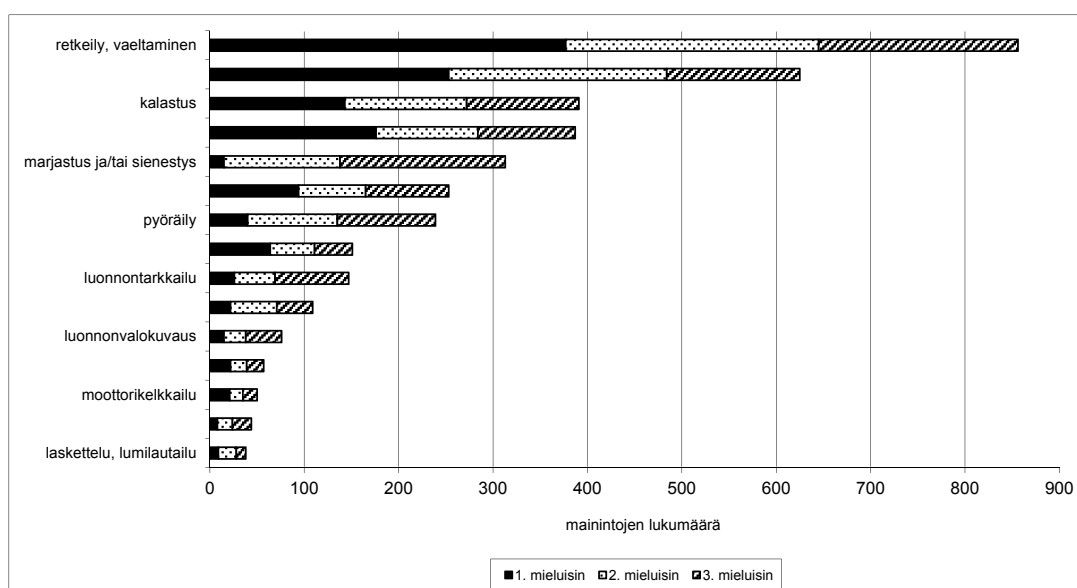
4.1.4 Ulkoilu- ja luontoharrastukset

Ulkoilu- ja luontoharrastuksia selvitettiin kahdella kysymyksellä (kyselylomakkeen kysymykset 21 ja 22, liite 1). Vastanneista 72 % käytti aikaa ulkoiluun tai erilaisiin luontoharrastuksiin vähintään 2–3 kertaa viikossa (taulukko 12). Sekä kävellen että hiihtäen kulkeneet käyttivät useimmin aikaa ulkoiluun (81 % vähintään 2–3 kertaa viikossa) ja ainakin joskus lentäen kulkeneet harvimminkin (63 % vähintään 2–3 kertaa viikossa) (Pearsonin $X^2=40,5$, $p=0,004$).

Taulukko 12. Kuinka usein vastanneet käyttivät keskimäärin aikaa ulkoiluun ja erilaisiin luontoharrastuksiin kyselyä edeltäneiden 12 kuukauden aikana (esim. kävely, lenkkeily, retkeily, hiihto, moottorikelkkailu, luonnon tarkkailu, marjastus, sienestys, kalastus, metsästys) (n=1 345).

	kulkutapa					
	vain kävel- vellen n=598	vain hiihtäen n=209	sekä kävel- len että hiihtäen n=256	ainakin joskus len- täen n=154	ainakin joskus kelkkail- len n=128	yhteen- sä n=1345
	%					
päivittäin	12	12	16	10	16	13
lähes päivit- tään	25	29	31	20	23	26
2-3 kertaa vii- kossa	33	36	34	33	28	33
noin kerran viikossa	17	16	13	26	16	17
2-3 kertaa kuukaudessa	11	4	5	8	13	9
harvemmin	3	3	2	3	4	3

Ylivoimaisesti suosituin ulkoilu- ja luontoharrastus oli retkeily. Se oli ensimmäiseksi mieluisin yli neljäsosalle (28 %) vastanneista ja yhteensä 64 % vastanneista listasi sen kolmen mieluisimman ulkoilu- ja luontoharrastuksen joukkoon (kuva 7). Toiseksi suosituin oli murtomaahiihto ennen kolmanneksi suosituinta kalastusta ja sen kanssa melko tasaveroista kävelyä.

Kuva 7. Vastanneiden mieluisimmat ulkoilu- ja luontoharrastukset luokiteltuna mainintojen kokonaislukumäärän mukaan (vastanneita 1 338). Kuvoassa on esitetty 15 suosituinta harrastusta. Lisäksi yhteensä alle 20 mainintaa saaneita harrastuksia olivat suosituimmuusjärjestyksessä: pallo- ja ulkoilupelit, luonnossa kuntoilu, hyötyliikunta luonnossa, uinti, kiipeily, partio, koiraharrastus, mökkeily, metsätyöt, kasvien tai perhosten keräily, telttailu tai tulilla yöpyminen, luistelu, puutarhanhoito, ratsastus, potkukelkkailu, luonnonrauhasta nauttiminen, moottoripyöräily, rullaluistelu, rullasuksihiihto, jousiammunta, kullankaivuu ja polttopuiden teko.

4.2 Käynnit Käsivarren erämaa-alueella

4.2.1 Käynnin kesto ja yöpymistapa

Vastanneista 85 % oli yöpynyt matkallaan maastossa. Kesäkauden kulkijoista lähes kaikki (96 %) ja talvikauden kulkijoista vain kaksi kolmasosaa (67 %) oli yöpynyt matkallaan maastossa (Pearsonin testin $X^2=205,4$, $p=0,000$). Tällä matkallaan ainakin osan matkastaan lentäen kulkeneista kaikki olivat yöpyneet maastossa, kun kävellen kulkeneista 95 %, hiihtäen kulkeneista 67 % ja kelkkaillen kulke-neista 63 % oli yöpynyt maastossa (Pearsonin testin $X^2=214,7$, $p=0,000$).

Keskimäärin retkellä yövyttiin 4,5 yötä, joista 3,7 erämaa-alueella. Kesällä maastokäynnillä yövyttiin keskimäärin 5,1 yötä (4,2 erämaa-alueella) ja talvella 3,4 yötä (2,9 erämaa-alueella). Sen sijaan tarkasteltaessa vain niitä vastanneita, jotka yöpyivät matkallaan maastossa, käynnin kestossa ei ollut merkitsevää eroa kesä- ja talvikauden välillä (taulukko 13, viimeinen rivi).

Jaettaessa maastossa yöpyneet talvi- ja kesäkävijät tämänkertaisen matkan kulkutavan mukaan havaitaan, että kelkkailijoiden käynnit olivat lyhyimpiä (keskimäärin 3,9 yötä, mediaani 3) ja lentäen kulkeneiden pisimpiä (5,8 yötä, mediaani 5)

vain kävellen ja vain hiihtäen kulkeneiden yöpyessä keskimäärin 5,3 kertaa (mediaani 5, Kruskalin-Wallis testin yksisuuntaisen varianssianalyysin $\chi^2=20,5$, $p=0,000$).

Myös yöpymistavoissa oli merkitseviä eroja kesä- ja talvikauden välillä. Kesällä yövytään enemmän omassa majoitteissa (esim. telтта) ja talvella majoitutaan enemmän tupiin (taulukko 13, Mannin-Whitneyn U-testin $p=0,000$ verrattaessa kesä- ja talvikauden vastanneita millä tahansa yöpymistavalla). Kelkkailten kulkeneet yöpyivät merkitsevästi muita useamman yön varaustuvissa, lentäen kulkeneet merkitsevästi muita useamman yön omassa majoitteessa ja vain hiihtäen kulkeneet merkitsevästi muita useamman yön autiotuvissa (Kruskalin-Wallis testin yksisuuntaisen varianssianalyysin $p=0,000$ kaikissa näissä tapauksissa). Vain hiihtäen kulkeneiden yleisin yöpymistapa vietettyjen öiden määrällä mitattuna oli autiotupa ja kaikkien muiden kulkutapojen yleisin yöpymistapa oli oma majoite.

Taulukko 13. Maastossa yöpyneiden vastaajien yöpymistavat ja yöpymisten määrä heidän tämänkertaisella käynnillään Käsivarren erämaa-alueella ($n=1\ 149$).

	kesällä, n=806	talvella, n=343	yhteensä
	moniko yöpyi ainakin yhden yön, % yksittäisen yöpyneen kävijän yöpymisten keskiarvo (keskihajonta) mediaani		
autiotuvassa / Käsivarren erämaa-alueella autiotuvassa	67 % / 59 % 1,6 / 1,3 (1,71) / (1,60) 1 / 1	78 % / 72 % 3,0 / 2,5 (2,55) / (2,37) 3 / 2	70 % / 63 % 2,0 / 1,7 (2,11) / (1,94) 1 / 1
varaustuvassa / Käsivarren erämaa-alueella varaustuvassa	11 % / 9 % 0,3 / 0,2 (0,91) / (0,80) 0 / 0	32 % / 30 % 0,9 / 0,8 (1,59) / (1,52) 0 / 0	17 % / 15 % 0,5 / 0,4 (1,19) / (1,10) 0 / 0
omassa majoitteessa / Käsivarren erämaa-alueella omassa majoitteessa	86 % / 77 % 3,6 / 2,8 (2,95) / (2,66) 3 / 3	44 % / 38 % 1,3 / 1,0 (2,07) / (1,92) 0 / 0	73 % / 65 % 2,9 / 2,3 (2,92) / (2,59) 2 / 2
maastossa yhteensä / Käsivarren erämaa-alueella yhteensä	100 % / 94 % 5,4 / 4,4 (2,68) / (2,62) 5 / 4	100 % / 93 % 5,2 / 4,4 (2,69) / (2,74) 5 / 4	100 % / 94 % 5,4 / 4,4 (2,69) / (2,66) 5 / 4

Alueella aiemmin käyneiltä kysyttiin, millä kaikilla tavoin he olivat yöpyneet Käsivarren erämaa-alueella (taulukko 14). Samansuuntaisesti tämänkertaisen käynnin tulosten kanssa vain hiihtäen kulkeneiden yleisin yöpymistapa oli autiotupa ja vain kävellen kulkeneiden sekä ainakin joskus lentäen kulkeneiden yleisin yöpymistapa oli oma majoite. Sekä kävellen että hiihtäen tai ainakin joskus kelkkailten liikkuneiden yleisin yöpymistapa oli autiotupa. Talvikauden suurempi päivä-

kävijöiden osuus näkyy myös tässä kysymyksessä. Vain hiihtäen alueella aiemmin liikkuneista yli neljäsosa (26 %) ja ainakin joskus kelkkaillen alueella liikkuneista 13 % ei ole koskaan yöpynyt Käsivarren erämaa-alueella kun keskiarvo kaikille kulkutavoille on 8 % ja vain kävellen kulkeneista kaikki ovat joskus yöpyneet alueella (taulukko 14). Kelkkailijat ja sekä kävellen että hiihtäen kulkeneet ovat muita useammin yöpyneet jossakin muualla kuin autio- tai varaustuvassa tai omissa majoitteissa. Tämä heijastanee heidän kokeneisuuttaan ja alueen tuntemustaan.

Taulukko 14. Millä kaikilla tavoilla alueella aiemmin käyneet ovat yöpyneet Käsivarren erämaa-alueella (n=819).

	vain kävel- len	vain hiih- täen	sekä kävel- len että hiihtäen	ainakin joskus len- täen	ainakin jos- kus kelk- kaillen	yhteensä
	n=224	n=116	n=259	n=112	n=108	n=819
	%					
autio-tu- vassa	80	66	83	85	66	78 ²
varaus-tu- vassa	11	37	37	28	57	31 ³
omassa majoit- teessa	92	35	73	96	52	73 ⁴
muualla ¹	2	8	12	6	16	8 ⁵
ei ole yö- pynyt	0	26	7	2	13	8 ⁶

¹Muita majoittumistapoja mainittiin seuraavasti: lumiluolassa tai iglussa 33 henkilöä, rajavartiolaitoksen tu-
vassa 12, talossa Raittijärvellä 9, halkoliiterissä tai varastossa 3, poromiesten kämpissä 2, Telen tuvassa 2,
Tullin ja Metsähallituksen virkatuvissa 1, Tullin tuvassa 1, työnantajan tuvassa 1, turvekammissa 1, kodassa
1, taivasalla 1, Kemijoki Oy:n tuvassa 1 ja vuokrakämpässä 1 henkilö.

²Pearsonin $X^2=27,3$, $p=0,000$

³Pearsonin $X^2=82,7$, $p=0,000$

⁴Pearsonin $X^2=184,5$, $p=0,000$

⁵Pearsonin $X^2=25,6$, $p=0,000$

⁶Pearsonin $X^2=76,8$, $p=0,000$

4.2.2 Seurueen koostumus

Seuruetietoja tiedusteltiin kolmella vastaajan viimeisimpään Käsivarren käyntiin liittävällä kysymyksellä (kyselylomakkeen kysymykset 5, 6 ja 7, liite 1).

Vastanneista lähes kaikki (96 %) olivat kulkeneet tällä käynnillään ryhmässä ja kesä- ja talvikauden kävijöiden välillä ei ollut eroja. Miehistä suurempi osa kuin naisista oli kulkenut yksin (6 % vs. 2 %, Pearsonin testin $X^2=12,2$, $p=0,000$). Sekä

kävellen että hiihtäen kulkeneista peräti 9 % oli kulkenut yksin, kun vain kävellen kulkeneista 4 %, ainakin joskus kelkkaillen kulkeneista sekä vain hiihtäen kulkeneista 3 % ja ainakin joskus lentäen kulkeneista 1 % oli kulkenut yksin tällä käynnillä Käsivarressa (Pearsonin testin $X^2=19,6$, $p=0,001$).

Keskimääräinen ryhmäkoko oli 4,4 henkilöä, josta aikuisia keskimäärin 4,2 ja lapsia 0,2 henkilöä. Yleisin ryhmäkoko oli kaksi henkeä. Kahden hengen ryhmässä oli kulkenut kesällä 37 % ja talvella 29 % vastanneista. Talvella ryhmäkoko oli suurempi: kesällä 78 % ja talvella 66 % vastanneista oli kulkenut 2–4 hengen ryhmässä. Talvella ryhmässä oli keskimäärin 4,8 henkilöä ja kesällä 4,1 henkilöä (riippumattomien otosten 2-suuntaisen t-testin $t=-2,5$, $p=0,013$, varianssit erisuuret). Lasten määrä ryhmässä oli sama kesällä ja talvella.

Eri kulkutavoista ainakin joskus kelkkaillen kulkeneilla oli keskimäärin suurin ryhmäkoko, keskimäärin 5,4 henkilöä (mediaani 4). Kaikilla muilla kulkutavoilla ryhmäkoon mediaani oli 3 ja keskiarvot: vain hiihtäen 4,9, vain kävellen 4,3, sekä kävellen että hiihtäen 4,1 ja ainakin joskus lentäen 3,6 (Kruskalin-Wallisn yksisuuntaisen varianssianalyysin $X^2=26,3$ ja $p=0,000$). Käytettäessä luokittelevana muuttujana tämänkertaisen käynnin kulkutapaa löydetään vielä selvemmat, mutta samansuuntaiset erot ryhmäkoossa. Tällä kertaa kelkkaillen liikkuneiden ryhmäkoko oli keskimäärin 6,2 henkilöä (mediaani 4), vain hiihtäen liikkuneiden 4,4, vain kävellen liikkuneiden 4,3 ja lentäen liikkuneiden 3,5 (näillä kaikilla muilla mediaani 3, Kruskalin-Wallisn yksisuuntaisen varianssianalyysin $X^2=26,6$ ja $p=0,000$).

Yli puolella vastanneista (57 %) oli ollut mukana ystäviä tai sukulaisia ja yli kolmasosalla omaa perhettä (37 %, taulukko 15). Kesällä oli useammin kuin talvella mukana omaa perhettä (40 % vs. 32 %, Pearsonin testin $X^2=8,5$ ja $p=0,004$). Talvella puolestaan seurue koostui kesää useammin harrastusryhmästä (22 % vs. 15 %, Pearsonin testin $X^2=10,4$ ja $p=0,001$). Talvella vastanneet olivat myös kesää useammin osallistujina ammattioppaan vetämässä ryhmässä (5 % vs. 2 %, Pearsonin testin $X^2=7,7$ ja $p=0,005$). Yritysvieraita seurueissa oli vain muutama (1 %) talvella, kesällä ei yhtään. Suurin osa seurueista, joissa oli yritysvieraita, oli liikkunut ainakin osan matkaa kelkkaillen: neljällä prosentilla kelkkaryhmistä ja yhdellä prosentilla vain hiihtäen liikkuneista oli ollut ryhmässään yritysvieraita.

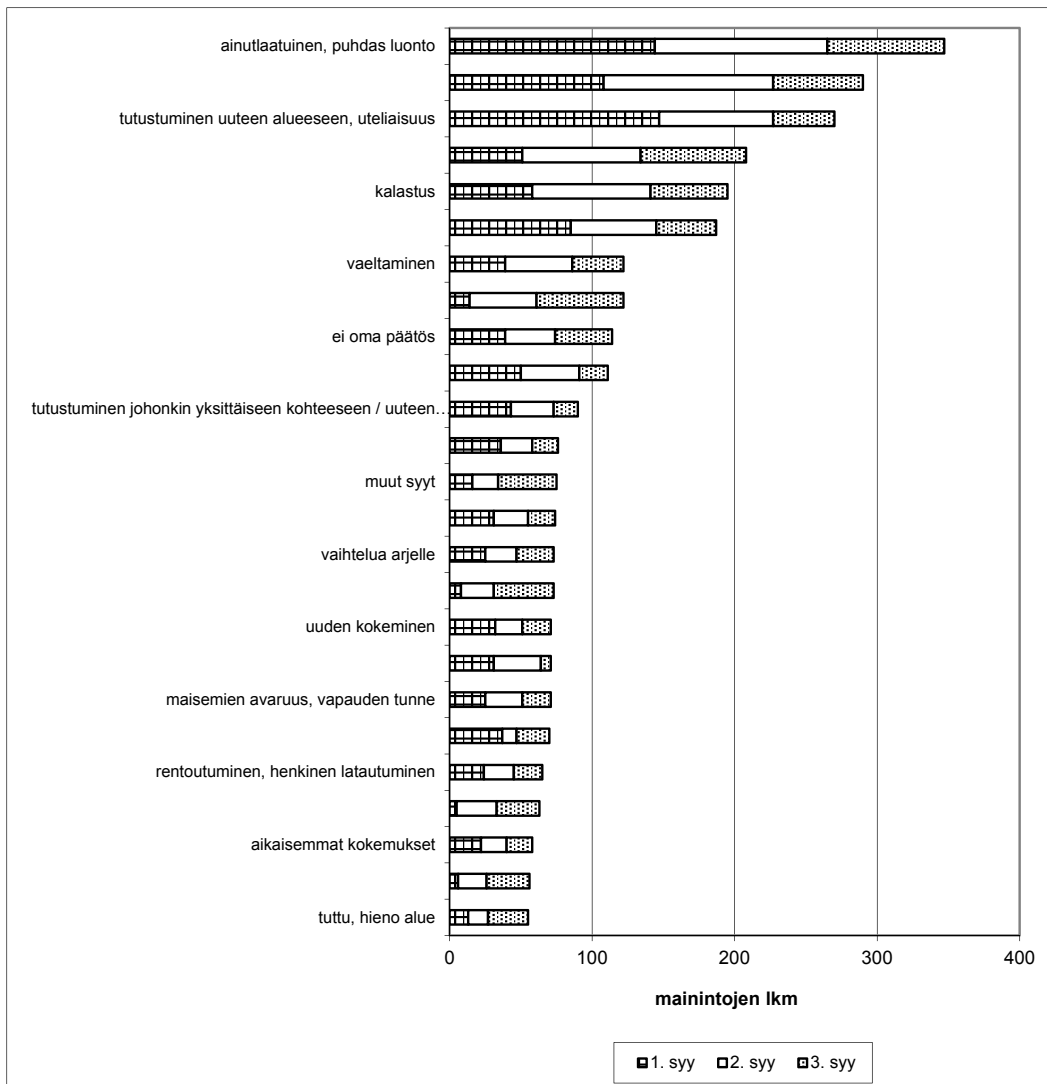
Tämänkertaisen käynnin kulkutapa korreloi vuodenajan kanssa, joten vuodenaikaiset erot seuruekoostumuksessa ovat samansuuntaisia kuin tämänkertaisen kulkutavan mukaan tarkasteltuna. Kelkkaillen kulkeneista 35 %:lla matkaseurueena oli harrastusryhmä, kun vain hiihtäen kulkeneista 20 %:lla, ainakin osan matkaa lentäen kulkeneista 18 %:lla ja vain kävellen kulkeneista 14 %:lla seurueena oli harrastusryhmä (Pearsonin testin $X^2=22,1$ ja $p=0,000$). Lentäen ainakin osan matkaa kulkeneista 71 %:lla oli ryhmässä ystäviä tai sukulaisia, vain kävellen tai vain hiihtäen kulkeneista 56 %:lla ja kelkkaillen kulkeneista 52 %:lla (Pearsonin testin $X^2=10,5$ ja $p=0,014$). Lisäksi kelkkailijoilla oli muita useammin ryhmässä työtovereita (16 % vs. 7 % – 10 %, Pearsonin testin $X^2=8,3$ ja $p=0,040$).

Taulukko 15. Seurueen koostumus vastaajien tämänkertaisella käynnillä Käsiwarren erämaa-alueella (n=1 295). Huom. seurue on voinut koostua useammasta vaihtoehdosta.

seurue koostui	kesäkaudella n=805	talvikaudella n=490 %	yhteensä n=1295
ystävistä, sukulaista	58	55	57
omasta perheestä	40	32	37
harrastusryhmästä	15	22	18
työtovereista	7	9	8
koululuokasta tai opiskeluryhmästä	3	3	3
ammattioppaan vetämästä järjestetystä ryhmästä, jossa osallistujana	2	5	3
ammattioppaan vetämästä järjestetystä ryhmästä, jossa oppeana	1	2	1
yrittävistä	0	1	1

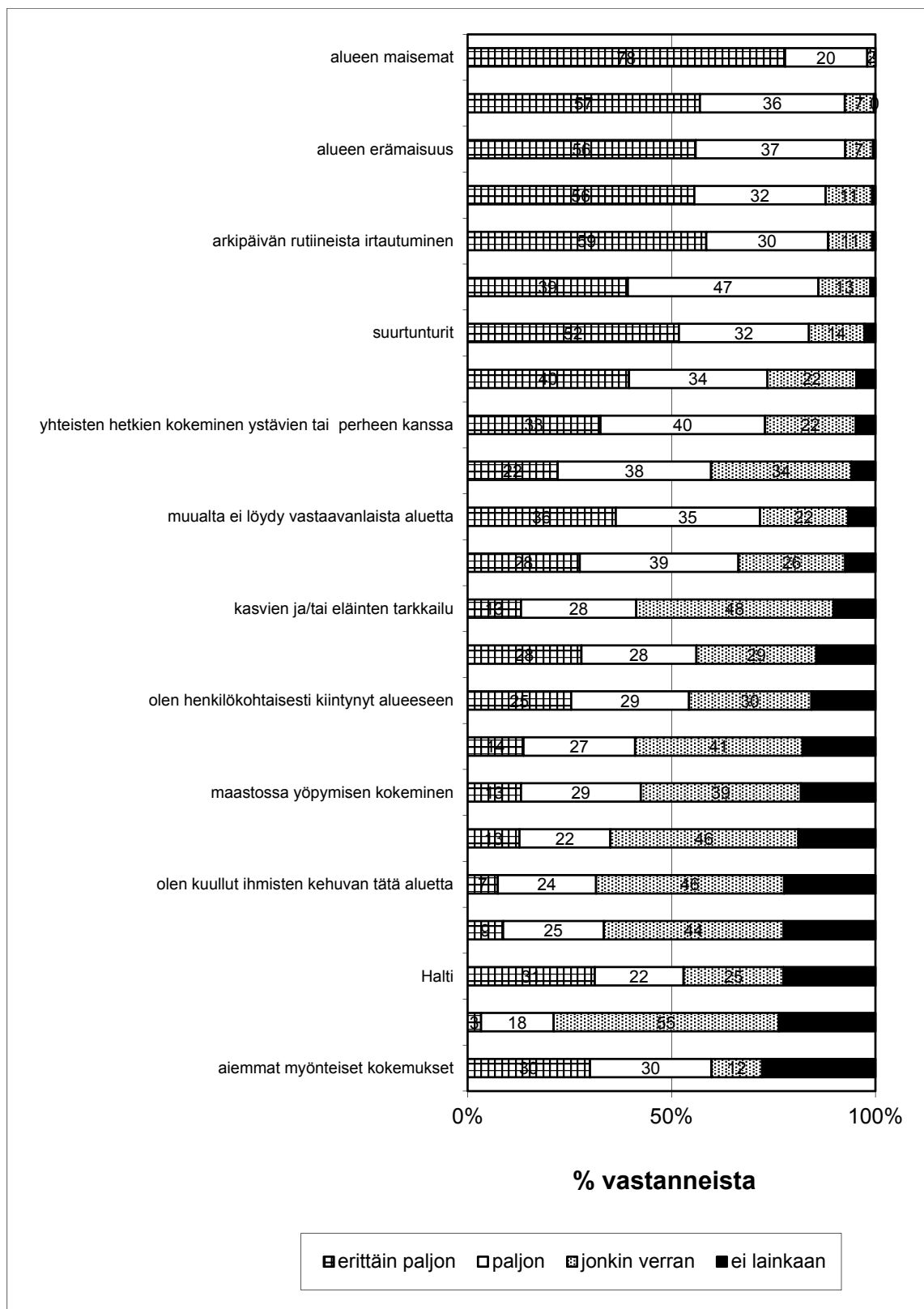
4.2.3 Käyntien syyt

Käyntien tarkoitusta selvitettiin sekä avoimella kysymyksellä (kyselylomakkeen kysymys 11, liite 1) että kyselylomakkeen valmiiden vaihtoehtojen avulla (kyselylomakkeen kysymys 24, liite 1). Avoimen kysymyksen mukaan tärkeimmät syyt, miksi vastanneet olivat tulleet tällä kertaa Käsiwarren erämaa-alueelle olivat ainutlaatuisuus, puhdas luonto, upeat maisemat ja tutustuminen uuteen alueeseen (kuva 8).

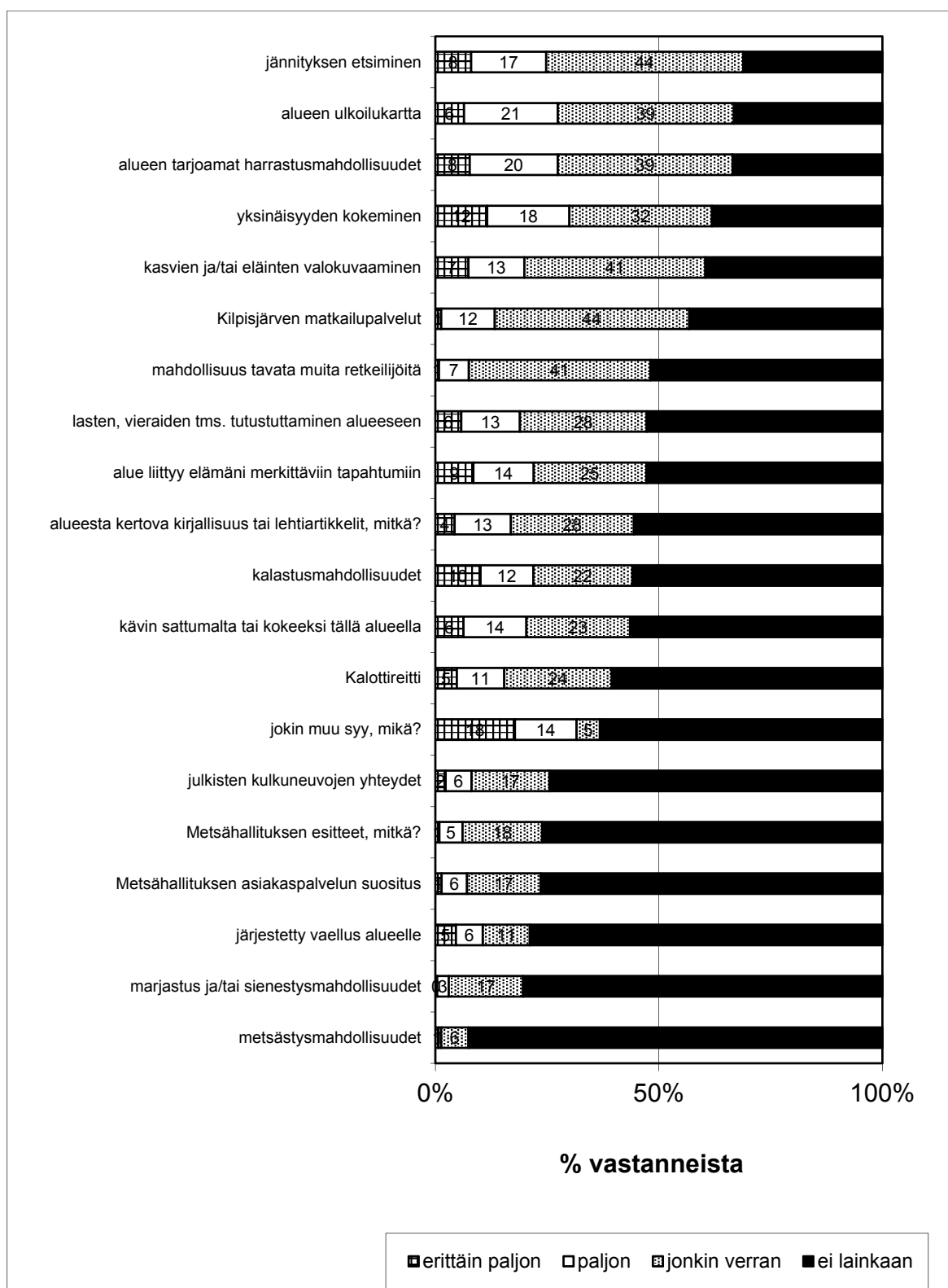

Kuva 8. Käyntien motiivit. Vastanneita pyydettiin luettelemaan kolme tärkeintä syytä, miksi he olivat tulleet tällä kertaa Käsiwarren erämaa-alueelle (n=1 287). Kuvasta on jätetty pois alle 50 mainintaa saaneet syyt, jotka olivat yleisyysjärjestyksessä: järjestetty retki, tupaverkosto, hyvät reitit / helppo liikkua, hyvä sijainti, maaston vaativuus, loma, vaihtelu, tunturihiihto, muut harrastukset kuin vaeltaminen tai hiihtäminen (potkukelkkailu, up-ski jne.), suositukset, erävaelluksen SM-kisat, Lappi, ruska, henkilökohtainen syy, opetus / tutkimus, elämykset, seikkailu, ei ole aiemmin vaeltanut, tarjolla oleva tilaisuus, erästä ja hyttysten vähyyys.

Kyselylomakkeen valmiiden vastausvaihtoehtojen perusteella kävijät pitivät tärkeimpinä syinä Käsiwarren erämaa-alueella käyntiänsä osittain samoja asioita kuin avoimen kysymyksen vastausten perusteella: alueen maisemia, luonnontilaisuutta, erämaisuuksia, rauhan ja hiljaisuuden kokemista, arkipäivän rutiineista irtautumista, hyviä retkeilymaastoja ja suurtuntureita (kuva 9). Kalastusmahdollisuudet ja tutustuminen uuteen alueeseen eivät nousseet yhtä merkittäviksi valmiissa vastausvaihtoehdoissa kuin avoimessa kysymyksessä. Tosin tutustumista uuteen alueeseen kysyttiin hieman eri tavalla strukturoidussa kysymyksessä ("kävin sattumalta tai kokeeksi tällä alueella") kuin millä sanoilla se nousi esille avoimessa kysymyksessä.

Kuva 9. jatkuu...

Kuva 9, jatkoa. Miten paljon eri tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että vastaaja on käynyt Käsivarren

erämaa-alueella (n=1 057–1 360, paitsi kysymykselle jokin muu syy, jolle n=658. Noin puolet kyselyyn vastanneista ei vastannut tähän kysymykseen, joten prosenttiluku ei ole vertailukelpoinen taulukon muiden kohtien kanssa.)

Keskiarvoja tarkasteltaessa kaikilla kulkutavoilla liikkuneiden mielestä alueen maisemat olivat selvästi tärkein käynnin syy. Myös seuraavat viisi tärkeintä syytä (luonnontilaisuus, erämaisuus, arkipäivän rutiineista irtautuminen, rauhan ja hiljaisuuden kokeminen sekä suurtunturit) olivat samat kaikilla kulkutavoilla liikkuneiden kesken, mutta järjestys ja painotukset vaihtelivat siten, että kelkkailijat pitivät kaikkia näitä merkitsevästi vähemmän tärkeinä kuin muut kävijäryhmät ja tärkeimpinä näitä tekijöitä pitivät sekä kävellen että hiihtäen kulkeneet.

Käynnin muiksi syiksi kysymyksen 24 yhteydessä mainittiin paljon sellaisia, jotka olivat jo valmiiden vastausvaihtoehtojen joukossa (taulukko 16). Yleisimmät erikseen mainitut syyt olivat muut suosittelivat, ystävän seura, perhe tai ystävät ehdottivat, halu kokea uutta ja upea luonto.

Taulukko 16. Vastaajien mainitsemat muut syyt, jotka ovat vaikuttaneet siihen, että henkilö on käynyt Käsivarren erämaa-alueella. Vastauksia 275, vastanneita 262.

muu syy	mainintojen lukumäärä
muut suosittelivat	52
ystävän seura	30
perhe tai ystävät ehdottivat	19
halu kokea uutta	17
upea luonto	14
Erävaelluksen SM-kilpailut 1996	8
Halti	8
haastava maasto	6
opastoiminta	6
hyvät hanget	6
Lapinhulluus	5
järjestetty retki	5
monipuoliset reitinvalintamahdollisuudet	5
kiinnostus alueeseen	5
omat aiemmat kokemukset	4
rauha ja hiljaisuus	4
alueen kasvit ja eläimet	4
henkilökohtaiset syyt	3
loma	3
alueen saamelaishistoria, poronhoito	3
alueeseen liittyy työmuistoja	3
Norjan läheisyys	3
kalastus	3
opiskelu / opetustyö	3
elämykset, seikkailu	3
perinne	3
alueen ystävälliset ihmiset	3
alueen sotahistoria	2
retken edullisuus	2
sää	2
Saanalla käynti	2
hienoin paikka Suomessa	2
kotiseutuani	2
muut (1 maininta kutakin) ¹	35

¹helppokulkuinen maasto, kunnan kohentaminen, itsensä voittaminen, ruska, ei pitänyt olla hyönteisiä, pitkä vesireitti, geologia, laulu Kilpisjärven mahtava Saana, Yrjö Metsälän vaikutus, halu lähteä jonnekin, aina erilainen, retkeily, päiväretki Kilpisjärveltä, eläminen ilman ylellisyyttä, Käsivarren kulkijat erilaisia kuin esim. Saariselällä retkeilevät, työ, erämaa-alue, Meekonjärven ympäristö, Tunturiladun 50-vuotisjuhla, Metlan toimipaikka, Tunturi-Lapin luontokeskus, haaveillut lapsuudesta asti, hienossa kunnossa olevat varaus-tuvat, partio, Suomen parhaat laskettelumahdollisuudet, lumilautailumahdollisuudet, jää-kiipeilymahdollisuudet, extreme, potkukelkkailumahdollisuudet, ei laskettelijoita, koti-maanmatkailu, pelastustehtävä, tiedotusvälineiden ulottumattomissa, TV-ohjelmat ja Internet

Alueesta kertova kirjallisuus tai lehtiartikkelit olivat vaikuttaneet 44 %:lla vastanneista ainakin jonkin verran siihen, että he olivat käyneet Käsivarren erämaa-alueella. Yleisimmin mainittiin metsästys- ja kalastuslehdet, Kullervo Kempin teokset sekä retkeily- ja matkailuoppaat ja -esitteet (taulukko 17).

Taulukko 17. Vastaaajien mainitsema alueesta kertova kirjallisuus tai lehtiartikkelit, jotka ovat vaikuttaneet siihen, että henkilö on käynyt Käsivarren erämaa-alueella. Vastauksia 366, vastanneita 309.

kirjallisuus tai lehtiartikkelit	mainintojen lukumäärä
metsästys- ja kalastuslehdet	77
Kullervo Kempin teokset	76
retkeily- ja matkailuoppaat sekä esitteet	43
paljon eri kirjallisuutta	28
jokin satunnainen lukeminen	25
muut (kutakin 1 maininta) ¹	23
Asko Kaikusalon ja Yrjö Metsälän esitykset ja kirjoitukset	20
Antero Rautio: Kilpisjärven opas	15
Yrjö Kokon kirjat	15
Kaarina Kari: Haltin valloitus	9
Latu ja polku	7
Metsähallituksen julkaisut	5
Suomen Luonto ja Luonnonystävän Suomi	5
Melontalehdet	4
Samuli Paulaharjun kirjat	3
Seppo Keränen: Suurtunturit	3
Skimbaaja	2
Teuvo Hahl-Marjakorpi	2
Kai-Veikko Vuoristo: Hankien kimallus	2
Partiolehti	2

¹kallioperäkartta, kartta, Suomen lintuatlas, Tunturikasviopas, Baptria-lehti, Kalamatka-kertomukset, Pekka Sipilän väitöskirja, Juha Turi: Kertomus saamelaisista, Lyyli Kairamon kirjat, kuvateokset, Viikin kirja, Sampo Laitala, Kaunis Suomi, kansakoulun maantieto, Tri Heikki Roivainen: Länsi-Lapin matkaopas, A. E. Järvisen kirjat, Tunturi-Lapin luontokeskuksen satutarina, Tunturilatu-lehti, sanomalehdet, matkailulehti, Moottorikelkka -97, Kalottireittiesite ja Internetartikkelit

Metsähallituksen esitteet olivat vaikuttaneet 24 %:lla vastanneista ainakin jonkin verran siihen, että he olivat käyneet alueella. Sanallisia tarkennuksia tuli 114 kappaletta 103 henkilöltä seuraavasti: ryhmä "esitteet yleensä" (26 mainintaa), tupainformaatio (25 mainintaa), virkistyspalveluoppaat (23 mainintaa), kalastusoppaat (21 mainintaa), Enontekiön ja Käsivarren esitteet (8 mainintaa), henkilökohdainen neuvonta (2 mainintaa), Metsähallituksen retkeilyopas (2 mainintaa), Virkisty Ylä-Lapissa -lehti (1 maininta) ja Metsävaltio-lehti (1 maininta). Kysymys on osittain päällekkäinen edellisen kysymyksen kanssa, jossa 5 henkilöä mainitsi Metsähallituksen julkaisujen vaikuttaneen heidän käyntiinsä alueella (taulukko 17).

Kävijöistä 9 % koki, ettei Käsivarren erämaa-alueelta ole riittävästi tietoa saatavilla (kyselylomakkeen kysymys 34, liite 1). Yleisimmin lisää tietoa haluttiin tupien kunnosta, varustelusta ja sijainnista (24 mainintaa), parempaa ja paikkansapitävämpää karttaa (19 mainintaa), tietoa reiteistä (14 mainintaa) ja erämaapuhelimista (9 mainintaa). Nämä kattoivat lähes puolet tiedon tarpeesta. Enemmän kuin yksi henkilö toivoi lisäksi tietoa alueen olosuhteista ja sääoloista, vesistöjen ylityspaikoista ja niiden vaaroista, maaston vaikeakulkuisuudesta, kävijämääristä (ruuhka-ajat), melontakelpoisista joista ja Lätäsenosta melojan näkökulmasta, Norjan ja Ruotsin lähialueiden virkistysmahdollisuuksista, enemmän Käsivarren erämaa-aluekohtaista tietoa (esim. paikallista lehteä alueesta), ajankohtaista tietoa uusimmista muutoksista Metsähallituksen Internetsivuille, halpaa ja helppokäyttöistä luonto-opasta (biologia, geologia), uudempia kirjoja ja enemmän tietoa alueesta Metsähallituksen Etelä-Suomen toimipisteisiin.

4.2.4 Metsästyksen ja kalastuksen harrastaminen käyntien yhteydessä

Yksikään vastanneista ei ollut metsästännyt tämänkertaisella käynnillään (kyselylomakkeen kysymys 9, liite 1). Kolmella prosentilla kävijöistä oli koira mukanaan maastossa (kyselylomakkeen kysymys 10, liite 1). Eroa ei ollut tämänkertaisen kulkutavan suhteen eikä kesä- tai talvikauden välillä.

Kalastuskysymykset (kyselylomakkeen kysymys 19, liite 1) esitettiin kesäkauden kyselylomakkeessa vain alueella aiemmin käyneille kun taas talvikaudella ne esitettiin kaikille vastaajille. Tämän vuoksi tämänkertaista käyntiä koskevat kalastusvastaukset koskevat kesäkaudella vain alueella aiemmin käyneitä. Sen sijaan aiempia käyntejä koskevat kalastusvastaukset ovat vertailukelpoisia kesän ja talven välillä, koska ne on esitetty molempina kausina alueella aiemmin käyneille.

Niistä kesäkauden kävijöistä, jotka olivat käyneet alueella aiemmin (n=495), 43 % oli kalastanut tällä käyntikerralla ja 48 % oli kalastanut aikaisemmillä käynneillään. Kulkutapa vaikutti merkitsevästi. Tällä kertaa lentäen liikkuneista 74 % ja kävellen liikkuneista 36 % oli kalastanut tämänkertaisella käynnillään. Ainakin joskus lentäen liikkuneista 79 % ja vain kävellen liikkuneista 41 % oli kalastanut aikaisemmillä käynneillään.

Talvikauden kulkijoissa oli kesää vähemmän kalastajia. Niistä talvikauden kävijöistä, jotka olivat käyneet alueella aiemmin (n=392), 13 % oli kalastanut tällä käyntikerralla ja 32 % oli kalastanut aikaisemmillä käynneillään. Talvikauden kaikista kysymykseen vastanneista (n=510) 12 % oli kalastanut tällä kerralla. Kelkkailijoista merkitsevästi suurempi osa (32 %) kuin hiihtäjistä (8 %) kalasti tämänkertaisella käynnillään. Sama kulkutavan ja harrastuksen välinen yhteys näkyy tarkasteltaessa kalastusta aiemmilla käynneillä: ainakin joskus lentäen liikkuneista 79 %, ainakin joskus kelkkaillen liikkuneista 48 %, vain kävellen liikkuneista 41 %, sekä kävellen että hiihtäen liikkuneista 32 % ja vain hiihtäen liikkuneista 9 % oli kalastanut aiemmilla käynneillään.

Tämänkertaista saalistaan piti sekä kesä- että talviaikana kulkeneista suurin osa tyydyttävänä (41 %) tai heikkona (30 %). Kymmenesosa piti saalistaan hyvänä ja noin viidesosa ei saanut yhtään kalaa. Tässä kysymyksessä pitää muistaa, että kesäkautena vastanneet olivat kaikki alueella aiemmin käyneitä kun taas talvella kysymys kysyttiin kaikilta.

Kesäkauden vastaajat pitivät aiempien retkiensä kalasaaliita parempina kuin talvikauden vastaajat (Pearsonin testin $X^2=11,1$ ja $p=0,011$, Mannin-Whitney U-testin $p=0,002$). Kesällä 19 % arvioi aiemmat kalasaaliinsa hyväksi ja 46 % tyydyttäväksi kun taas talvella 9 % arvioi aiemmat kalasaaliinsa hyväksi ja 40 % tyydyttäväksi. Ilman saalista oli jäänyt kesällä tällä kertaa kulkeneista 11 % ja talvella tällä kertaa kulkeneista 13 %. Aiempien retkien kalasaaliit arvioitiin keskimäärin paremmiksi kuin tämänkertaisen retken saalis.

4.2.5 *Virkistyskäytön määrän kehitys*

Autio- ja varaustupien vieraskirjoista tehtyjen laskelmien perusteella Käsivarren erämaa-alueen virkistyskävijämäärät ovat nousseet 1970-luvun alun alle 1 000 vuotuisesta kävijästä nykypäivän yli 5 000 kävijään (taulukko 18 ja liite 2). Kalotireitin käyttöönoton jälkeen 1990-luvulla kesäkauden virkistyskäyttö on kasvanut talvikautta suuremmaksi. Sesonkikuukaudet ovat pysyneet samoina: kevättalven sesonki huhti-toukokuussa ja kesän sesonki heinä-elokuussa. Näinä kuukausina käy noin 80 % koko vuoden kävijöistä.

Kävijämäärien arvioimiseksi (1) laskettiin autio- ja varaustupien vieraskirjojen nimimäärät, (2) selvitettiin kuinka monta kertaa yksi henkilö kirjoittaa yhdellä käynnillään nimensä vieraskirjoihin ja (3) arvioitiin kuinka suuri osa kävijöistä kirjoittaa nimensä tupakirjoihin. Ensinnäkin laskettiin kaikki henkilöt, jotka olivat merkinneet nimensä vieraskirjaan. Henkilöt, jotka olivat yöpyneet samassa tuvassa enemmän kuin yhden yön kerrallaan laskettiin vain kertaalleen. Seuraamalla kirjoista 100 systemaattisesti poimittua nimeä vuodelta 1990 selvitettiin, kuinka monta kertaa keskimäärin yksi henkilö kirjoittaa yhdellä käynnillään nimensä alueen eri tupien vieraskirjoihin. Keskimäärin yksi kävijä kirjoittaa nimensä 3,24 tuvan kirjaan. Lisäksi kävijätutkimuksen maastohaastattelujen perusteella havaittiin, että 77,5 % kävijöistä kirjoittaa nimensä ja osoitteensa kävijätutkimusvihkoon. Tämän perusteella arvioitiin, että keskimäärin 80 % virkistyskävijöistä kirjoittaa nimensä tupien vieraskirjoihin. Kävijämääräarvion saamiseksi tupien vieraskirjoista laskettu nimimäärä jaettiin siten 3,24:llä ja 0,8:llä.

Vieraskirjat ovat pääasiassa siltä vuodelta, jolta arvio on esitetty, mutta joidenkin tupien kohdalla joinakin vuosina vuoksi nimimäärä on jouduttu laskemaan kirjan puuttumisen vuoksi edellisen tai seuraavan vuoden vieraskirjasta. Alkuvuosien arviot ovat aliarvioita, sillä vieraskirjoja ei ole tallessa läheskään kaikilta tuvilta ja jakajana käytetty 3,24 on laskettu vuoden 1990 täydellisemmästä kirjavalikoimasta (ks. liite 2).

Taulukko 18. Vieraskirjoihin perustuva arvio kävijämäärien kehityksestä Käsiwarren erämaa-alueella vuosina 1970–1993 ja 1998 sekä kävijätutkimukseen perustuva arvio vuodelta 1996/97.

	1970	1975	1980	1985	1990	1993	1996/ 97	1998
tammikuu	2	9	6	7	18	35	13	79
helmikuu	9	22	18	19	51	89	52	54
maaliskuu	18	189	73	182	245	317	239	240
huhtikuu	85	411	563	1260	1452	1468	948	1483
toukokuu	63	178	246	511	604	1159	751	836
kesäkuu	16	84	64	151	161	83	213	213
heinäkuu	52	264	237	726	1045	976	1177	880
elokuu	33	313	242	617	775	1066	1212	1328
syyskuu	9	106	80	220	374	429	539	561
lokakuu	2	5	4	27	16	23	5	44
marraskuu	0	4	1	5	7	2	1	5
joulukuu	0	8	3	7	26	54	30	26
kesäkaudella (kesä- syyskuu)	110	767	623	1714	2355	2554	3141	2983
talvikaudella (loka-tou- kokuu)	179	826	914	2018	2419	3147	2039	2767
YHTEENSÄ	289	1593	1537	3732	4774	5701	5180	5749

4.2.6 Virkistyskäytön jakautuminen alueelle

Käytön jakautumista alueelle selvitettiin pyytämällä vastaajia piirtämään kyselylomakkeen kartalle heidän tällä käynnillään kulkemansa reitti sekä merkitsemään rastilla yöpymispaikat (kyselylomakkeen kysymys 1, liite 1). Tässä luvussa esitettävissä kulkureittikartoissa käytetyt hehtaarikohtaiset kävijämääräarviot on laskettu taulukossa 1 esitetyn yli 16-vuotiaiden kävijöiden kokonaismäärän arvion perusteella. Yöpymisten määrät on vastaavasti laskettu maastossa kesä- ja talvikaudella yöpyneiden kokonaismäärien arviosta. Luvut pyrkivät siis antamaan mahdollisimman luotettavan arvion kesä- ja talvikautisen käytön kokonaismäärästä ja jakautumisesta alueelle.

Kulkureitit

Käyttö jakautuu maantieteellisesti epätasaisesti keskittyen sekä kesällä että talvella muutamalle pääväylälle. Suurin osa sekä kesä- että talviajan retkistä suuntautuu alueen luoteisosan suurtureille sisältäen käynnin Haltilla (kuvat 10–13).

Vaeltajien määrä Kalottireitillä vaihtelee kesäkaudella 300–900 henkilöön hehtaarilla. Muita suosittuja kesäaikaista, joskin merkitsemättömiä, kulkureittejä ovat

Lossujärven ja Termisjärven reitit, joilla kulkee 300–600 vaeltajaa hehtaarilla. Lisäksi kesällä kävellään paljon Ropille ja Torisenon vartta pitkin (kuva 10). Kesällä Lätäsenon jokireitille keskittyvät sellaiset kävijät, jotka ovat kulkeneet muullakin tavoin kuin kävellen (lentäen, meloen, veneillen). Muut tämän ryhmän kulkemat reitit hajaantuvat koko alueelle (kuva 11).

Likimain Kalottireittiä seuraileva talvikaudella risutuksella merkitty ura (kuva 2) on suosituin kulkureitti hiihtäjien ja moottorikelkkailijoiden keskuudessa (kuvat 12 ja 13). Talvella kulkijoita on kuitenkin kokonaisuudessaan vähemmän kuin kesällä. Hiihtäjiä kulkee Haltin reitillä koko talvikauden aikana 100–300 hehtaarilla (kuva 12) ja kelkkailijoita 50–100 hehtaarilla (kuva 13). Haltin reitiltä käydään Toskaljärvellä ja jonkin verran ajetaan myös Lossujärvelle valtakunnanrajaa ja Urtasvankkaa myöten. Kaikki nämä kulku-urat olivat keväällä 1997 risutuksella merkityjä (kuva 2) ja ulkopaikkakuntalaisille myönnettiin risutetuille urille kelkkailulupia, mikäli heillä oli mukanaan paikallinen opas. Kelkkailijoiden keskuudessa Haltin reitin kanssa lähes yhtä suosittu on Kilpisjärveltä Termisjärven, Munnikurkion ja Hirvasvuopion kautta etelään kulkeva merkitty kelkkaura, jolla saa ajaa Metsähallituksen valtakunnallisella uraluvalla (kuva 13).

Yöpymiset

Käytön alueellinen epätasaisuus näkyy myös kesä- ja talvikauden yöpymisten määrää ja jakaumaa kuvaavissa kartoissa (kuvat 14 ja 15) sekä vieraskirjoista arvioiduissa tupakohtaisissa kävijämäärissä (liite 2).

Kyselytutkimuksen perusteella erämaa-alueella ja sen läheisyydessä yöpyi kesäkaudella 2 929 yli 16-vuotiasta henkilöä ja yöpymisiä oli yli 12 000 (kuva 14). Talvikaudella yöpyi 1 315 yli 16-vuotiasta henkilöä ja yöpymisiä oli yli 6 000 (kuva 15). Kesällä suosituimmat yöpymispaikat olivat Kalottireitin varrella Meekonjärvi, Pihtusjärvi ja Saarijärvi, joissa kaikissa paikoissa yövyttiin yli 1 000 kertaa. Kalottireitin varrella sijaitseva Kuonjarjoki oli pienestä tuvastaan huolimatta neljänneksi suosituin yöpymispaikka. Paljon käytettyihin tupiin voidaan lukea vielä Termisjärvi, jonka lähistöllä yöpyi kesällä 1996 arviolta 628 henkilöä. Loput 18 tupaa jäävät huomattavasti vähäisemmälle käytölle (23–285 yöpymistä/tupa), mutta yhteensä niissä tai niiden lähiympäristössä oli yövytty 2 078 kertaa. Kesällä yövyttään lisäksi paljon omissa majoitteissa erityisesti vesistöjen lähistöllä. Vuomakasjärven pohjoisrannalla on suosittu leiripaikka. Kyseisellä paikalla sijaitsevat Rajavartiolaitoksen ja Käsivarren nimismiespiirin lukitut tuvat, joiden lähistölle retkeilijät leiriytyvät. Jokivarsista erityisen suosittuja ovat Valttijoki, Kaitsajoki ja Toriseno (kuva 14).

Kesän ja talven yöpymismäärissä on vielä suurempi ero kuin kävijämäärissä, sillä kyselytutkimuksen mukaan talvikävijöistä vain 67 % ja kesäkävijöistä 96 % yöpyy maastossa. Talvella yöpymiset keskittyvät kesää selvemmin tuville ja oletettavasti suurempi osa tupien kohdalle merkityistä yöpymisistä on tuvissa yöpymisiä, kun

taas kesällä varsinkin ruuhka-aikaan teltaillaan tupien lähistöllä. Samoin kuin kesällä, myös talvella Haltin reitin suurimmat tuvat olivat suosituimpia: Saarijärvellä, Pihtusjärvellä ja Meekonjärvellä yövyttiin kaikissa yli 600 kertaa. Talvella Termisjärvi oli Kuonjarjokea ja Lossujärveä suositumpi. Lopuissa 17 tuvassa oli yksittäin tarkasteltuna huomattavasti vähemmän yöpymisiä (enintään 150 yöpymistä/tupa), mutta yhteensä niissä oli yövytty 1 200 kertaa (kuva 15).

4.3 Odotukset ja mielipiteet alueen hoidosta, käytöstä ja palveluista

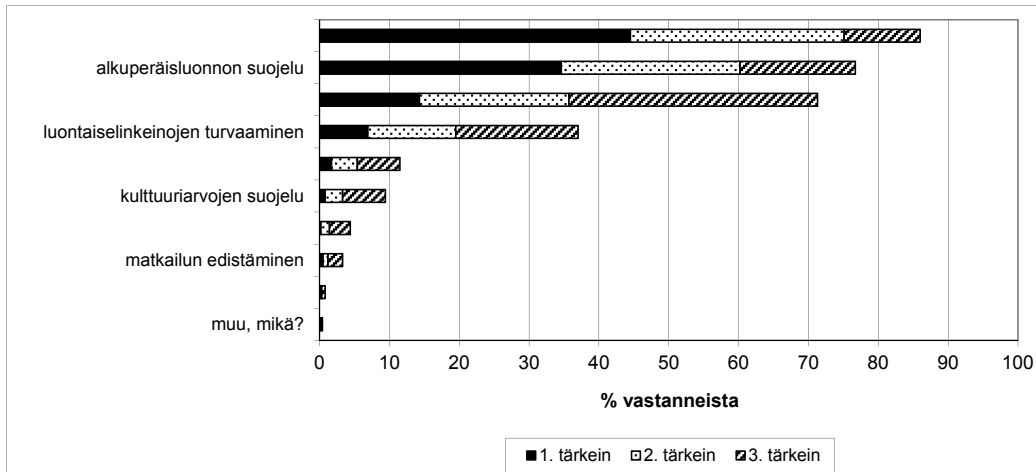
4.3.1 Käsivarren erämaa-alueen merkitys

Kävijät pitivät Käsivarren erämaa-alueen tärkeimpinä tehtävinä alueen erämaisyyden säilyttämistä (86 % vastanneista), alkuperäisluonnon suojelua (77 % vastanneista) sekä retkeily- ja vaellusmahdollisuuden tarjoamista (71 % vastanneista, kuva 16, kyselylomakkeen kysymys 23, liite 1). Myös luontaiselinkeinojen (poronhoito, metsästys, kalastus, marjastus) turvaamista pidettiin melko tärkeänä tehtävänä (37 % vastanneista sijoitti kolmen tärkeimmän joukkoon). Muita vaihtoehtoja sijoitti kolmen tärkeimmän joukkoon vain 11 % tai vähemmän vastanneista. Tärkeysjärjestys säilyy samana tarkasteltaessa kokonaisprosenttien sijasta ensimmäiseksi tärkeimmäksi luokiteltuja merkityksiä (kuva 16).

Ainakin joskus moottorikelkalla kulkeneet pitivät alueen erämaisyyden säilyttämistä merkittävästi vähemmän tärkeänä kuin muut ryhmät. Kelkkailijoista 75 % ja muista kulkijoista keskimäärin 86 % sijoitti erämaisyyden säilyttämisen erämaa-alueen kolmen tärkeimmän tehtävän joukkoon (Pearsonin testin $X^2=26,1$, $p=0,010$). Vain kävellen kulkeneista 82 % sijoitti alkuperäisluonnon suojelun erämaa-alueen kolmen tärkeimmän tehtävän joukkoon. Vähiten tärkeänä alkuperäisluonnon suojelua piti ainakin joskus kelkkaillen kulkeneiden ryhmä, josta kuitenkin 59 % sijoitti sen kolmen tärkeimmän tehtävän joukkoon (Pearsonin testin $X^2=41,7$, $p=0,000$). Tällä kertaa talvikaudella kulkeneet pitivät luontaiselinkeinojen turvaamista tärkeämpänä (41 % sijoitti kolmen tärkeimmän joukkoon) kuin kesäkaudella kulkeneet (35 % sijoitti kolmen tärkeimmän joukkoon, Pearsonin testin $X^2=11,8$, $p=0,008$). Vastaavasti sekä kävellen että hiihtäen kulkeneet, vain hiihtäen kulkeneet ja ainakin joskus kelkkaillen kulkeneet pitivät luontaiselinkeinojen turvaamista tärkeämpänä kuin vain kävellen tai ainakin joskus lentäen kulkeneet (Pearsonin testin $X^2=29,0$, $p=0,004$).

Lappilaiset pitivät Käsivarren erämaa-alueen tehtävistä alueen erämaisyyden säilyttämistä merkittävästi vähemmän tärkeänä kuin muista lääneistä kotoisin olevat vastaajat. Lappilaisista 75 % ja muista kulkijoista keskimäärin 86 % sijoitti erämaisyyden säilyttämisen erämaa-alueen kolmen tärkeimmän tehtävän joukkoon (Pearsonin testin $X^2=28,2$, $p=0,005$). Samoin lappilaiset ja myös Oulun läänistä kotoisin olevat pitivät alkuperäisluonnon suojelua vähemmän tärkeänä kuin etelä-

länsi- tai itäsuomalaiset (Pearsonin testin $X^2=39,5$, $p=0,000$). Luontaiselinkeinojen turvaamista ja matkailun edistämistä lappilaiset puolestaan pitivät tärkeämpinä kuin muut suomalaiset (Pearsonin testin $X^2=33,6$, $p=0,001$ luontaiselinkeinojen turvaamiselle. Matkailun edistämiseksi ei ole laskettu tilastollista merkitsevyyttä joidenkin solujen alhaisen frekvenssin vuoksi).

Kuva 16. Käsivarren erämaa-alueen merkitys. Vastanneita pyydettiin valitsemaan tärkeysjärjestyksessä erämaan kolme tärkeintä tehtävää ($n=1\ 285$).

4.3.2 Odotusten toteutuminen

Kysyttäessä kävijöiltä vastasiko matka odotuksia, 93 % vastasi kyllä ja 19 % ei (kyselylomakkeen kysymys 25, liite 1). Prosenttien päällekkäisyys selittyy sillä, että henkilö saattoi kokea matkan vastanneen odotuksia osittain, jolloin hän ilmoitti matkan sekä vastanneen että ei vastanneen odotuksiaan. Eroja kyllä-vastausten suhteen ei ollut kesä- ja talvikauden kävijöiden eikä eri kulkutapojen välillä. Sen sijaan ei-vastausten kohdalla tällä kertaa lentäen liikkuneet olivat selvästi muita useammin olleet pettyneitä johonkin käynnissään (Pearsonin testin $X^2=17,0$, $p=0,001$). Tällä kertaa lentäen liikkuneista lähes kolmasosa (31 %) ilmoitti, että matka ei ollut vastannut odotuksia.

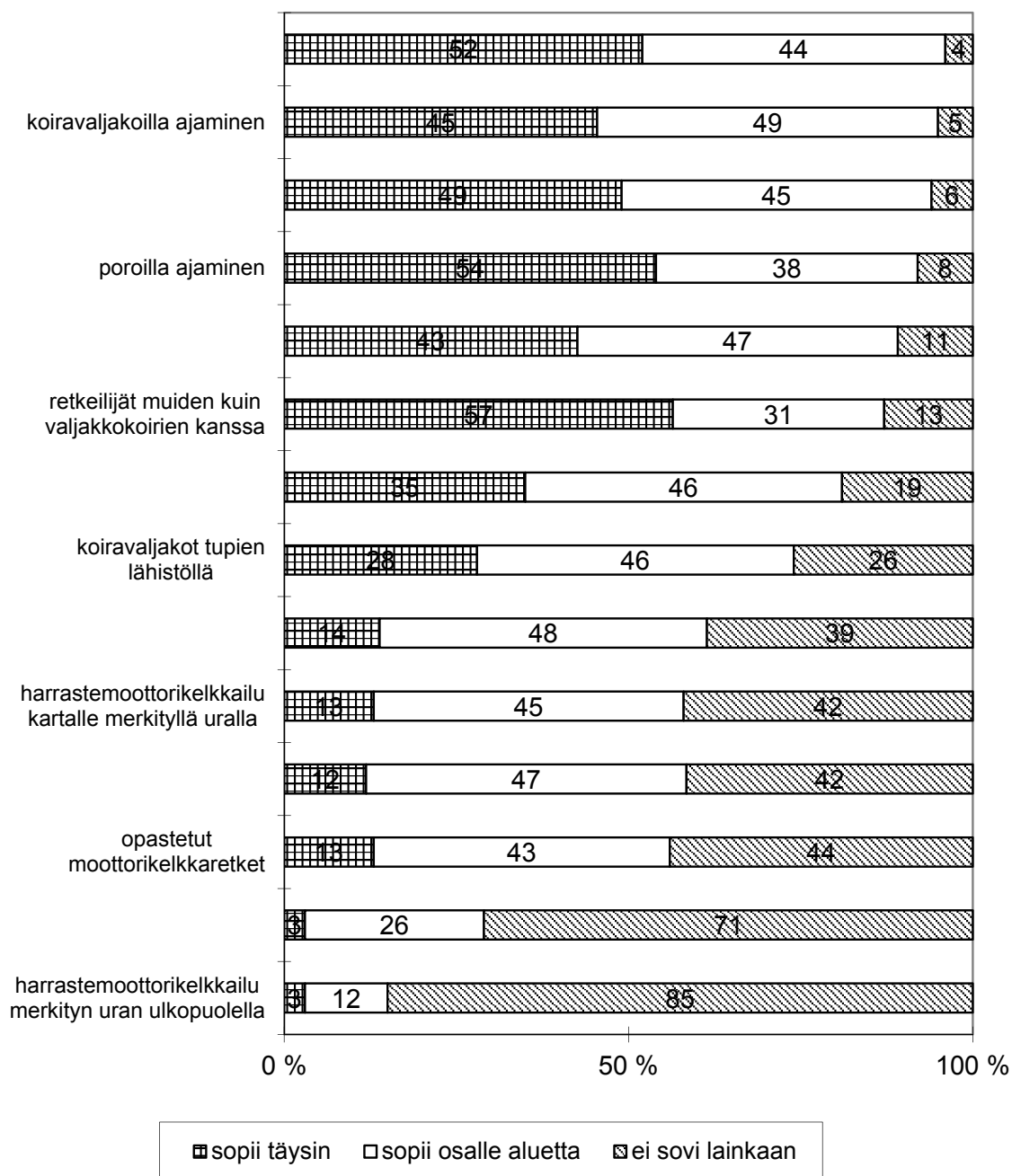
Parasta matkassa niiden mielestä, joilla käynti oli vastannut odotuksia ja jotka antoivat sanallisen selityksen (1 115 henkilöä) oli upea, ainutlaatuinen tai puhdas luonto (37 % sanallisen selityksen antaneista), hyvä tai vaihteleva sää (25 %) sekä rauha ja hiljaisuus (18 %). Nämä syyt kattoivat 47 % vastauksista. Muut "parasta käynnissä oli" syyt jakautuivat hajanaisemmin siten, että seuraavaksi suosituimman syyn (Halti) mainitsi 7 % ja harvinaisimman 1 % vastanneista. Nämä muut syyt olivat yleisyysjärjestyksessä: Halti, kalastus tai kalasaalis, hyvät kelit/olosuhteet, yhdessäolo ystävien kanssa, hyvät lumiolosuhteet, suur tunturit, kunnan kesäminen ja selviytyminen vaikeissakin olosuhteissa, erämaisuus, jokin tupiin liittyvä asia, kokonaisuus, hyvät reitit, hyvä maasto, avaruus, uuden kokeminen, irtautuminen arjesta, huono sää, luonnon erityispiirteet, huipuilla käynti, elämyk-

set, liikkumisen ilo, yhdessäolo perheen kanssa, melontamahdollisuudet, hiihtoretket, yöpymiset, tunturilta alas laskeminen, rentoutuminen, tutustuminen uusiin ihmisiin, ruska ja jokin nähtävyys. Lisäksi muutama (viisi henkilöä tai alle) mainitsi parhaaksi asiaksi käynnissään uudet ystävät, täältä löytyy aina jotain uutta, yhteishenki, kevään tulon kokeminen, erävaelluksen SM-kisat, poronhoitokulttuuri, ensikertalaisten innostus, tuttujen paikkojen jälleennäkeminen, hyvät eväät, lentomatka, nähdä menneen talven lunta, reipas meininki, Meekonjärvi, palvelut, luonnon armoilla oleminen, lämmin vesi, käynti sellaisessa saunassa missä ei saanut hikeä ollenkaan, ikimuistoinen ympäristö kihlautumiselle, rutiininomaisuus, ruokatauko, nuotiokahvit, seikkailu, marjastus, kaikki se vaiva, uuden teltan sisäänajo, alue vieläkin huikeampi kuin osasin kuvitella, Ruotsin kuninkaan vierailu alueella, nautinto, moottorikelkkareitit ja lumiukon tekeminen Haltin kivikasan päälle.

Yleisimmin mainitut syyt niiden keskuudessa, joilla matka ei ollut vastannut odotuksia ja jotka olivat maininneet jonkin syyn (256 henkilöä) olivat: liikaa ihmisiä (23 % sanallisen selityksen antaneista), huonot sää- tai keliolosuhteet (20 %) ja jokin kalastukseen liittyvä pettymys (14 %). Nämä syyt kattoivat 48 % vastauksista. Muut pettymyksen syyt jakautuivat hajanaisemmin siten, että yleisimmän mainitsi 8 % ja harvinaisimman 1 % vastanneista. Ne olivat yleisyysjärjestyksessä: liikaa moottorikelkkailua, oman tai kaverin terveyden pettäminen, joidenkin ihmisten huono käyttäytyminen, jokin Haltiin liittyvä pettymys, liikaa lentoliikennettä, jokin tupiin liittyvä pettymys, roskaisuus, erämaahan sopimattomat urat tai rakenteet, maaston vaikeakulkuisuus, jokin varusteisiin liittyvä ongelma, karu luonto, ruskan puuttuminen, saunan puuttuminen, erävaelluksen SM-kisat ja Pihtusjärven asuntovaunualue. Lisäksi yhden kerran mainittiin lisääntynyt mönkijäliikenne, erämaapuhelinten toimimattomuus, että sen viimeisen harjanteen takana oli vielä uusi nousu, revontulet jäivät näkemättä, Kalkkoiville menevän tien huono kunto, raaka koirien hyväksikäyttö, Haltille puuttuu kelkkareitti, leiripaikkojen kivisyys ja eväät loppuivat kesken. Lentäen liikkuneet olivat muita useammin kalastuksen harrastajia ja heidän yleisin pettymyksen aiheensa oli jokin kalastukseen liittyvä.

4.3.3 Mielipiteet toiminnoista ja rakenteista

Toiminnoista motorisoidut kulkutavat, so. moottorikelkkailu, lentokone- ja helikopterikuljetukset sekä moottoriveneily soveltuvat vastanneiden mielestä selvästi huonoiten alueelle (kuva 17). Esimerkiksi alueella suhteellisen runsaasti esiintyviä toimintoja, harrastemoottorikelkkailua kartalle merkityllä uralla ja lentokonekuljetuksia, pitää alueelle täysin sopimattomana lähes puolet (42 %) vastanneista.

Kuva 17. Kävijöiden suhtautuminen erilaisiin toimintoihin Käsivarren erämaa-alueella (n=1 287–1 348).

Kuljetapojen välillä on merkitseviä eroja suhtautumisessa kaikkiin toimintoihin paitsi koiravaljakkoajeluihin (taulukko 19). Ainakin joskus kelkkaillen kulkeneet suhtautuvat myönteisimmin lähes kaikkiin mainittuihin toimintoihin ja vain motorisoimattomasti kulkeneet kielteisimmin. Ainakin joskus lentäen liikkuneet suhtautuvat moniin toimintoihin jopa kielteisemmin kuin vain motorisoimattomasti kulkeneet, mutta lentokone- ja helikopterikuljetuksiin selvästi kaikkia muita myönteisemmin. Motorisoimattomasti liikkuneista kokeneimmat, sekä kävelen

että hiihtäen kulkeneet, suhtautuvat kielteisimmin moottoriliikenteeseen erämaassa.

Taulukko 19. Miten sopivana eri kulkutavoilla liikkuneet vastaajat pitävät erilaisia toimintoja Käsisivaren erämaa-alueella (n=1 283–1 344).

	vain kävel- vellen	vain hiihtäen	sekä kävel- len että hiihtäen	ainakin joskus lentäen	ainakin jos- kus kelk- kaillen
	sopii täysin sopii osalle aluetta ei sovi lainkaan % vastanneista				
opastetut hiihtoretket**	49 47 4	57 39 3	52 43 5	43 49 8	69 29 2
koiravaljakoilla ajaminen	46 49 5	51 45 4	41 52 7	38 56 6	50 46 3
opastetut kesäaikaiset retket***	47 46 7	53 44 3	49 47 5	38 49 13	68 31 1
poroilla ajaminen*	52 41 7	53 39 8	52 38 10	49 40 11	71 25 4
kalojen siirtoistutus alueen sisällä***	42 49 8	36 49 15	37 46 17	53 43 4	54 40 6
retkeilijät muiden kuin valjakkokoirien kanssa*	58 30 12	64 26 10	51 32 17	48 36 17	65 27 8
kalojen istutus alueen luontaisilla lajeilla, jotka kasvatettu kalanviljelylaitoksissa	36 50 14	28 52 20	29 44 27	36 38 26	46 37 16

koiravaljakot tupien lähitöllä***	32 45 24	30 49 20	22 40 38	23 50 27	26 50 24
helikopterikuljetukset	10 45 45	10 49 41	6 41 53	31 61 7	29 56 15

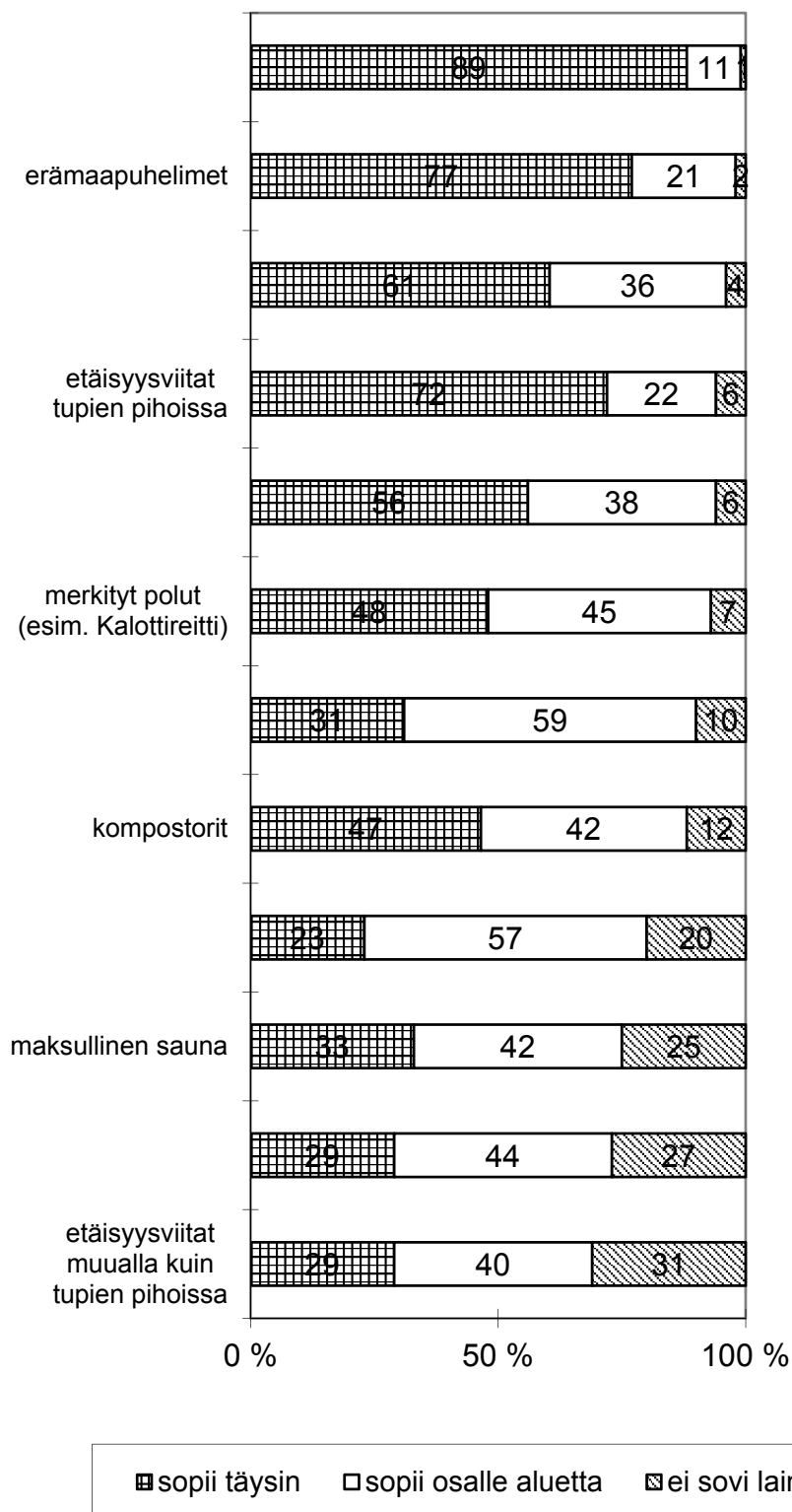
harrastemoottorikelk- kailu kartalle merkityllä uralla***	13	10	7	10	34
	47	48	40	41	45
	40	42	53	49	21
lentokonekuljetukset***	9	9	6	29	25
	42	48	38	65	58
	49	43	56	7	17
opastetut moottorikelkka- retket***	13	12	6	10	38
	44	45	34	43	47
	44	43	60	47	15
moottoriveneily***	2	4	1	3	13
	20	37	24	20	47
	77	59	76	77	40
harrastemoottorikelk- kailu merkityn uran ulko- puolella***	3	1	1	3	10
	13	11	6	9	27
	84	88	94	89	63

*=Pearsonin X^2 - testin $p \leq 0,05$

**=Pearsonin X^2 - testin $p \leq 0,005$

***=Pearsonin X^2 - testin $p \leq 0,000$

Rakenteista parhaiten hyväksytään avoimet autiotuvat, erämaapuhelimet, jäteas-
tiat ja etäisyysviitat tupien pihossa. Ainakin osalle aluetta hyväksytään varsin laa-
jasti myös varaustuvat, merkityt polut, sillat ja kompostorit (kuva 18). Rakenteiden
suhteen vastanneilla ei ole yhtä jyrkkää kantaa kuin toimintojen suhteen. Kysy-
tyistä rakenteista kaikkein huonoimminkin erämaa-alueelle sopivat, so. etäisyys-
viitat muualla kuin tupien pihossa, vuokratuvat ja maksullinen sauna sopivat yli
kahden kolmasosan mielestä ainakin osalle erämaa-aluetta.

Kuva 18. Kävijöiden suhtautuminen erilaisiin rakenteisiin Käsivarren erämaa-alueella (n=1 292–1 359).

Samoin kuin toimintojen myös rakenteiden suhteen ainakin joskus kelkkaillen kulkeneet olivat suvaitsevaisempia kuin motorisoimattomasti liikkuneet ja ainakin joskus lentäen liikkuneet olivat usein jopa motorisoimattomasti liikkuneita jyrkempiä suhtautumisessaan rakenteiden hyväksyttävyyteen (taulukko 20).

Taulukko 20. Miten sopivana eri kulkutavoilla liikkuneet vastaajat pitävät erilaisia rakenteita Käsi-varren erämaa-alueella (n=1 289–1 355).

	vain kä- vellen	vain hiihtäen	sekä kävel- len että hiihtäen	ainakin joskus lentäen	ainakin jos- kus kelk- kaillen
	sopii täysin sopii osalle aluetta ei sovi lainkaan				
	% vastanneista				
avoimet autiotuvat ¹	86	92	92	87	92
	13	9	9	12	7
	1	0	0	1	1
erämaapuhelimet ¹	72	79	80	79	90
	26	20	20	19	8
	2	1	1	2	2
jäteastiat ¹	58	59	66	61	65
	39	37	29	36	34
	3	4	5	3	2
etäisyysviitat tupien pi- hoissa*	70	78	71	68	81
	24	19	22	22	16
	7	3	7	10	3
varaustuvat***	47	67	66	47	72
	45	31	33	44	25
	8	3	2	9	3
merkityt polut (esim. Ka- lottireitti)***	44	61	45	33	69
	48	38	48	56	25
	8	2	8	12	6
sillat**	29	29	32	27	46
	62	63	56	60	50
	9	7	12	14	4
kompostorit	48	44	50	43	44
	41	46	38	41	44
	11	10	12	17	12
rakennetut polut***	19	28	21	20	40
	61	60	59	51	44
	21	13	20	29	16

maksullinen sauna***	31	35	30	29	53
	43	49	42	35	32
	26	16	28	36	15
vuokratuvat***	25	35	29	27	46
	46	45	41	42	40
	30	21	30	31	14
etäisyysviitat muualla kuin tupien pihossa***	25	36	30	23	42
	40	50	37	36	41
	36	14	33	42	17

¹tilastollista merkitsevyyttä ei laskettu, koska frekvenssi liian alhainen osassa soluja

*=Pearsonin X^2 -testin $p \leq 0,05$

**=Pearsonin X^2 -testin $p \leq 0,005$

***=Pearsonin X^2 -testin $p \leq 0,000$

Kävijöistä noin 17 % mielestä Käsivarren erämaa-alueella on liian paljon joitakin toimintoja ja vain hyvin harvan (4 %) mielestä liian vähän (kyselytutkimuksen kysymys 31, liite 1). Rakenteiden suhteen tilanne on päinvastainen. Kävijöistä yli kolmasosan (38 %) mielestä alueella on joitakin rakenteita liian vähän ja vain 9 % mielestä liian paljon (kyselytutkimuksen kysymys 30, liite 1).

Ylivoimaisesti yleisimmät toiminnot, joita koettiin olevan liikaa alueella olivat lento- ja helikopteriliikenne (145 mainintaa, mikä on 11 % kyselyyn vastanneista) ja moottorikelkkailu (131 mainintaa, 10 % kyselyyn vastanneista). Kaikilla kulkutavoilla liikkuneet mainitsivat motorisoidun liikkumisen selkeästi yleisimmäksi toiminnoksi, jota koettiin olevan liikaa alueella. Vain kävellen liikkuneet nostivat esille lento- ja helikopteriliikenteen ja talvikauden kulkutapoja harrastaneet moottorikelkkailun. Muita toimintoja kuin edellä mainittuja motorisoituja liikkumismuotoja koki olevan liikaa 3 % kävijöistä. Muiksi lueteltiin opastetut retket, mönkijäliikenne, vaeltajat, verkkokalastus, porot, koiravaljakkoryhmät, moottoriveineet ja viranomaiset.

Enemmän kuin yhden maininnan saaneita toimintoja, joita koettiin olevan alueella liian vähän olivat yleisyysjärjestyksessä kalavesien hoito (7 mainintaa), opastus ja tieto etukäteen (6 mainintaa), kalastuksen valvonta (5 mainintaa), opastetut retket (4 mainintaa), kelkkailumahdollisuudet ja kelkkailutieto (3 mainintaa) ja pelastuspalvelut (2 mainintaa).

Rakenteista yleisimmin lisää toivottiin saunoja (130 mainintaa, mikä on 10 % kyselyyn vastanneista), autiotupia tai tyypiltään määrittelemättömiä tupia (9 % kyselyyn vastanneista) ja erämaapuhelimia (5 % kyselyyn vastanneista). Lisäksi 3 % kävijöistä tai alle toivoi yleisyysjärjestyksessä seuraavia rakenteita: siltoja tms. apurakenteita vesien ylityksiin, pitkospuita, laavuja, jäteastioita, merkittyjä nuotiopaikkoja, etäisyysviittoja, merkittyjä polkuja, Kalottireitin merkkejä, käymälöitä, kuivaustiloja varusteille, varaustupia, moottorikelkkailijoille omia reittejä, polttopuita, yhtä GSM-mastoa keskeiseen paikkaan ja teltpaikkoja.

Toisaalta retkeilijöille tarkoitettuja tupia koki olevan liikaa 2 % kaikista kyselyyn vastanneista (33 mainintaa). Samoin lukittuja, muille kuin retkeilijöille tai poromiehille tarkoitettuja tupia (30 mainintaa) ja siltoja (27 mainintaa) koki alueella olevan liikaa 2 % kävijöistä. Muita, kävijöistä alle yhden prosentin mainitsemia rakenteita, joita koettiin olevan liikaa olivat mainintojen yleisyysjärjestyksessä: poromiesten asuntovaunut Pihtusjärvellä, merkityt polut ja reitit, varaustuvat, Kallottireittimerkit, Meekonjärven kotasauna, vuokratuvat, jäteasiat, kivikasat, kaasuliedet, moottorikelkkaurat ja etäisyysviitat.

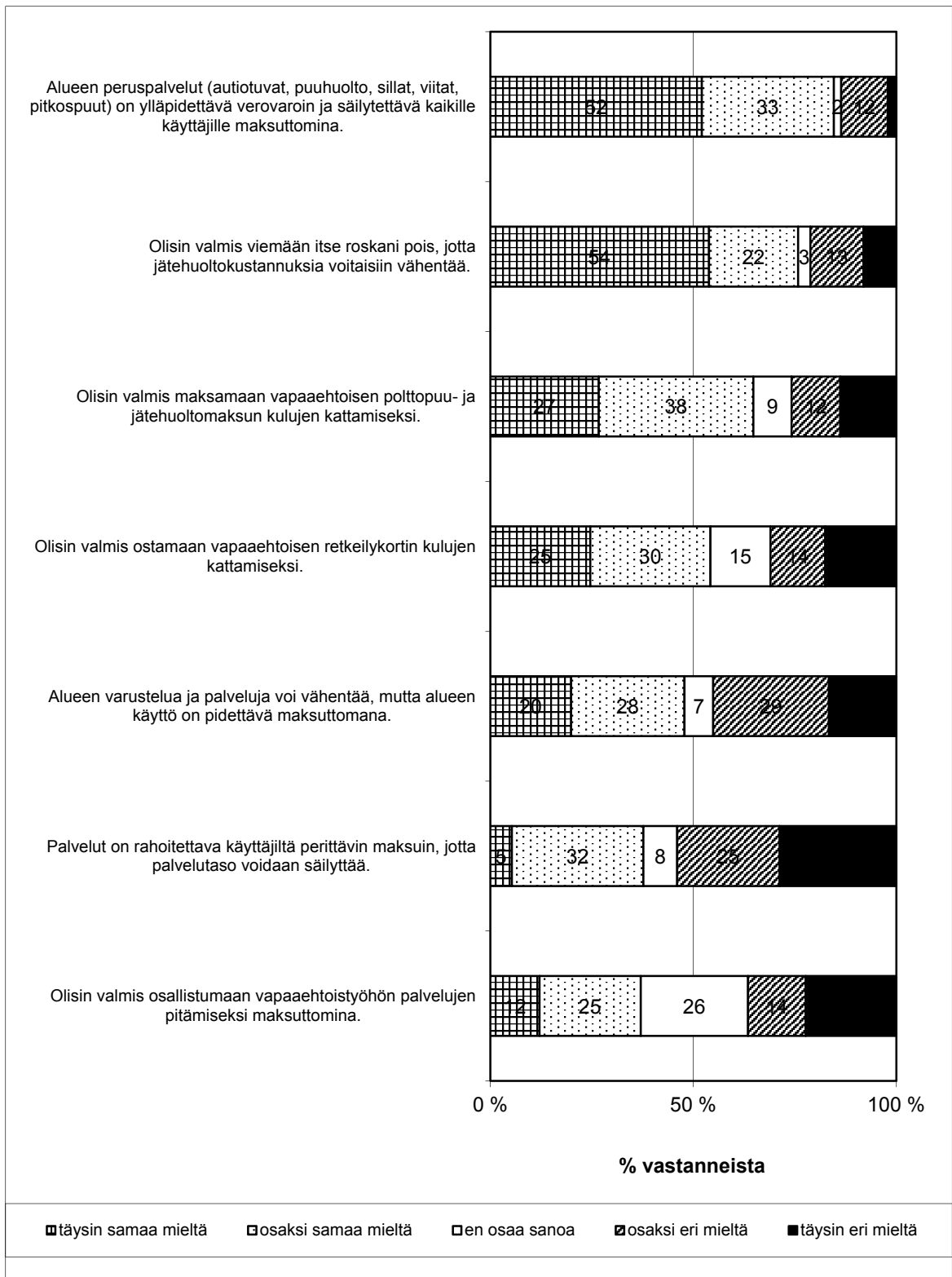
Koska Metsähallitukselle oli ennen kyselyn toteuttamista tullut useaan otteeseen toivomuksia saunan rakentamisesta alueelle ja se voisi olla mahdollista Meekonjärvelle, kyselyssä kysyttiin erikseen pitäisikö kävijöiden mielestä Meekonjärvelle rakentaa sauna ja paljonko kävijät olisivat valmiita maksamaan sen käytöstä (kyselytutkimuksen kysymykset 35 ja 36, liite 1). Mielipiteet jakautuivat melko tasan saunan puolesta ja sitä vastaan. Vastanneista 47 % kannatti saunan rakentamista Meekonjärvelle ja 53 % vastusti. Eniten kannatusta sauna sai ainakin joskus kelkkaillen liikkuneiden keskuudessa (64 % kannatti) ja vähiten sekä kävellen että hiihtäen tai ainakin joskus lentäen liikkuneiden keskuudessa (40 % kannatti, Pearsonin testin $\chi^2=24,4$, $p=0,000$). Ne, jotka kannattivat saunan rakentamista olivat valmiita maksamaan sen käytöstä keskimäärin 27 mk/henkilö/käyttökerta. Eniten olivat valmiita maksamaan kelkkaillen (32 mk) ja ainakin joskus lentäen kulkeneet (31 mk), sitten sekä kävellen että hiihtäen kulkeneet (26 mk), vain kävellen kulkeneet (26 mk) ja vain hiihtäen kulkeneet (22 mk, Kruskalin-Wallisin yksisuuntaisen varianssianalyysin $\chi^2=22,6$, $p=0,000$).

4.3.4 Mielipiteet palveluiden rahoituksesta

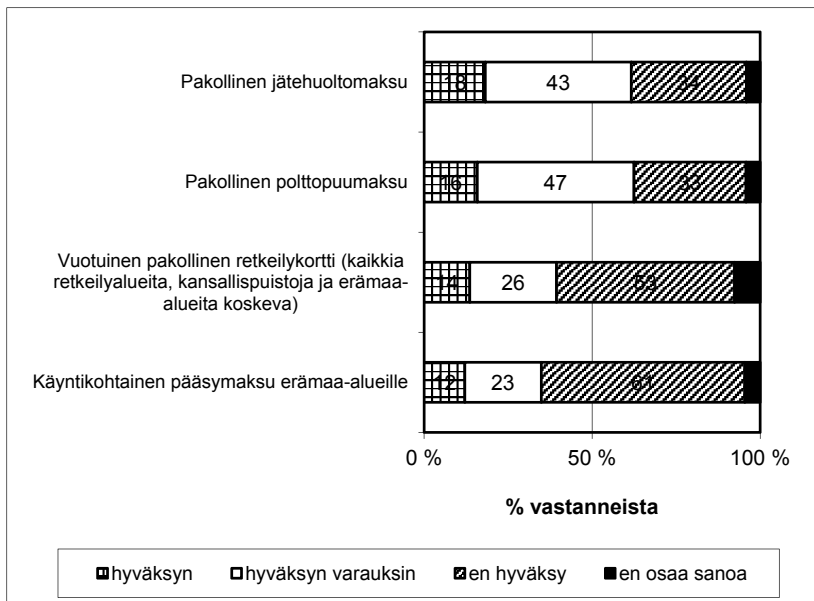
Kävijöistä valtaosan (85 %) mielestä Käsivarren erämaa-alueen peruspalvelut (autiotuvat, puuhuolto, sillat, viitat, pitkospuut) on jatkossakin ylläpidettävä verovaroin ja säilytettävä kaikille käyttäjille maksuttomina (kuva 19). Kulutapojen välillä ei ollut merkitseviä eroja suhtautumisessa tähän väittämään. Kolme neljästä vastanneesta (76 %) olisi myös valmis viemään roskansa itse pois, jotta jätehuoltokustannuksia voitaisiin pienentää. Maksuista myönteisimmin kävijät suhtautuvat vapaaehtoiisiin ja selvästi kohdennettuihin maksuihin. Vapaaehtoinen jätehuolto- ja polttopuumaksu saa enemmän kannatusta kuin pakollinen vastaava ja vapaaehtoinen retkeilykortti enemmän kannatusta kuin pakollinen (kyselytutkimuksen kysymykset 32 ja 33, liite 1, kuvat 19 ja 20). Tiettyihin toimintoihin kohdentuvat pakolliset jätehuolto- ja polttopuumaksut ovat selvästi hyväksyttävämpiä kuin vuotuinen pakollinen retkeilykortti tai käyntikohtainen pääsymaksu erämaa-alueille (kuva 20).

Peruspalvelujen maksuttomana säilyttäminen nähdään kävijöiden enemmistön joukossa niin tärkeänä, että noin puolet kävijöistä olisi valmiita vähentämään alueen varustelua ja palveluja, jos siten voitaisiin säilyttää alueen käyttö maksuttomana. Palvelutason säilyttämistä käyttäjiltä perittävin maksuin ei pidetä aivan

yhtä kannattavana. Vapaaehtoistyöhön olisi valmiita osallistumaan ainakin jossakin määrin 37 % vastanneista (kuva 19). Tähän kysymykseen tuli lisäkommentteja, joissa todettiin että halua olisi, mutta käytännössä vapaaehtoistyöhön osallistuminen on hankalaa, koska henkilö asuu kaukana alueelta.

Kuva 19. Kävijöiden suhtautuminen Käsiwarren erämaa-alueen peruspalvelujen (esim. jätehuolto, polttopuut, autiotuvat) rahoittamiseen ja kehittämiseen (n=1 335–1 352).

Kuva 20. Kävijöiden suhtautuminen vaihtoehtoisin käyttömaksuihin, joiden tuotto käytettäisiin alueen palvelujen ylläpitoon (n=1 324–1 334).

Vain kävellen liikkuneet pitivät tärkeimpänä maksuttomuuden säilyttämistä ja ainakin joskus kelkkailen liikkuneet pitivät sitä merkittävästi vähemmän tärkeänä. Sen sijaan vapaaehtoisuusmaksuihin tai vapaaehtoistyöhön suhtautumisessa ei ollut eroja kulkutapojen välillä. Vain hiihtäen kulkeneet hyväksyivät laajimmin pakollisen polttopuumaksun (27 % vastusti) kun taas ainakin joskus lentäen kulkeneista 40 % ei sitä hyväksynyt (Pearsonin testin $X^2=28,7$, $p=0,004$). Muihin pakollisiin käyttömaksuihin suhtautumisessa ei ollut eroja kulkutapojen välillä.

Kysymyksessä 33 vastaajat saivat myös keksiä itse jonkin muun heidän mielestään hyväksyttävän käyttömaksun. Ehdotuksia tuli 21 %:lta vastanneista. Tässä kohdassa tuli melko paljon sellaisia ehdotuksia, jotka olivat olleet jo valmiissa vastausvaihtoehdoissa. Kysymykseen vastanneista 17 % korosti vapaaehtoisuuden merkitystä määrittelemättä tarkemmin, mihin maksu kohdistuisi. 15 % kysymykseen vastanneista korosti, että uusia käyttömaksuja ei saa tulla, kysymys on kansakunnan terveydenhoidosta, joka olisi hoidettava verovaroin. Pakollista tai vapaaehtoista autiotupien käyttömaksua ehdotti 16 % ja saunamaksua 8 % kysymykseen vastanneista. Eri tavoilla toteutettuja retkeilykortteja ehdotti samoin 8 % ja maksujen suhteuttamista käytettyihin palveluihin 7 %. Vastaajista 7 % ehdotti moottorikelkoille lupamaksua, joka niillä jo on, tai lupamaksun korottamista. Muita, vastanneista 1–4 % mainitsema käyttömaksuja olivat yleisyysjärjestyksessä: saaste-
melumaksu lentäen liikkuville, kalastusluvat, puuhuoltomaksut, jätehuoltomaksut, varaustupamaksujen korottaminen, puhelumaksut, korkeammat maksut ulkomaalaisille, metsästysluvat, veikkausvarat, tulot Metsähallituksen talousmet-
sistä, suurilta ryhmiltä perittävät lisämaksut ja retkeilyjärjestöjen jäsenmaksun yhteydessä perimä maksu, jolla jäsenet osallistuvat alueen hoidon kustannuksiin.

4.3.5 Virkistyskokemusta häiritsevät tekijät

Noin kolmea neljäsosaa virkistyskävijöistä oli häirinnyt ainakin joskus joko maaston kuluneisuus, liiallinen kävijämäärä, muiden kävijöiden käyttäytyminen tai jokin muu tekijä (kyselytutkimuksen kysymys 26, liite 1). Häiritsevimpänä koettiin liialliset kävijämäärät, jotka olivat häirinneet ainakin jonkin verran 48 % vastaajista. Jonkin muun tekijän mainitsi häirinneen ainakin jonkin verran 41 % vastaajista ja samaa määrää oli häirinnyt ainakin jonkin verran muiden kävijöiden tai kävijäryhmien käyttäytyminen. Tosin jokin muu tekijä oli useammin kuin liiallinen kävijämäärä tai muiden kävijöiden tai kävijäryhmien käyttäytyminen häirinnyt paljon. Vähiten oli häirinnyt maaston kuluneisuus (taulukko 21).

Kulikutapojen välillä oli merkitseviä eroja kaikkien tekijöiden häiritsevyyden suhteen (taulukko 21). Liiallinen kävijämäärä, muiden kävijöiden tai kävijäryhmien käyttäytyminen ja jokin muu tekijä olivat kaikki häirinneet eniten sekä hiihtäen että kävellen kulkeneita. Vähiten liiallinen kävijämäärä ja jokin muu tekijä olivat häirinneet ainakin joskus kelkkaillen kulkeneita. Muiden kävijöiden käyttäytyminen oli häirinnyt vähiten vain kävellen kulkeneita. Maaston kuluneisuus oli odotetusti häirinnyt vähiten vain hiihtäen liikkuneita ja melko vähän ainakin joskus kelkkaillen kulkeneita. Hekin kuitenkin mainitsivat havainneensa jonkin verran maaston kuluneisuutta esimerkiksi Kalottireitin tupien lähistöllä, mikä on ymmärrettävää, sillä loppukeväästä alueella on jo pälvä.

Taulukko 21. Maaston kuluneisuuden, liiallisen kävijämäärän, muiden kävijöiden käyttäytymisen tai jonkin muun tekijän häiritsevyys virkistyskävijöiden näkökulmasta Käsivarren erämaa-alueella (n=1 147-1 348).

	kuinka paljon häirinnyt		
	ei lainkaan	jonkin ver- ran	paljon
	%		
Maaston kuluneisuus			
(paljon-sarakkeessa liian alhaisia frekvenssejä Pearsonin testiin)			
vain kävellen	60	37	3
vain hiihtäen	89	11	0
sekä kävellen että hiihtäen	56	40	4
ainakin joskus lentäen	56	39	6
ainakin joskus kelkkaillen	81	19	0
yhteensä (n=1339)	65	32	3
Liiallinen kävijämäärä			
(Pearsonin testin $X^2=32,1$, $p=0,000$)			
vain kävellen (n=598)	53	40	7
vain hiihtäen (n=209)	54	41	5
sekä kävellen että hiihtäen (n=252)	39	51	11
ainakin joskus lentäen (n=156)	51	42	7
ainakin joskus kelkkaillen (n=126)	67	27	6
yhteensä (n=1341)	52	41	7

Muiden kävijöiden tai kävijäryhmien käyttäytyminen

(Pearsonin testin $\chi^2=38,4$, $p=0,000$)

vain kävellen (n=599)	66	30	5
vain hiihtäen (n=208)	57	34	10
sekä kävellen että hiihtäen (n=258)	45	44	11
ainakin joskus lentäen (n=155)	57	37	6
ainakin joskus kelkkaillen (n=128)	61	34	6
yhteensä (n=1348)	59	34	7

Jokin muu tekijä

(Pearsonin testin $\chi^2=30,2$, $p=0,000$)

vain kävellen (n=517)	56	31	13
vain hiihtäen (n=184)	66	26	8
sekä kävellen että hiihtäen (n=206)	53	30	17
ainakin joskus lentäen (n=128)	56	33	11
ainakin joskus kelkkaillen (n=112)	79	14	7
yhteensä (n=1147)	59	29	12

Liiallisen kävijämäärän mainittiin häirinneen yleisimmin Haltin reitillä ja/tai sen tuvilla etenkin ruuhka-aikoina. Näihin viittasi 31 % kysymykseen vastanneista. Ruuhka-aikoina (kevättalvi, pääsiäinen, vappuviikko, kesä, elokuun alku, syksy, ruuhka-ajat yleensä) liiallisen kävijämäärän mainitsi häirinneen 6 % vastanneista. Loput selityksistä (10 % vastanneista mainitsi jonkin näistä) jakautuivat pääasiassa seuraaviin aihepiireihin: tuvat yleensä, tuvat ruuhka-aikoina, jokin yksittäinen tupa tai alue Kalottireitin ulkopuolella ja erävaelluksen SM-kisojen aika.

Selityksistä yleisimmät kohdassa "jokin muu tekijä" olivat helikopteri- ja lentokonekuljetukset (11 % kaikista kysymykseen vastanneista ja 12 % alueella ainakin joskus kesäaikana kulkeneista mainitsi), moottorikelkkailu (10 % kaikista kysymykseen vastanneista ja 18 % alueella ainakin joskus talviaikana kulkeneista mainitsi) ja roskaisuus (7 % kaikista kysymykseen vastanneista mainitsi). Yhteensä näitä tekijöitä mainitsi siis 28 % kaikista kysymykseen vastanneista. Moottorikelkkailuryhmään kuuluivat seuraavat vastaukset: moottorikelkkailu yleensä, moottorikelkkailijoita liikaa, turha huvikelkkailu, kelkkailun aiheuttama melu, haju, luonnonrauhan rikkominen, moottorikelkkasafarit, reittien ulkopuolinen kelkkailu, kelkkailijoiden kämpänvaltaus, varaustupia ei pitäisi vuokrata kelkkailijoille, Lynx-testaajien pörräys, päivähiihtäjien kускаaminen tunturiin kelkalla ja moottorikelkkaurat.

Helikopteri- ja lentokonekuljetukset ajoittuvat pääasiassa kesälle ja ne mainittiin useimmin häirinneinä tekijöinä vain kävellen kulkeneiden ryhmässä (18 % vain kävellen kulkeneista vastanneista mainitsi) ja toiseksi yleisimmin ainakin joskus lentäneiden ryhmässä (11 %). Sekä kävellen että hiihtäen kulkeneista helikopteri- ja lentokonekuljetukset olivat häirinneet 8 % vastanneista, ainakin joskus kelkkailun kulkeneista 2 %:a ja vain hiihtäen kulkeneista ei yksikään maininnut niiden

härinneen. Moottorikelkkailu puolestaan oli häirinnyt eniten vain hiihtäen kulkeneita (24 %), seuraavaksi eniten sekä kävellen että hiihtäen kulkeneita (22 %) ja vähiten ainakin joskus kelkkaillen kulkeneita (8 %), ainakin joskus lentäen (3 %) tai vain kävellen kulkeneita (2 %). Roskaisuus oli häirinnyt eniten vain kävellen tai ainakin joskus lentäen kulkeneita.

Muita yli yhden maininnan saaneita selityksiä kohdassa ”jokin muu tekijä” olivat yleisyysjärjestyksessä: täydet ja/ tai kuumat tuvat, Kalottireitti ja/ tai sen rakenteet, tyhjät kalavedet, puhelimien puuttuminen, Pihtusjärven lähistöllä oleva asuntovaunujen rykelmä, saunan puuttuminen, liian vähän laavuja, tulipaikkoja, tupia tai opasteita, kivikot, pajupusikot, Kaskasjoen tupa, ylilaidunnus, tietämättömyys erämaan kirjoittamattomista säännöistä, käymälän puuttuminen suosituilta telttailualueilta, irtijuoksevat koirat tai koirat autiotuvissa, kaasuhellojen puuttuminen, Kalottireitti huonosti merkitty, Kalottireitille pitkoksia pahimpiin paikkoihin, Meekonjärven kotasaunan idea hyvä, toteutus huono, tupien huono kunto, tulisiijat tupien ympärillä, ”juppiretkeilijät”, kivikekojen rakentaminen reitin varrelle, huonot kartat, liikaa tupia ja liian vähän valvontaa.

Muiden kävijöiden tai kävijäryhmien käyttäytyminen -kohdassa mainittiin osittain samoja aihepiirejä kuin kohdassa jokin muu tekijä. Yleisimmät muiden kävijöiden käyttäytymiseen liittyvät häiriötekijät olivat roskaaminen (8 % kaikista kysymykseen vastanneista mainitsi), suurten ryhmien meluisuus ja tupien valtaus (7 %), moottorikelkkailijoiden huono käytös (7 %), ylimielinen, muut huomioonottamaton, remuava käytös (5 %) ja autiotupien yöpaikkojen varaaminen tai tupien omiminen (4 %). Roskaamisen olivat kokeneet useimmin ongelmaksi vain kävellen tai ainakin joskus lentäen liikkuneet ja moottorikelkkailijoiden huonon käytöksen useimmin vain hiihtäen, ainakin joskus kelkkaillen ja sekä kävellen että hiihtäen kulkeneet. Kelkkailijoiden käyttäytymisen yhteydessä mainittiin seuraavia häiritseviä tekijöitä: äänekkyyys, ylimielisyys, juopottelu, liian kova ajonopeus, yöllä ajavat moottorikelkat, kelkkatestaajat, kelkkailijat Haltilla kännyköineen ja kameroineen, kelkkailu merkittyjen reittien ulkopuolella, kelkkailijoiden suhtautuminen eräretkeilijöihin ja keskenkasvuiset kelkkamiehet.

Lisäksi häiritsevänä käyttäytymisenä mainittiin useamman kuin yhden kerran: alkoholin liiallinen käyttö (usein lisämainintana: autiotuvissa), kalastajien huono käytös (roskaaminen, juopottelu, tupien valtaus, yöelämä), tietämättömyys tai välinpitämättömyys erämaan kirjoittamattomista säännöistä ja autiotupasäännöistä, koiravaljakkoryhmien käyttäytyminen, helikopterilla tai lentokoneella autiotuville tulleet pitkäksi aikaa majoittuvat ryhmät, koirat tuvilla, poromiesten epäasiallinen käytös, puiden tuhlaaminen ulkona nuotiolla tai lämmittämällä tupa liian lämpimäksi, epäasialliset oppaat, ei-maksaneet varaustupien valtaajat, paikallisten juopottelu, tavaroiden paljous tuvissa, pitkäksi aikaa samaan paikkaan leiriytyvät ryhmät, tunkeilevat ihmiset, varastusyritys, varaustupien vuokraaminen kelkkailijoille, paikallisten verkkokalastus ja ahdasmieliset ihmiset. Yhteensä ainakin jonkin näistä syitä mainitsi 15 % kaikista kysymykseen vastanneista.

Maaston kuluneisuus koettiin selvästi useimmin ongelmana Kalottireitin varrella ja/tai lähimaastossa (16 % kaikista kysymykseen vastanneista mainitsi), mutta josain määrin myös tupien ympäristössä (4 %) tai jollakin yksittäisellä Kalottireitin kämpällä (Meekonjärvi, Pihtusjärvi tai Saarijärvi). Muita tässä kohdassa mainittuja kävijöiden mielestä häiritsevästi kuluneita alueita olivat yleisyysjärjestyksessä: Lätäsenon varsi, porojen aiheuttama maaston kuluneisuus yleisesti, mönkijäurat, järvien rannat ja jokivarret, Saarikoski-Raittijärvi -reitti, Valttijoki, Termisjärven laakso, poromiesten tupien ympäristö, Haltin ympäristö ja Ropin ympäristö. Yhteensä jonkin näistä mainitsi 4 % kaikista vastaajista. Samoin 4 % vastaajista mainitsi jonkin erämaa-alueen ulkopuolella sijaitsevan kohteen, useimmin Kilpisjärven lähistön.

Kävijöistä 41 % vastasi välttävänsä Käsivarren erämaa-alueella jotakin aluetta tai ajankohtaa sen vuoksi, että alueella on liian paljon kävijöitä (kyselytutkimuksen kysymys 27, liite 1). Sekä hiihtäen että kävellen alueella liikkuneista 60 % ja ainakin joskus lentäen liikkuneista 50 % ilmoitti välttävänsä jotakin aluetta tai ajankohtaa. Vain kävellen liikkuneista 36 %, vain hiihtäen liikkuneista 31 % ja kelkkailijoista 30 % sanoi välttävänsä jotakin aluetta tai ajankohtaa (Pearsonin testin $X^2=62,8$, $p=0,000$). Järjestys on sama kuin edellä kysyttäessä, onko liiallinen kävijämäärä häirinnyt alueella. Sekä kävellen että hiihtäen, ainakin joskus lentäen ja ainakin joskus kelkkaillen kulkeneista lähes kaikki, joita liiallinen kävijämäärä oli häirinnyt, ilmoittivat välttävänsä jotakin aluetta tai ajankohtaa. Sen sijaan vain kävellen kulkeneista 11 prosenttiyksikköä ja vain hiihtäen kulkeneista 15 prosenttiyksikköä vähemmän kuin mitä oli kokenut häiriötä liiallisista kävijämääristä ilmoitti välttävänsä jotakin aluetta tai ajankohtaa.

Vältettävät alueet ja ajankohdat olivat likimain samat kuin edellä kysyttäessä, millä alueilla liiallisen kävijämäärän oli koettu häirinneen. Yleisimmin vältettävänä alueina ja ajankohtina mainittiin Haltin reitti ja/tai sen tuvat etenkin ruuhka-aikoina. Näihin viittasi 30 % kaikista kysymykseen vastanneista. Lähes kaikki muut selitykset (15 % kaikista kysymykseen vastanneista) liittyivät johonkin sesongeista (hiihtolomien aika, pääsiäinen, vappu, loppukevät, kesälomien aika, loppukesä, ruska-aika). Loput selitykset (8 % kaikista kysymykseen vastanneista mainitsi jonkin näistä) viittasivat seuraaviin aihepiireihin: tuvat yleensä, tuvat ruuhka-aikoina, jokin yksittäinen tupa, suurtunturien alue ruuhka-aikoina, kelkkaurat, Lätäseno-Poroeno loma-aikana ja jokin alueen ulkopuolinen kohde.

5 TULOSTEN TARKASTELU

Käsivarren erämaa-alueen kävijöiden *sukupuolijakauma* oli miesvoittoinen etenkin kesällä. Myös Urho Kekkonen kansallispuistossa (Saastamoinen 1972, Saarinen 1995), Evon retkeilyalueella (Ovaskainen ym. 1999a) sekä Yhdysvaltojen erämaa-alueilla (Roggenbuck ja Lucas 1987, Kajala 1994) kävijärakenteen on havaittu olevan miesvoittoinen. Toisaalta kahdessa Etelä-Suomen pienessä kansallispuistossa (Nuuksiossa ja Seitsemisessä) sekä Teijon retkeilyalueella kävijöiden sukupuolijakauma vastasi vaikutusalueen väestön sukupuolijakaumaa (Ovaskainen ym.

1999a ja 1999b). Suurin osa näistä tutkimuksista keskittyi kesäkauden kävijöihin ja talvikävijöitä on yleensäkin tutkittu vähemmän kuin kesäkävijöitä. Tämän tutkimuksen tulosten vertaamista muihin virkistyskävijätutkimuksiin rajoittaakin usein se, että muut tutkimukset eivät useinkaan kata koko vuotta.

On esitetty, että eräretkeilyn harrastajakunta on vanhenemassa. Vasta seurantatutkimuksella saadaan tähän tarkempaa aluekohtaista tietoa, mutta ainakaan kävijöiden *ikäjakauma* ei ole painottunut vanhempiin ikäluokkiin verrattuna kaikkien suomalaisten yli 16-vuotiaiden ikäjakaumaan. Kävijöiden keski-ikä on sama kuin Urho Kekkonen kansallispuistossa 1990-luvulla (Saarinen 1995). Se, että ikäluokassa 30–39-vuotiaat on vähemmän kävijöitä kuin ympäröivissä ikäluokissa, voi johtua elämäntilanteesta. Tässä vaiheessa perheellisillä on pienet lapset, jotka vähentävät joksikin aikaa vanhempienkin erämaakäyntejä. Muissa tutkimuksissa (mm. Lucas 1980, Kajala 1994, Saarinen 1995) on havaittu, että kesällä eräretkeilijät ovat keskimäärin nuorempia kuin päiväkävijät. Käsivarren erämaa-alueella tällaista ei voitu havaita, sillä alueella on kesällä hyvin vähän päiväkävijöitä.

Päiväkävijöiden suurempi osuus talvella (33 %) kuin kesällä (4 %) johtuneen ainakin osittain siitä, että talvella on helpompi ja nopeampi liikkua. Päiväkävijöiden vähäinen määrä verrattuna esimerkiksi Pallas-Ounastunturin ja Urho Kekkonen kansallispuistoihin (Penttilä ym. 1998, Saarinen 1995) johtuu myös siitä, että Käsivarren erämaa-alue alkaa Kilpisjärven kohdalla vasta 12 kilometrin päässä tieltä ja kylältä, jonka lähistöön tehdään runsaasti päiväretkiä. Muun muassa Saarijärven autio- ja varaustupa sekä Ailakkajärven autiotupa ovat erämaa-alueen ulkopuolella. Tämä selittää osittain myös sitä, että ne kävijät, jotka olivat yöpyneet, olivat yöpyneet maastossa keskimäärin yhden yön enemmän (5,4 yötä) kuin mitä erämaa-alueella keskimäärin (4,4 yötä). Pallas-Ounastunturin kansallispuistossa sijaitsevaan luontokeskukseen ja hotelliin pääsee tietä pitkin ja Urho Kekkonen kansallispuisto rajoittuu Saariselän ja Kiilopään matkailukeskuksiin.

Motorisoitua liikkumista on perusteltu muun muassa sillä, että lentokone, helikopteri ja moottorikelkka mahdollistavat vanhempien ja/ tai huonokuntoisempien pääsyn erämaahan. Kesäkauden kulkutavoista ainakin joskus lentäen kulkeneiden keski-ikä olikin korkeampi (41 v.) kuin vain kävellen kulkeneiden (36 v.) ja talvi-kauden kulkutavoista ainakin joskus kelkkaillen kulkeneiden keski-ikä oli korkeampi (44 v.) kuin vain hiihtäen kulkeneiden (41 v.). Toisaalta sekä kävellen että hiihtäen kulkeneet olivat kaikkein iäkkäimpiä (keski-ikä 47 v.), ilmeisen hyväkuntoisia ”veteraaneja”. Motorisoitu liikkuminen, erityisesti lentäminen on myös kallista, mistä johtuen osalla on varaa siihen vasta vanhempana. Ainakin joskus lentäen kulkeneilla olikin korkein tulotaso. Tässä tutkimuksessa havaittu hiihtäjien korkeampi *koulutustaso* moottorikelkkailijoihin verrattuna on havaittu myös Yhdysvalloissa (Knopp ja Tyger 1973, Jackson ja Wong 1982).

Asuinpaikkatarkastelussa näkyy yhteiskunnan yleinen kaupungistuminen. Lähes puolet vastanneista oli asunut lapsuutensa maaseudulla kun taas nykyiseksi asuinpaikakseen maaseudun ilmoitti vain 15 % vastaajista. Vastaava tulos havait-

tiin myös Urho Kekkosen kansallispuiston kesäretkeilijöiden keskuudessa (Saari-
nen 1995). Maan eri osista kävi kulkijoita Käsivarressa karkeasti likimain samassa
suhteessa kuin Urho Kekkosen kansallispuistossa, kuitenkin niin, että lappilaisia
vieraili Käsivarressa enemmän (11 % vastanneista) kuin UKK-puistossa kesällä
1992 (6 %, luku tulkittu kuvasta, Saarinen 1995, s. 28).

Kävijöiden *aiempaa retkeilykokemusta* tarkasteltaessa havaitaan, että moottorikelk-
kailijat ja sekä kävellen että hiihtäen liikkuneet ovat muita ryhmiä kokeneempia.
Näiden kahden ryhmän kokemuksissa on se ero, että moottorikelkkailijat ovat eri-
koistuneet nimenomaan Käsivarren erämaa-alueeseen, kun taas sekä hiihtäen että
kävellen liikkuneet olivat käyneet muita kävijäryhmiä useammalla eri alueella vii-
meisen viiden vuoden aikana. Se, että sekä hiihtäen että kävellen kulkeneet ovat
kokeneita kulkijoita ja arvostavat korkealle alueen erämaisyyden säilyttämisen,
selittää tulosta, että he uskaltavat ja haluavat kulkea muita kävijäryhmiä useam-
min yksin.

Kävijöiden *mieluisimmiksi ulkoilu- ja luontoharrastuksiksi* nousivat retkeily, hiihto,
kalastus ja kävely, joista kolmea ensiksi mainittua useimmat eivät voi harrastaa
päivittäin ainakaan ympäri vuoden. Onkin huomattava, että tämä kysymys ei
kerro sitä, mitä henkilö useimmin harrastaa, vaan mitä hän mieluummin harras-
taisi jos se olisi mahdollista.

Kesällä kalastettiin enemmän kuin talvella. Kesäkauden kävijöistä lentäen liikku-
neet ja talvikauden kävijöistä moottorikelkkailijat ovat muita useammin kalasta-
neet alueella. Se, että vastaajien *kalasaaliit* ovat olleet aiemmin parempia voi johtua
kalakantojen muutoksista tai inhimillisistä tekijöistä: aika kultaa muistot. Lisäksi
selittävänä tekijänä voi olla lupamaksujen kallistuminen, joka on nostanut saali-
sodotuksia.

Käsivarren erämaa-alueen *tärkeimpinä tehtävinä* kävijät pitivät alueen erämaisuu-
den säilyttämistä, alkuperäisluonnon suojelua sekä retkeily- ja vaellusmahdolli-
suuden tarjoamista. Annetuissa merkityksissä yhdistyvät siis suojelulliset näkö-
kohdat ja retkeilymahdollisuudet. Lisäksi luontaiselinkeinojen turvaamista pidet-
tiin melko tärkeänä. Sen sijaan Nuuksion ja Seitsemisen kansallispuistojen kävijät
korostavat suhteessa enemmän luonnonsuojelutavoitteita ja Evon ja Teijon retkei-
lyalueiden kävijät virkistyskäyttömahdollisuuksia (Ovaskainen ym. 1999a ja
1999b). Eri alueiden kävijöiden käsityksissä ilmenevät erot ovat yhdenmukaisia
alueiden luonteen ja lakisääteisen perustamistarkoituksen kanssa.

Verrattaessa Käsivarren erämaa-alueen ja Urho Kekkosen kansallispuiston virkis-
tyskävijöiden käynnilleen antamia tärkeimpiä syitä yhteisiä *motiiveja* ovat puhdas
luonto, luonnonrauha ja mahdollisuus päästä irti arjesta. Sen sijaan Käsivarressa
sekä avoimessa kysymyksessä että valmiissa vastausvaihtoehdoissa erittäin tärke-
äksi koettu "upeat maisemat / alueen maisemat" ei noussut UKK-puiston kävi-
jölle esitettyssä avoimessa kysymyksessä kymmenen tärkeimmän retkeilymotiivin
joukkoon. UKK-puiston kävijöiden motiiveissa korostuivat kuntoilu ja rentoutu-
minen enemmän kuin Käsivarressa (Saari-
nen 1995).

Kävijät vaikuttavat kokonaisuudessaan hyvin tyytyväisiltä matkaansa kysymyksen ”*vastasiko käynti odotuksia*” perusteella. Vastaajista 93 % ilmoitti käynnin vastanneen odotuksia. Samoin Seitsemisen ja Nuuksion kansallispuistoissa 90 % kävijöistä ilmoitti käynnin vastanneen odotuksia (Ovaskainen ym. 1999b). Korkea kävijätyytyväisyys tällaisella hyvin yleisellä tasolla esitetyllä kysymyksellä mitattuna on tyypillistä luonnon virkistyskäyttäjien ja yleisemminkin matkailijoiden keskuudessa. Matka saa olla todella epäonnistunut ennen kuin se myönnetään edes itselle (Shelby ja Heberlein 1986). Käsivarressa lentäen liikkuneet kalamiehet olivat useimmin pettyneitä käyntiinsä. Myös Seitsemisen kansallispuistossa ja Evon retkeilyalueella kalastaneet mieshenkilöt olivat muita useammin pettyneitä käyntiinsä (Ovaskainen ym. 1999a ja 1999b).

Jos vertaa vastauksia avoimiin kysymyksiin käynnin syistä ja toisaalta siitä, mikä oli parasta käynnissä, niin ainutlaatuinen luonto sekä rauha ja hiljaisuus nousevat molemmissa vastauksissa neljän tärkeimmän joukkoon. Sen sijaan parasta käynnissä oli -kysymyksessä ehkä hieman yllättävästi hyvä tai vaihteleva sää on toisella sijalla, kun taas käynnin syissä maisemat ovat toisella ja tutustuminen uuteen alueeseen ja uteliaisuus kolmannella sijalla. Ehkäpä on niin, että hyvä sää on myönteinen lisä matkalla, mutta sitä ei voida olettaa olevan eikä siten ottaa käynnin syyksi.

Kulkijoista noin kolme neljäsosaa mainitsi *jonkin tekijän häirinneen* ainakin jonkin verran heidän käynnillään Käsivarren erämaa-alueella. Tämä on huomattavasti enemmän kuin mitä Nuuksion (40 %) tai Seitsemisen kansallispuistossa (20 %, Ovaskainen ym. 1999b) sekä Evon (28 %) tai Teijon retkeilyalueilla (17 %, Ovaskainen ym. 1999a). Kysymyksenasettelu on muutoin sama, mutta vastausvaihtoehtoina oli Ovaskainen ym. (1999a ja 1999b) kyselyssä kyllä-ei kun taas Käsivarressa oli kolme vastausluokkaa: ei, jonkin verran ja paljon.

Liiallinen kävijämäärä oli yleisin kulkijoita haitannut yksittäinen tekijä. Sen mainitsi häirinneen ainakin jonkin verran 48 % vastanneista ja 41 % ilmoitti välttävänsä jotakin aluetta ja/tai ajankohtaa sen vuoksi, että siellä on liikaa kävijöitä. Toisaalta Nuuksion kansallispuistossa vain 19 % ja Seitsemisen kansallispuistossa 6 % kesäkauden kävijöistä oli kokenut häiriötä liiallisen kävijämäärän vuoksi (Ovaskainen ym. 1999b). Molemmissa puistoissa on kuitenkin huomattavasti suuremmat vuotuiset kävijämäärät (Nuuksiossa 27 000 henkilöä vuodessa ja Seitsemisessä 23 000 henkilöä) pienemmällä pinta-alalla. Eroa Käsivarteen selittänee vastausvaihtoehtojen erilaisuuden lisäksi erot kävijöissä ja heidän odotuksissaan. Käsivarteen tullaan enimmäkseen pitkille, yön yli kestäville retkille nauttimaan alueen maisemista, erämaisyydestä ja luonnontilaisuudesta. Käynneiltä haetaan rauhaa ja hiljaisuutta. Nuuksiossa ja Seitsemisessä suurin osa on päiväkävijöitä (80 % ja 60 %, Ovaskainen ym. 1999b), ja alueille tullaan ensisijaisesti ulkoilemaan. Toisaalta Käsivarressa on erämaa-alueeksi korkeat virkistyskävijämäärät (yli 5 000 henkilöä/v), ja 80 % käytöstä keskittyy neljälle kuukaudelle. Vastaavantyyppisistä laajoista pohjoissuomalaisista etävirkestysalueista vain suosituimmat kansallispuistot ylittävät nämä kävijämäärät. Tosin eräretkeilijöiden määrän arvioita on kovin

huonosti saatavilla kansallispuistojen osalta. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Pallas-Ounastunturin kansallispuistossa vierailee vuodessa noin 5 000 eräretkeilijää (Penttilä ym. 1998).

Liallinen kävijämäärä oli häirinnyt eniten sekä kävellen että hiihtäen kulkeneita ja vähiten ainakin joskus kelkkailien liikkuneita. Tätä ei voida selittää kokemuksella, sillä nämä molemmat ryhmät ovat kokeneita. Sen sijaan erot erämaa-alueelle tulon syissä voisivat selittää asiaa. Sekä kävellen että hiihtäen kulkeneet korostavat motiiveinaan kelkkailijoita enemmän alueen luonnontilaisuutta, erämaisuuutta, arkipäivän rutiineista irtautumista sekä rauhan ja hiljaisuuden kokemista.

Useamman kysymyksen perusteella (kyselylomakkeen kysymykset 26, 29 ja 31) voidaan tehdä se johtopäätös, että *motorisoitu liikkuminen* on liiallisten kävijämäärien jälkeen toiseksi yleisimmin kävijöitä häirinnyt tekijä. Kysymyksen 26 kohdassa onko jokin muu tekijä häirinnyt Käsivarren erämaa-alueella yleisimmin häiritseviksi mainittiin helikopteri- ja lentokonekuljetukset, jotka olivat häirinneet 11 % kaikista vastaajista (18 % vain kävellen kulkeneista) ja moottorikelkkailu, jonka mainitsi häirinneen 10 % kaikista vastaajista (24 % vain hiihtäen kulkevista). Täsmälleen sama osuus kävijöistä vastasi toisessa kysymyksessä (kysymys 31) näitä toimintoja olevan liikaa alueella. On huomattava, että näissä molemmissa avoimissa kysymyksissä motorisoitu liikkuminen nousi esille spontaanisti selitteissä. Tällä kysymyksenasettelulla haluttiin selvittää eksploratiivisesti, mitkä muut tekijät kuin maaston kuluneisuus, kävijämäärät tai muiden kävijöiden käyttäytyminen mahdollisesti koetaan ongelmiksi. Avointen kysymysten lisäksi motorisoitu liikkuminen tuli esille eri toimintojen hyväksyttävyyttä selvittävässä strukturoidussa kysymyksessä (kysymys 29). Tämän kysymyksen perusteella moottorikelkkailu sekä helikopteri- ja lentokonekuljetukset olivat alueelle selvästi huonoimminkin sopivia toimintoja.

Motorisoidun liikkumisen aiheuttamat ristiriidat puuttuvat lähes kokonaan kansallispuistoista, sillä niissä on kielletty virkistystarkoituksessa tapahtuva motorisoitu liikkuminen. Käsivarren kävijöiden kirjallisissa selitteissä oli usein, että he hyväksyvät moottoriliikenteen erämaa-alueella luontaiselinkeinonharjoittajille, huolto- tai pelastustehtävissä liikkuville sekä liikuntaesteisille kun sen sijaan motorisoitu virkistysliikenne koetaan häiritsevänä ja liian runsaana. Lainsäädännöllä voidaan siis suoraan vähentää ja on vähennetty virkistyskävijöiden välisiä ristiriitoja rajaamalla pois tiettyjä käyttömuotoja (Kajala ja Watson 1997).

Motorisoidun liikkumisen suhteen Käsivarressa on kyseessä epäsymmetrinen ristiriita, jossa motorisoimattomasti liikkuvat kokevat motorisoidun liikkumisen häiriöksi huomattavasti enemmän kuin päinvastoin. Tämä on hyvin yleistä virkistyskäytön konflikteissa (Lucas 1964, Knopp ja Tyger 1973, Jackson ja Wong 1982, Adelman ym. 1982, Gladden 1990, Watson ym. 1993, Kajala 1994, Gibbons ja Rudell 1995).

Tarkasteltaessa *syrjäytymistä* alueen sisällä huomattiin, että sekä kävellen että hiihtäen, ainakin joskus lentäen ja ainakin joskus kelkkailien kulkeneista lähes kaikki,

joita liiallinen kävijämäärä oli häirinnyt, ilmoittivat välttävänsä jotakin aluetta tai ajankohtaa. Sen sijaan niistä vain kävellen kulkeneista, jotka olivat kokeneet liiallisen kävijämäärän häiriöksi vain 77 % ja hiihtäen kulkeneista 67 % ilmoitti välttävänsä jotakin aluetta tai ajankohtaa. Tämä ero voi vain kävellen kulkeneiden kohdalla johtua siitä, että heistä hyvin suuri osa oli Kalottireittiä kulkeneita ensikertalaisia, joiden taidot ja kokemus eivät riitä kulkemaan merkitsemättömän polun ulkopuolella. Vain hiihtäen kulkeneet ovat kokeneempia. He voivat kokea, että heillä ei ole vaihtoehtoja koska suurtunturien alue on ainutlaatuinen kevättalven hiihto-olosuhteiltaan.

Tässä tutkimuksessa käytetyllä, alueen kävijöille suunnatulla otannalla ei saada selville, kuinka moni on jo aiemmin syrjäytynyt alueelta kokonaan. Kuitenkin vastanneista vain kaksi henkilöä mainitsi jossakin avoimista kysymyksistä, ettei tule enää alueelle, jos jotakin heitä vaivannutta epäkohtaa ei korjata. Kyselylomakkeen kysymyksissä 28 ja 48, joiden tuloksia ei ole tässä raportoitu, mainittiin yleisesti nykytilanteen olevan hyväksyttävä, joskin parannusehdotuksia annettiin.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Suunnittelun mahdollisuudet

Osallistavan suunnittelun periaatteen mukaisesti (Loikkanen ym. 1997) Metsähallitus on selvittänyt Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman laadinnan yhteydessä monin menetelmin erämaan keskeisten käyttäjäryhmien ja intressitahojen näkemyksiä. Eri tahojen näkemykset pyritään ottamaan suunnittelussa huomioon erämaalain asettamissa rajoissa. Tämä raportti keskittyy kuitenkin virkistyskävijätutkimuksen tulosten esittelyyn, joten myös tässä luvussa pohditaan vain tämän tutkimuksen tulosten hyödynnettävyyttä suunnittelussa.

Käsivarren erämaa-alueen hoidon ja käytön suunnittelun yhtenä tavoitteena on alueen monipuolisen käytön edistäminen, johon liittyy erämaa-alueen virkistyskäyttöympäristön viihtyisyyden säilyttäminen ja lisääminen. Suunnittelulla voidaan vaikuttaa virkistysympäristön viihtyisyyteen vaikuttamalla alueella oleviin rakenteisiin ja siellä harjoitettaviin toimintoihin sekä niiden sijoittumiseen alueen sisällä.

Suomessa on arveltu virkistyskävijöiden välisten ristiriitojen olevan vähäisiä, tärkeämpää olisi tutkia virkistyskäytön ja muiden käyttömuotojen ristiriitoja (Kajala ja Watson 1997). Tämä tutkimus sekä Urho Kekkonen kansallispuiston virkistyskäyttötutkimus (Saarinen 1995) osoittavat kuitenkin, että Suomessakin suosituilla retkeilyalueilla virkistyskävijöiden välisiä ristiriitoja esiintyy merkittävässä määrin. Käsivarren erämaa-alueelta on jo syrjäytynyt henkilöitä sekä tietyiltä reiteiltä tai ajankohdilta että kokonaan. Virkistyskävijöitä eivät juurikaan häiritse alueen muut käyttömuodot. Päinvastoin muun muassa poronhoito ja saamelaiskulttuuri

mainittiin alueen vetovoimatekijöiksi avoimissa kysymyksissä ja moottorikelkkailua kritisoivissa kommenteissa oli mainintoja, että huvikelkkailu häiritsee, mutta elinkeinonharjoittamiseen liittyvä kelkkailu ei. Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman laadinnan yhteydessä paikallisväestöltä saadun palautteen perusteella virkistyskäytön ja muiden käyttömuotojen väliset ristiriidat ovatkin Käsivarressa epäsymmetrisiä siten, että virkistyskäyttö häiritsee tietyissä tapauksissa (esimerkiksi moottorikelkkailu merkityn uran ulkopuolella vasomisaikaan) luontaiselinkeinojen harjoittamista.

Tutkimuksen mukaan muiden virkistyskävijöiden määrä ja motorisoitu virkistyskäyttö ovat merkitsevimmät virkistyskokemusta häiritsevät tekijät Käsivarren erämaa-alueella. Koska ainakin toistaiseksi kävijämäärät ovat jatkuvasti nousseet, suunnitelmassa tulee varautua yhä lisääntyviin kävijämääriin sekä lisääntyvään luontomatkailuun siten, että alueen erämaisuus ja muut erämaalain tavoitteet eivät pitkälläkään aikavälillä vaarannu. Kävijämääriä ei voida suoraan rajoittaa, sillä jokamiehen oikeus sallii omin voimin liikkumisen, mikä on yleisin kulkutapa Käsivarressa (83 % kävijöistä). Epäsuorasti voidaan rakenteilla (merkityt reitit, sillat, tupaverkosto) ohjailla sitä, minne retkeilijöiden enemmistö suuntautuu. Luvanvaraiset toiminnot – mm. ohjattu luontomatkailu, maastoliikenne virkistystarkoituksessa ja helikopterin laskeutuminen alueelle – ovat kävijämääriltään huomattavasti vähäisempiä.

Motorisoidun ja motorisoimattoman liikkumisen välisten ristiriitojen hallitsemiseksi on monia keinoja. Useimpien kävijöiden mielestä lähes kaikki toiminnot sopivat ainakin osalle aluetta. Tämä antaa hyvän lähtökohdan vyöhykkeistämiseksi alueen sisällä (Brown ym. 1979). Erityisen tärkeää Käsivarressa näyttäisi olevan motorisoidun ja motorisoimattoman virkistyskäytön eriyttäminen etenkin pitempiaikaisen vuorovaikutuksen (yöpymiset) osalta. Vyöhykkeistämällä voidaan alue jakaa erämaisuudeltaan eri tyyppisiin osa-alueisiin. Vyöhykejako mietittäessä tulee ottaa huomioon se kulkureittikartoista ja alueen vetovoimatekijöistä pääteltävissä oleva seikka, että kaikilla yleisimmillä kulkutavoilla liikkuvissa on merkittävä osa niitä, jotka haluavat päästä käymään suurtunturien alueella ja Haltilla. Toisaalta erämaalain yhtenä tavoitteena on alueen erämaisuuden turvaaminen ja näin ollen jollakin vyöhykkeellä tulee asettaa niukasta erämaaresurssista – erämaan rauhasta – riippuvaiset virkistyskäyttömuodot etusijalle.

Haltin reitille, joka on ruuhkaisin, ei ole näissä olosuhteissa hyödyllistä merkitä kahta erillistä uraa, toista moottorikelkoille ja toista hiihtäjille. Ensinnäkin puuttomassa ylätunturissa kulkijat näkisivät ja kuulisivat kuitenkin toisensa. Toisekseen hiihtäjät hakeutuisivat kuitenkin hankalissa lumiolosuhteissa moottorikelkkauralle, sillä hiihtoreittiä ei voida pitää auki avotunturissa. Hyvien olosuhteiden vallitessa merkitty hiihtoreitti puolestaan on tarpeeton, tällöin voi hiihtää kaikkialla. Ristiriitoja herättävien toimintojen ajallinen eriyttäminen on myös periaatteessa mahdollista, mutta käytännössä vaikea toteuttaa tällaisella etävirkestysalueella, jossa sesongit ovat lyhyitä. Virkistyskäytöllistä lentoliikennettä pitäisi myös ohjata ristiriitojen vähentämiseksi suosituksin ja ilmailulain sallimissa puitteissa

myös rajoituksin, mm. sopimalla yrittäjien kanssa lentoreiteistä ja -ajoista sekä laskeutumispaikeista.

Rakenteiden suhteen vastanneilla ei ole yhtä jyrkkää kantaa kuin toimintojen suhteen. Rakenteita koettiin useammin olevan liian vähän (38 % vastanneista) kuin liikaa (9 % vastanneista). Kysytyistä rakenteista kaikkein huonoimminkin erämaa-alueelle sopivat, so. etäisyysviitat muualla kuin tupien pihossa, vuokratuvat ja maksullinen sauna sopivat yli kahden kolmasosan mielestä ainakin osalle erämaa- aluetta. Rakenteissa ei näyttäisikään olevan vähentämistarpeita, sen sijaan joitakin yleisimmin toivottuja tai tarpeellisimpia rakenteita voidaan harkita rakennettavaksi. Mahdollisia uusia rakenteita suunniteltaessa on tärkeää pitää mielessä vyöhykkeet, ettei vähennetä erämaisuutta tekemällä rakenteita syrjäisiin paikkoihin, joilla ei vielä ole rakenteita.

Motorisoitu sekä koiravaljakoilla tapahtuva liiketoiminnallinen luontomatkailu tarvitsee käyttöönsä ohjelmapalvelutukikohtia sekä kesällä että talvella. Luontomatkailun tukikohtien tulisi sijaita omalla vyöhykkeellään, suosituimpien retkeilyreittien ulkopuolella. Näin minimoitaisiin puolin ja toisin maksavien asiakkaiden ja omatoimisten retkeilijöiden välisiä ristiriitoja.

Vyöhykkeistämisen ratkaisusta eli siitä, mitä rakenteita milläkin vyöhykkeellä on ja mitkä käyttömuodot ovat missäkin yleisiä, sallittuja, suositeltavia tai mahdollisia, on myös tiedotettava selkeästi kävijöille. Tehokkaalla opastustoiminnalla ja viestinnällä saatetaan parhaiten ajan tasalle kävijöiden tietämys erämaan luonnosta ja käytöstä, virkistyskäytön reiteistä, rakenteista, säännöistä ja tarpeellisista varusteista. Esimerkiksi jos kävijät saavat tietoa kävijämäärien jakautumisesta alueelle, he osaavat välttää ruuhka-aikoja ja Kalottireittiä niin halutessaan. Kun kävijöiden odotukset ja todellisuus vastaavat hyvin toisiaan, ristiriidat vähenevät ja kävijäytyvyisyys lisääntyy (Daniels ja Krannich 1990). Opastustoiminnalla voidaan lievittää myös ajattelemattoman käyttäytymisen aiheuttamia häiriöitä muille kävijöille ja luonnolle. Osa kävijöistä koki kulkijoiden olevan tietämättömiä autiotupien kirjoittamattomista säännöistä ja varaavan autiotupien yöpaikkoja vastoin näitä periaatteita tai majoittuvan autiotupiin liian suurina ryhminä. Myös yleisimmin mainittu käyttäytymisongelma, roskaaminen, voisi vähentyä tehokkaamman opastustoiminnan ja ympäristökasvatuksen avulla.

Valistamalla kävijöitä puu- ja jätehuollon kustannuksista ja kehottamalla heitä tuomaan aikaansaamansa palamattomat ja maatumattomat roskat takaisin tienvarteen vähennettäisiin alueen hoidon- ja käytön kustannuksia. Kolme neljäsosaa kävijöistä olikin halukkaita tuomaan roskansa pois maastosta jätehuollon kustannusten vähentämiseksi. Kävijät suhtautuvat myönteisesti vapaaehtoiisiin kohdennettuihin maksuihin, mikä antaa mahdollisuuksia peruspalveluista aiheutuvien kulujen ainakin osittaiseen kattamiseen tulevaisuudessa käyttäjä maksaa -periaatteen mukaisesti.

Hyvällä suunnittelulla voidaan myös ennakoita ja ennaltaehkäistä ristiriitoja. On kuitenkin hyvä muistaa, että ristiriita ei ole pelkästään kielteinen yhteiskunnallinen ilmiö. Ristiriidat vievät kehitystä eteenpäin. Suhtautumisemme ristiriitoihin vaikuttaa siihen, koituuko niistä enemmän hyötyä vai haittaa (Deutsch 1971). Luonnonvarojen hoidosta ja käytöstä vastaavien henkilöiden yhtenä tehtävänä on pyrkiä vaikuttamaan ristiriitoihin siten, etteivät ne kärjisty hallitsemattomiksi, pahimmillaan tuhoisiksi konflikteiksi. Erämaa-alueiden virkistyskävijöillä on erilaisia taustoja ja arvomaailmoja, mikä vaikeuttaa ristiriitojen ratkaisemista. Luonnonvarojen hoidosta ja käytöstä vastaavien henkilöiden pitää tämän vuoksi hyväksyä, että merkittävä osa heidän työtään on jatkuvaa ristiriitojen sovittelua (Crowfoot ja Wondolleck 1990).

Erämaisten alueiden virkistyskäytön ristiriitoja käsiteltäessä on hyvä muistaa myös, että ristiriitoja on monen eri tasoisia lievistä erimielisyydestä väkivaltaan asti (Boulding 1987, Keltner 1990). Eri tasoilla olevat ristiriidat vaativat erilaisia toimenpiteitä. Toisaalta virkistyskävijät hakevat erämaista usein vapautta ja pakoa arkipäivän säännönmukaisuudesta. Niinpä säännöt voivat vähentää erämaakokemusta ja tämän vuoksi tulisi pyrkiä ensisijaisesti vaikuttamaan epäsuorilla toimenpiteillä (opastus, suostuttelu) ja vasta toissijaisesti suuremmilla keinoilla (käyttörajoitukset, kävijöiden alueellinen eriyttäminen). Koska Käsivarren erämaa-alueella esiintyy eriasteisia ristiriitoja, erilaisten hoitotoimenpiteiden yhdistelmä tuottaa parhaimman tuloksen.

Epäsymmetrinen ristiriita, kuten Käsivarressa hiihtäjien ja moottorikelkkailijoiden välinen ristiriita, vaatii usein jonkinasteista kärjistämistä ennen kuin se on ratkaistavissa. Toisenkin osapuolen on nimittäin tiedostettava ja myönnettävä, että ristiriita on olemassa ja että kaikilla osapuolilla on oikeus mielipiteisiinsä ja kokemuksiinsa, ennen kuin ristiriidan ratkaisumalleista voidaan neuvotella (Pruitt ja Rubin 1986). Erämaasuunnittelun kyseessä ollessa suunnittelijan tehtävänä on pyrkiä löytämään eri osapuolia tyydyttävä ratkaisu ja samalla tasapainoilemaan siten, etteivät osapuolten väliset ristiriidat kärjisty liikaa. Työtä helpottaa ristiriitatilanteen syvälinen tuntemus, muun muassa konfliktin syiden ymmärtäminen. Ristiriidan syiden ymmärtäminen voi auttaa konfliktin pitämisessä asiatasolla, niin ettei se henkilöidy.

6.2 Tulosten luotettavuus

Pääosa tässä tutkimuksessa raportoiduista tuloksista perustuu satunnaisotannalla toteutettuun postikyselyyn. Satunnaisuuden varmistaminen on aina ongelmallista laajoilla virkistyskäyttöalueilla kuten Käsivarren erämaa-alueella, sillä perusjoukkoa ei tunneta. Erilaisin luvussa Tutkimusaineisto kuvatuin tavoin pyrittiin aikaansaamaan mahdollisimman edustava otos, jossa kullakin virkistyskävijällä on sama todennäköisyys päätyä otokseen. Suurten ryhmien osallistujat, nuoremmat henkilöt, Haltille päiväretken tehneet moottorikelkkailijat ja Melajärven suunnalle lentäneet kalastajat ovat aliedustettuina otoksessa. Aineisto edustaa kuitenkin

koko vuotta ja erilaisia virkistyskävijäryhmiä varsin hyvin, sillä kattavan otanta-järjestelyn lisäksi postikyselyn vastausprosentti oli erittäin korkea (83,3 %). Vaihtoehdot tavat selvittää alueen virkistyskävijöiden näkemyksiä (yleisötilaisuudet, haastattelut, jne.) eivät olisi rajalliset resurssit huomioon ottaen pystyneet tuottamaan yhtä hyvin eri kävijäryhmiä edustavaa aineistoa.

Käsivarren erämaa-alue on pääasiassa etävirikistysalue, jolle vain harva tekee useamman kuin yhden käynnin vuodessa. Tämän vuoksi kävijämääräarvioissa ei ole vastaavaa ongelmaa kuin lähivirikistysalueilla, joilla käyntikertojen ja kävijöiden määrät voivat erota suuresti toisistaan (Horne ym. 1998).

Käytön jakautumista alueelle kuvaavia karttoja tarkasteltaessa tulee muistaa, että kyselylomakkeessa käytetyn kartan mittakaava oli 1 : 400 000. Näin karkea mittakaava aiheutti epätarkkuutta sekä kulkijoiden vastauksissa että aineiston talletuksessa. Tästä syystä yöpymismääräkartoilla käytettiin 1,5 kilometrin puskurivyöhykettä tupien lähistöllä ja eri reittien kävijämääräarvioita tulee tarkastella suuntaa antavina.

6.3 Tutkimustarpeet

Tämä tutkimus on tuottanut tietoa erämaa-alueen virkistyskäytön suunnittelun kannalta keskeisistä kysymyksistä virkistyskävijöiden näkökulmasta. Jatkossa olisi hyödyllistä tarkastella syvällisemmin aineistosta mm. taustamuuttujien välisiä riippuvuussuhteita, taustamuuttujien korrelaatiota kävijöiden näkemysten kanssa ja erämaakokemuksen (experience use history, Schreyer ym. 1984) vaikutusta kävijöiden näkemyksiin. Myös retkeilijöiden kulkureiteistä ja yöpymispai-koista kerättyä paikkatietoa kannattaisi tarkastella lähemmin. Esimerkiksi voitaisiin tutkia taustamuuttujien, retkeilykokemuksen, motiivien tai alueella harrastet-tujen aktiviteettien vaikutusta reitin valintaan. Myös veden läheisyyden vaikutusta leiripaikan valintaan voitaisiin tarkastella.

Tutkimuksessa esitetyt kävijämääräarviot ovat sitä epätarkempia mitä vanhemmista vieraskirjoista ne on laskettu johtuen vieraskirjojen osittaisesta puuttumisesta. Arvioita voisi jossain määrin tarkentaa laskemalla jokaiselle tarkasteluvuo-delle, kuinka monta kertaa kävijät ovat keskimäärin kirjoittaneet nimensä tallessa oleviin vieraskirjoihin. Tässä tutkimuksessa käytettiin vuoden 1990 vieraskirjoista laskettua jakajaa (3,24), joka on todennäköisesti yliarvio varhaisimmille vuosille.

Tutkimus kannattaisi toistaa joitakin vuosia hoito- ja käyttösuunnitelman hyväk-symisen jälkeen, jotta voitaisiin arvioida hoito- ja käyttösuunnitelman vaikutusta esimerkiksi kävijätyytyväisyyteen. Tällöin kannattaa pitää kysymykset mahdolli-suuksien mukaan samoina, jotta vertailtavuus säilyy.

Kävijätyytyväisyyttä mittaava kysymys ”vastasiko käynti odotuksia” ei ole kovin erotteleva (Shelby ja Heberlein 1986). Seurantatutkimuksessa kysymys kannatta-nee kuitenkin pitää mukana, sillä se vie vähän tilaa kysymyslomakkeessa ja siihen

liitetyt avoimet kysymykset, ”parasta käynnissä oli” ja ”pahin pettymys oli” tuottavat arvokasta lisätietoa.

Ristiriitoja mittaava kysymys ”onko jokin seuraavista asioista häirinnyt Sinua Käsivarren erämaa-alueella” on kumulatiivinen, mikä myös osaltaan selittää sitä että motorisoimattomasti liikkuneista kokenein ryhmä – sekä kävellen että hiihtäen liikkuneet – on suvaitsemattomin. Seurantatutkimuksen kannalta havainnollisinta olisi kysyä lisäksi käyntikohtaisesti ”häiritsikö jokin tekijä Sinua tällä käynnilläsi Käsivarren erämaa-alueella”. Näin voitaisiin parhaiten verrata, onko esimerkiksi erilaisilla Metsähallituksen toimenpiteillä ollut vaikutusta ristiriitojen määrään tai laatuun, eikä saataisi vastaukseksi sellaisia asioita, jotka ovat nyt kunnossa mutta ovat häirinneet aikoinaan.

Asiakaspalvelun tehokkuuden arvioimiseksi olisi mielenkiintoista nähdä, kuinka hyvin esimerkiksi vuonna 1999 toteutetut Metsähallituksen Internetretkeily sivut ja alueen tuville vuonna 1999 tehdyt opastuskansiot ovat palvelleet Käsivarren kulkijoita. Nyt toteutettuun kyselyyn vastanneista 9 % koki, ettei Käsivarren erämaa-alueelta ole saatavilla riittävästi tietoa, ja osa esitti, että Internet olisi helppo kanava välittää ajantasaista tietoa.

LÄHTEET

- Adelman, B. J. E., Heberlein, T. A. ja Bonnicksen, T. M. 1982: Social psychological explanations for the persistence of a conflict between paddling canoeists and motorcraft users in the Boundary Waters Canoe Area. – *Leisure Sciences* 5(1):45–61.
- Boulding, E. 1987: Learning peace. – Teoksessa: Väyrynen, R. (toim.), *The quest for peace: Transcending collective violence and war among societies, cultures and states*. Sage Publications, London. ss. 317–329.
- Brown, P. J., Driver, B. L., Bruns, D. H. ja McConnell, C. 1979: The Outdoor Recreation Opportunity Spectrum in wildland recreation planning: Development and application. – Teoksessa: *First Annual National Conference on Recreation Planning and Development, Snowbird, Utah, April 18, 1979*. American Society of Civil Engineers, New York. ss. 527–538.
- Crowfoot, J. E. ja Wondolleck, J. M. 1990: Environmental disputes: Community involvement in conflict resolution. Island Press, Washington D. C.
- Daniels, S. E. ja Krannich, R. S. 1990: The recreational opportunity spectrum as a conflict management tool. – Teoksessa: *Social science and natural resource recreation management*. Westview Press, Boulder, Colorado. ss. 165–179.
- Deutsch, M. 1971: Toward and understanding of conflict – *International Journal of Group Tensions* 1(1):42–54.
- Gibbons, S. ja Ruddell, E. J. 1995: The effect of goal orientation and place dependence on select goal interferences among winter backcountry users. – *Leisure Sciences* 17:171–183.
- Gladden, J. N. 1990: *The Boundary Waters Canoe Area: Wilderness values and motorized recreation*. – Iowa State University Press, Ames, Iowa. 156 s.
- Hallikainen, V. 1998: *The Finnish Wilderness Experience*. – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 711. 288 s.
- Horne, P., Sievänen, T., Alenius, V., Iisalo, H. ja Friman, T. 1998: *Kävijälaskenta-opas*. – Metsähallituksen luonnonnsuojelujulkaisuja. Sarja B 45. 68 s.
- Jackson, E. L. ja Wong, R. A. G. 1982: Perceived conflict between urban cross-country skiers and snowmobilers in Alberta. – *Journal of Leisure Research* 14(1):47–62.

- Kajala, L. 1994: The applicability of conflict theories in outdoor recreation: A case study of hikers and recreational stock users in the Eagle Cap Wilderness. – *Lisensiaattitutkimus*. Joensuun yliopisto, metsätieteellinen tiedekunta. 134 s.
- Kajala, L. ja Välkky, E. 1998: The applicability of GIS in wilderness planning with an example of the Käsivarsi Wilderness Area. – Paper presented at Resource Technology '98 Nordic Symposium, Rovaniemi, June 8–12, 1998.
- Kajala, L. ja Watson, A. E. 1997: Wilderness – Different cultures, different research needs. Comparing conflict research needs in Finland and the United States. – *International Journal of Wilderness* 3(2):33–36.
- Kari, K. 1978: Haltin valloitus. – *Kisakalliosäätiö*. 167 s.
- Keltner, J. 1990: From mild disagreement to war: The struggle spectrum. – Teoksessa: Stewart, J. (toim.) *Bridges, not walls*. McGraw-Hill, New York. ss. 317–332.
- Knopp, T. B. ja Tyger, J. D. 1973: A study of conflict in recreational land use: Snowmobiling versus ski-touring. – *Journal of Leisure Research* 5(3):6–17.
- Loikkanen, T., Simojoki, T. ja Wallenius, P. 1997: Osallistavan suunnittelun opas luonnonvara-ammattilaisille. – *Metsähallitus, Vantaa*. 96 s.
- Lucas, R. C. 1964: Wilderness perception and use: The example of Boundary Waters Canoe Area. – *Natural Resources Journal* 3:394–411.
- Lucas, R. C. 1980: Use patterns and wilderness characteristics, attitudes, and preferences in nine wilderness and other roadless areas. – *USDA Forest Service Intermountain Forest and Range Experiment Station, Ogden, Utah. Research Paper INT-253*.
- Ovaskainen, V., Horne, P. ja Sievänen, T. 1999a. Evon ja Teijon retkeilyalueiden kävijät ja kävijätyytyväisyys kesäkaudella 1996. – *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 726. 78 s.
- Ovaskainen, V., Horne, P. ja Sievänen, T. 1999b. Nuuksion ja Seitsemisen kansallispuistojen virkistyskäyttö kesäkaudella 1996: kävijät ja kävijätyytyväisyys. – *Metsähallituksen luonnonsojelujulkaisuja. Sarja A* 107. 77 s.
- Penttilä, T., Piri, E. ja Vuopio, M. 1998. Pallas-Ounastunturin kansallispuisto. Hoito- ja käyttösuunnitelma 1998–2017. – *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 716. 108 s.
- Pruitt, D. G. ja Rubin, J. Z. 1986: *Social conflict: Escalation, stalemate, and settlement*. Random House, New York.

- Roggenbuck, J. W. ja Lucas, R. C. 1987: Wilderness use and user characteristics: A state-of-knowledge review. – Teoksessa: Lucas, R. C. (toim.) Proceedings – National Wilderness Research Conference: Issues, State-of-Knowledge, Future Directions. Fort Collins, Colorado, July 23-26, 1985. USDA Forest Service Intermountain Research Station, Ogden, Utah. General Technical Report INT-220:204–245.
- Saarinen, J. 1995: Urho Kekkonen kansallispuiston retkeily-ympäristön viihtyvyys. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 37. 77 s.
- Saastamoinen, O. 1972: Saariselän-Itäkairan alueen virkistyskäyttö. – Licensiaattitutkimus. Kansantaloudellisen metsäekonomian laitos, Helsingin yliopisto. 171 s.
- Schreyer, R., Lime, D. W. ja Williams, D. R. 1984: Characterizing the influence of past experience on recreation behavior. – Journal of Leisure Research 16(1):35–50.
- Shelby, B. ja Heberlein, T. A. 1986: Carrying capacity in recreation settings. – Oregon State University, Corvallis, Oregon.
- Watson, A. E., Niccolucci, M. J. ja Williams, D. R. 1993: Hikers and recreational stock users: Predicting and managing recreation conflicts in three wildernesses. – Ogden, Utah: USDA Forest Service Intermountain Research Station. Research paper INT-468.

VIRKISTYSKÄVIJÄTUTKIMUKSEN SAATEKIRJEET JA KYSELYLOMAKE

Kyselylomakkeessa oli kansisivu otsikolla "Käsivarren erämaa-alueen kävijätutkimus", 10 sivua kysymyksiä ja kaksi karttaa, joista toinen sivulla 3 ja toinen irrallisena liitteenä, jonka vastaajat saivat pitää itsellään niin halutessaan. Kyselylomake oli A4-kokoinen, nidottu vihko. Ohessa mallit saatekirjeistä (2 postitusta) kesäkauden lopulla. Talvikauden loppuksi ajankohtaan liittyvät tiedot päivitettiin, mutta muutoin saatekirje oli samanlainen.

METSÄHALLITUS
Ylä-Lapin luonnonhoitoalue
99400 Enontekiö
puh (016) 533 070
fax (016) 533 072
sähköposti: Liisa.Kajala@metsa.fi

29.10.1996

HYVÄ KÄSIVARREN KULKIJA

Osallistuit jokin aika sitten Käsivarren erämaa-alueen kävijätutkimukseen kirjoittamalla tietoja retkestäsi Käsivarren tuville sijoitettuihin kävijätutkimusvihkoihin. Kiitokset yhteistyöstäsi.

Ohessa lupaamani tarkempi kysely, jonka lähetän kesä- ja syysretkeilykauden 1996 päätyttyä edustavalle osalle kävijöistä. Tällä kyselytutkimuksella Metsähallitus pyrkii varmistamaan, että Käsivarren erämaa-alueen virkistyskäyttäjien näkemykset saadaan otetuiksi huomioon parhaillaan tekeillä olevassa alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa.

Tulosten luotettavuuden kannalta on erittäin tärkeää, että kaikki kyselyn saaneet vastaavat siihen henkilökohtaisesti. Vastauksesi käsitellään täysin luottamuksellisesti. Nimeäsi tai osoitettasi ei missään vaiheessa yhdistetä vastauksiisi.

Pyydän Sinua palauttamaan täytetyn kyselylomakkeen oheisessa palautuskuoressa mahdollisimman pian Metsähallituksen Enontekiön toimipaikkaan, joka maksaa postimaksun. Vastaan mielelläni kysymyksiisi.

Suurkiitokset avustasi!

Liisa Kajala
Erämaasuunnittelija

P.S. Ohessa Metsähallituksen Enontekiön alueen esite käyttöösi. Voit pitää muistona myös kyselyn liitteenä olevan koko Suomen kartan.

METSÄHALLITUS

Ylä-Lapin luonnonhoitoalue
99400 Enontekiö
puh (016) 533 070
fax (016) 533 072
sähköposti: Liisa.Kajala@metsa.fi

26.11.1996

HYVÄ KÄSIVARREN KULKIJA

Muutama viikko sitten postitin Sinulle Käsivarren erämaa-alueen kävijätutkimuskyselyn. Jos olet jo täyttänyt kyselyn, kiitän Sinua osallistumisestasi.

Jos et ole vielä vastannut kyselyyn, pyydän kohteliaimmin Sinua vastaamaan ja palauttamaan täytetyn kyselylomakkeen viimeistään kahden viikon kuluttua oheisessa palautuskuoressa Metsähallituksen Enontekiön toimipaikkaan, joka maksaa postimaksun. Koska kysely on lähetetty vain pienelle, mutta edustavalle joukolle Käsivarren erämaa-alueen kulkijoita, Sinun vastauksesi on erittäin tärkeä.

Vastauksesi käsitellään täysin luottamuksellisesti. Nimeäsi tai osoitettasi ei missään vaiheessa yhdistetä vastauksiisi.

Vastaan mielelläni kysymyksiisi, jotka voit esittää joko kirjeitse, puhelimitse, sähköpostitse tai faxilla.

Yhteistyöstä kiittäen

Liisa Kajala
Erämaasuunnittelija

Ole ystävällinen ja pyri vastaamaan jokaiseen kysymykseen joko ympyröimällä tai rastittamalla soveltuva vaihtoehto ja/tai kirjoittamalla vastaus.

A. TÄMÄNKERTAINEN KÄYNTI

Jos olet käynyt alueella useampia kertoja kesän ja/tai syksyn 1996 aikana, valitse kestoltaan pisin käyntikerta, jonka perusteella vastaat tämän kohdan (kohta A) kysymyksiin.

1. Oheisella kartalla (sivu 3) näkyy Käsivarren erämaa-alue. Ole ystävällinen ja

- piirrä kartalle Suomen puolella kulkemasi reitti,
- merkitse rastilla yöpymispaikkasi ja
- osoita nuolella kulkusuuntasi.

2. Milloin lähdit kyseiselle maastokäynnillesi? _____ päivänä _____ kuuta 1996.

3. Yövytkö matkallasi maastossa (tarkoittaa tässä vähintään 1 km päässä tieltä autiotuvassa, varaustuvassa tai omassa majoitteessa)?

- () Kyllä. () En. ==> Siirry kysymykseen 5.

4. Jos yövyit matkallasi maastossa, montako yötä vietit

- autiotuvassa? _____ yötä, joista Käsivarren erämaa-alueella _____ yötä.
 varaustuvassa? _____ yötä, joista Käsivarren erämaa-alueella _____ yötä.
 omassa majoitteessa (esim. telтта)? _____ yötä, joista Käsivarren erämaa-alueella _____ yötä.

Huom! Erämaa-alueen rajaus käy ilmi kartasta (sivu 3). Esimerkiksi Saarijärvi ja Ailakkajärvi eivät kuulu erämaa-alueeseen.

5. Kuljitko Käsivarressa ryhmässä vai yksin?

- () Ryhmässä. () Yksin. ==> Siirry kysymykseen 8.

6. Montako henkeä oli ryhmässäsi (itsesi mukaanlukien)?

- aikuisia (15 v. tai vanhempia) _____ henkilöä,
 alle 15-vuotiaita _____ henkilöä.

7. Jos kuljit ryhmässä, koostuiko se (tarvittaessa merkitse useampi kohta):

- () omasta perheestä
 () ystävistä, sukulaisista
 () harrastusryhmästä
 () työtovereista
 () yritysvieraista
 () koululuokasta tai opiskeluryhmästä
 () ammattioppaan vetämästä järjestetystä ryhmästä, jossa olit osallistujana
 () ammattioppaan vetämästä järjestetystä ryhmästä, jossa olit oppaana
 () jostain muusta, mistä? _____

Kesäkauden kyselyssä: **8. Millä tavoin liikut tämänkertaisella käynnilläsi alueella?**

- kävelen
 saavuin alueelle helikopterilla tai lentokoneella ja kävelin pois
 kävelin alueelle ja minut haettiin helikopterilla tai lentokoneella pois
 käytin helikopteri- tai lentokonekuljetusta molempiin suuntiin
 meloen tai veneellä, käyttäen helikopteri- tai lentokonekuljetusta
 meloen tai veneellä, ilman kuljetusapua
 muulla tavoin, miten? _____

Talvikauden kyselyssä:

8. Millä tavoin liikut tämänkertaisella käynnilläsi (tarvittaessa merkitse useampi kohta)?

- hiihtäen, kuljettaen itse varusteeni
 hiihtäen, mutta varusteet vietiin kelkalla
 omalla tai kaverin moottorikelkalla
 matkailuyrittäjän moottorikelkalla
 kelkan hinauksessa
 saapunut alueelle helikopterilla tai lentokoneella ja hiihtänyt pois
 hiihtänyt alueelle ja haettu helikopterilla tai lentokoneella pois
 käyttäen helikopteri- tai lentokonekuljetusta molempiin suuntiin
 koiravaljakolla
 muulla tavoin, miten? _____

9. Harrastitko tämänkertaisella käynnilläsi metsästystä?

- kyllä ei

10. Oliko Sinulla tai jollakin ryhmäsi jäsenistä koira mukana maastossa?

- kyllä ei

11. Mitkä ovat kolme tärkeintä syytä, miksi tulit tällä kertaa Käsivarren erämaa-alueelle?

1. _____
 2. _____
 3. _____

B. AIKAISEMMAT KÄYNNIT ALUEELLA

12. Oletko käynyt aiemmin Käsivarren erämaa-alueella (ks. edellä ollut kartta)?

- En ole käynyt aiemmin ==> Siirry kysymykseen 18.
 Olen käynyt, yhteensä noin _____ kertaa (tämä käynti mukaan lukien).

13. Jos olet käynyt aiemmin Käsivarren erämaa-alueella, milloin kävit ensimmäisen kerran?

Olen käynyt alueella ensimmäisen kerran _____ kuussa vuonna 19____ .

14. Kuinka monta kertaa olet käynyt Käsivarren erämaa-alueella viimeksi kuluneiden 5 vuoden aikana (tämä käynti mukaan lukien)?

- a) Kesällä (juhannuksesta ruska-aikaan) _____ kertaa.
 b) Ruska-aikana _____ kertaa.
 c) Loppusyksyllä (ruska-ajasta lumentuloon) _____ kertaa.
 d) Keskitalvella (lumentulosta helmikuun loppuun) _____ kertaa.
 e) Kevättalvella (maaliskuun alusta juhannukseen) _____ kertaa.

15. Millä tavoin olet liikkunut alueella lumettomana aikana?

- kävellessä
 saapunut alueelle helikopterilla tai lentokoneella ja kävellyt pois
 kävellyt alueelle ja haettu helikopterilla tai lentokoneella pois
 käyttäen helikopteri- tai lentokonekuljetusta molempiin suuntiin
 meloen tai veneellä, käyttäen helikopteri- tai lentokonekuljetusta
 meloen tai veneellä, ilman kuljetusapua
 muulla tavoin, miten? _____
 en ole liikkunut alueella lumettomana aikana (vain talvikauden kyselyssä)

16. Millä tavoin olet liikkunut alueella talvella?

- hiihtäen, kuljettaen itse varusteeni
 hiihtäen, mutta varusteet vietiin kelkalla
 omalla tai kaverin moottorikelkalla
 matkailuyrittäjän moottorikelkalla
 kelkan hinauksessa
 saapunut alueelle helikopterilla tai lentokoneella ja hiihtänyt pois
 hiihtänyt alueelle ja haettu helikopterilla tai lentokoneella pois
 käyttäen helikopteri- tai lentokonekuljetusta molempiin suuntiin
 koiravaljakolla
 muulla tavoin, miten? _____
 en ole liikkunut alueella talvikeleillä (vain kesäkauden kyselyssä)

17. Millä tavoin olet yöpynyt Käsivarren erämaa-alueella?

- autiotuvassa
 varaustuvassa
 omassa majoitteessa (telta, laavu, maavaate tms.)
 muualla, missä? _____
 en ole yöpynyt Käsivarren erämaa-alueella

18. Millä tavoin keität vettä tai valmistat ruokaa retkeillessäsi Käsivarren erämaa-alueella?

Numeroi yleisyysjärjestyksessä (1, 2, 3, 4, 5, 6) ruoanvalmistustapasi. Jos et ole käyttänyt jotakin tapaa, jätä se numeroimatta.

- tuvassa kaasuliedellä
 retkikeittimellä
 tuvan pihalla tulilla
 tuvassa kaminalla
 tulilla muualla kuin tuvan lähistöllä
 muulla tavoin, miten? _____
 En valmista lämmintä juotavaa tai ruokaa lainkaan retkeillessäni Käsivarren erämaa-alueella.

19. Oletko harrastanut kalastusta Käsivarren erämaa-alueella ja millaisena olet pitänyt saalistasi?**a) Tällä käyntikerralla**

- en kalastanut
 kalastin

Tämänkertainen saalis oli

- hyvä
 tyydyttävä
 heikko
 ei saalista

b) Aikaisemmin

- en ole kalastanut
 olen kalastanut

Saalis on ollut aikaisemmin yleensä

- hyvä
 tyydyttävä
 heikko
 ei saalista

C. ULKOILUHARRASTUKSET YLEENSÄ, MUIDEN ALUEIDEN KÄYTTÖ

20. Missä oheisen kartan (liite) mukaisista kansallispuistoista, retkeilyalueista, erämaista ja luonnonpuistoista olet käynyt vähintään kerran viimeisten 5 vuoden aikana? Merkitse alueiden numerot.

Kansallispuistot _____

Valtion retkeilyalueet _____

Erämaa-alueet _____

Luonnonpuistot _____

() Norjan ja/tai Ruotsin puolella Paras-Pältsa -alueella

21. Kuinka usein keskimäärin käytit aikaa ulkoiluun ja erilaisiin luontoharrastuksiin viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana (esim. kävely, lenkkeily, retkeily, hiihto, moottorikelkkailu, luonnon tarkkailu, marjastus, sienestys, kalastus, metsästys)?

() päivittäin () noin kerran viikossa

() lähes päivittäin () 2-3 kertaa kuukaudessa

() 2-3 kertaa viikossa () harvemmin

22. Mitkä ovat kolme mieluisinta ulkoilu- ja luontoharrastustasi?

1. _____

2. _____

3. _____

D. ODOTUKSET JA MIELIPITEET KÄSIVARREN ERÄMAA-ALUEESTA, SEN HOI-DOSTA, KÄYTTÖSTÄ JA PALVELUISTA

23. Mikä on mielestäsi Käsivarren erämaa-alueen merkitys? Numeroi tärkeysjärjestyksessä kolme tärkeintä tehtävää.

() kulttuuriarvojen suojelu

() alkuperäisluonnon suojelu

() luontaiselinkeinojen (poronhoito, metsästys, kalastus, marjastus) turvaaminen

() alueen erämaisyyden säilyttäminen

() retkeily- ja vaellusalue

() virkistyskalastusalue

() virkistysmetsästysalue

() opetus- ja tutkimusalue

() matkailun edistäminen

() muu, mikä? _____

24. Miten paljon seuraavat tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että olet käynyt Käsivarren erämaa-alueella?

	erittäin paljon	paljon	jonkin verran	ei lainkaan
kunnon kohentaminen	1	2	3	4
omien voimien ja taitojen koettelu	1	2	3	4
alueen luonnontilaisuus	1	2	3	4
jännityksen etsiminen	1	2	3	4
arkipäivän rutiineista irtautuminen	1	2	3	4
alueen maisemat	1	2	3	4
maastossa yöpymisen kokeminen	1	2	3	4
hyvät retkeilymaastot	1	2	3	4
vapauden kokeminen	1	2	3	4
mahdollisuus olla omana itsenään	1	2	3	4
kasvien ja/tai eläinten tarkkailu	1	2	3	4
kasvien ja/tai eläinten valokuvaaminen	1	2	3	4
rauhan ja hiljaisuuden kokeminen	1	2	3	4
yhteisten hetkien kokeminen ystävien tai perheen kanssa	1	2	3	4
lasten, vieraiden tms. tutustuttaminen alueeseen	1	2	3	4
kalastusmahdollisuudet	1	2	3	4
metsästysmahdollisuudet	1	2	3	4
marjastus- ja/tai sienestysmahdollisuudet	1	2	3	4
mahdollisuus tavata muita retkeilijöitä	1	2	3	4
mahdollisuus jälkeenpäin vaihtaa kokemuksia retkistäni toisten ihmisten kanssa	1	2	3	4
olen kuullut ihmisten keuhvan tätä aluetta	1	2	3	4
muualta ei löydy vastaavanlaista aluetta	1	2	3	4
alueen tarjoamat harrastusmahdollisuudet	1	2	3	4
alueen tupaverkosto	1	2	3	4
uteliaisuus	1	2	3	4
olen henkilökohtaisesti kiintynyt alueeseen	1	2	3	4
alueen erämaisuus	1	2	3	4
aiemmat myönteiset kokemukset	1	2	3	4
suurtunturit	1	2	3	4
julkisten kulkuneuvojen yhteydet	1	2	3	4
Kilpisjärven matkailupalvelut	1	2	3	4
riittävästi tilaa, ei liikaa kävijöitä	1	2	3	4
alue liittyy elämäni merkittäviin tapahtumiin	1	2	3	4

	erittäin paljon	paljon	jonkin verran	ei lain- kaan
kävin sattumalta tai kokeeksi tällä alueella	1	2	3	4
järjestetty vaellus alueelle	1	2	3	4
yksinäisyyden kokeminen	1	2	3	4
Kalottireitti	1	2	3	4
Halti	1	2	3	4
Metsähallituksen asiakaspalvelun suositus	1	2	3	4
alueen ulkoilukartta	1	2	3	4
alueesta kertova kirjallisuus tai lehtiartikkelit, mitkä? _____	1	2	3	4
Metsähallituksen esitteet, mitkä? _____ _____	1	2	3	4
jokin muu syy, mikä? _____	1	2	3	4

25. Vastasiko tämänkertainen käyntisi Käsivarren erämaa-alueella odotuksiasi?

() Kyllä; parasta käynnissä oli _____

() Ei; pahin pettymys oli _____

26. Onko jokin seuraavista asioista häirinnyt Sinua Käsivarren erämaa-alueella?

(a) Maaston kuluneisuus

() Ei lainkaan. () Jonkin verran. () Paljon.

Missä osassa aluetta? _____

(b) Liiallinen kävijämäärä

() Ei lainkaan. () Jonkin verran. () Paljon.

Missä osassa aluetta ja minä vuodenaikana? _____

(c) Muiden kävijöiden tai kävijäryhmien käyttäytyminen?

() Ei lainkaan. () Jonkin verran. () Paljon.

Minkä ryhmien tai millainen käyttäytyminen? _____

(d) Jokin muu tekijä?

() Ei lainkaan. () Jonkin verran. () Paljon.

Mikä? _____

27. Onko Käsivarren erämaa-alueella mitään ajankohtia tai paikkoja, joita pyrit välttämään sen vuoksi, että alueella on liian paljon kävijöitä?

() Ei.

() Kyllä, mitkä ajankohdat ja/tai paikat? _____

28. Mitkä ovat mielestäsi pahimmat uhkatekijät, jotka voivat häiritä tämän alueen arvoa Sinulle tulevaisuudessa?

29. Miten sopivana pidät seuraavia rakenteita ja toimintoja Käsivarren erämaa-alueella? Kaikkia tässä mainittuja rakenteita tai toimintoja ei ainakaan toistaiseksi ole alueella.

	sopii täysin	sopii osalle aluetta	ei sovi lainkaan
RAKENTEET			
merkityt polut (esim. Kalottireitti)	1	2	3
rakennetut polut (esim. kiveys, pitkospuut)	1	2	3
sillat	1	2	3
jäteastiat	1	2	3
kompostorit	1	2	3
etäisyysviitat ¹ tupien pihossa	1	2	3
etäisyysviitat muualla kuin tupien pihossa	1	2	3
avoimet autiotuvat	1	2	3
varaustuvat	1	2	3
vuokratuvat (erona varaustupaan, että ryhmä voi vuokrata tuvan kokonaan omaan käyttöönsä)	1	2	3
maksullinen sauna	1	2	3
erämaapuhelimet	1	2	3

¹ Noin 2,5 metriä korkeita viittoja, joista käy ilmi suunta ja etäisyys keskeisille kohteille (esim. kämpille, nähtävyyksille).

TOIMINNOT

opastetut hiihtoretket	1	2	3
opastetut kesäaikaiset retket	1	2	3
opastetut moottorikelkkaretket	1	2	3
harrastemoottorikelkkailu kartalle merkityllä uralla	1	2	3
harrastemoottorikelkkailu merkityn uran ulkopuolella	1	2	3
koiravaljakoilla ajaminen	1	2	3
koiravaljakot tupien lähistöllä	1	2	3
retkeilijät muiden kuin valjakkokoirien kanssa	1	2	3
poroilla ajaminen	1	2	3
helikopterikuljetukset	1	2	3
lentokonekuljetukset	1	2	3
moottoriveneily	1	2	3
kalojen siirtoistutus alueen sisällä	1	2	3
kalojen istutus alueen luontaisilla lajeilla, jotka kasvatettu kalanviljelylaitoksissa	1	2	3

30. Onko Käsivarren erämaa-alueella mielestäsi joitakin rakenteita

() liian vähän, mitä puuttuu ja missä? _____

() liian paljon, mitä on liikaa ja missä? _____

31. Onko Käsivarren erämaa-alueella mielestäsi joitakin toimintoja

() liian vähän, mitä puuttuu ja missä? _____

() liian paljon, mitä on liikaa ja missä? _____

E. MIELIPITEET ALUEEN PALVELUJEN KEHITTÄMISESTÄ JA RAHOITUKSESTA

32. Miten tämän alueen peruspalvelut (esim. jätehuolto, polttopuut, autiotuvat) tulisi mielestäsi rahoittaa ja miten niitä tulisi kehittää? Ota kantaa kaikkiin väittämiin.

	täysin samaa mieltä	osaksi samaa mieltä	en osaa sanoa	osaksi eri mieltä	täysin eri mieltä
Alueen peruspalvelut (autiotuvat, puuhuolto, sillat, viitat, pitkospuut) on ylläpidettävä verovaroin ja säilytettävä käyttäjille maksuttomina.	1	2	3	4	5
Alueen varustelua ja palveluja voi vähentää, mutta alueen käyttö on pidettävä maksuttomana.	1	2	3	4	5
Palvelut on rahoitettava käyttäjiltä perittävien maksuin, jotta palvelutaso voidaan säilyttää.	1	2	3	4	5
Olisin valmis maksamaan vapaaehtoisen polttopuu- ja jätehuoltomaksun kulujen kattamiseksi.	1	2	3	4	5
Olisin valmis ostamaan vapaaehtoisen retkeilykortin kulujen kattamiseksi.	1	2	3	4	5
Olisin valmis viemään itse roskani pois, jotta jätehuoltokustannuksia voitaisiin vähentää.	1	2	3	4	5
Olisin valmis osallistumaan vapaaehtoistyöhön palvelujen pitämiseksi maksuttomina.	1	2	3	4	5

33. Miten suhtaudut seuraaviin vaihtoehtoisin käyttömaksuihin, joiden tuotto käytettäisiin alueen palvelujen ylläpitoon?

	hyväksyn	hyväksyn varauksin	en hyväksy	en osaa sanoa
Pakollinen polttopuumaksu	1	2	3	4
Pakollinen jätehuoltomaksu	1	2	3	4
Käyntikohtainen pääsymaksu erämaa-alueille	1	2	3	4
Vuotuinen pakollinen retkeilykortti (kaikkia retkeilyalueita, kansallispuistoja ja erämaa-alueita koskeva)	1	2	3	4

Muu hyväksyttävä käyttömaksu, mikä? _____

34. Onko Käsivarren alueelta (kämpistä, reiteistä, olosuhteista) riittävästi tietoa saatavilla?

() kyllä () ei

Jos ei, niin mitä jäit kaipaamaan? _____

35. Metsähallitukselle on monessa yhteydessä tullut ehdotus, että Meekonjärvelle pitäisi rakentaa sauna. Avotunturissa olevan saunan puuhuolto on kuitenkin kallista. **Mitä mieltä olet, pitäisikö Meekonjärvelle rakentaa sauna?**

() kyllä () ei

36. Paljonko olisit valmis maksamaan Meekonjärven saunan käytöstä?

_____ mk / henkilö / käyttökerta.

F. TAUSTATIETOJA

37. Syntymävuotesi? Vuosi _____.

38. Sukupuoli () nainen () mies

39. Peruskoulutuksesi?

- 1 Kansakoulu
- 2 Peruskoulu tai keskikoulu
- 3 Ylioppilas

40. Ammatillinen koulutuksesi?

- 1 Ei ammatillista koulutusta
- 2 Ammattikoulututkinto tai ammattikursseja
- 3 Opistotasoinen tutkinto
- 4 Yliopisto- tai korkeakoulututkinto

41. Mihin ryhmään kuulut tällä hetkellä?

1 Maatalousyrittäjät.	7 Työttömät.
2 Muut itsenäiset yrittäjät.	8 Kotiäidit/-isät.
3 Johtajat tai ylemmät toimihenkilöt.	9 Opiskelijat/koululaiset.
4 Alemmat toimihenkilöt.	10 Eläkeläiset.
5 Työntekijät.	11 Muut, mitkä? _____
6 Luontaiselinkeinojen harjoittajat.	

42. Mikä on nykyinen ammattisi tai opiskelualasi (mahdollisimman tarkasti)?

43. Kuinka monta aikuista (vähintään 18-vuotiasta) kuuluu ruokakuntaasi? _____ henkilöä.

Kuinka monta alle 18-vuotiasta henkilöä kuuluu ruokakuntaasi? _____ henkilöä.

44. Sijaitseeko nykyinen asuntosi

- 1 maaseudulla
- 2 kirkonkylässä tai muussa taajamassa
- 3 kaupungin lähiössä
- 4 kaupungin keskustassa

45. Missä vietit suurimman osan lapsuudestasi (15 ensimmäistä ikävuotta)?

- 1 maaseudulla
- 2 kirkonkylässä tai muussa taajamassa
- 3 kaupungin lähiössä
- 4 kaupungin keskustassa

46. Pysyvän asuinpaikkasi postinumero? _____**47. Mitkä ovat tällä hetkellä kotitaloutenne (ruokakuntanne) yhteenlasketut nettotulot kuukaudessa (verojen jälkeen)?**

☐ alle 2 000 mk	☐ 12 001 – 14 000 mk
☐ 2 000 – 4 000 mk	☐ 14 001 – 16 000 mk
☐ 4 001 – 6 000 mk	☐ 16 001 – 18 000 mk
☐ 6 001 – 8 000 mk	☐ 18 001 – 20 000 mk
☐ 8 001 – 10 000 mk	☐ yli 20 000 mk
☐ 10 101 – 12 000 mk	

48. Mitä muuta Käsivarren erämaa-alueen hoidosta ja käytöstä haluaisit tuoda Metsähallituksen tietoon?

KIITOS!

ARVIO VIRKISTYSKÄVIJÄMÄÄRIEN KEHITYKSESTÄ KÄSIVARREN ERÄMAA-ALUEELLA VUOSINA 1970-98 TUVITTAIN JA KUUKAUSITTAIN

VUOSI 1970	NIMIÄ VIERASKIRJASSA / KUUKAUSI												
TUPA / KK	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	YHT
Meekonjärven at	2	11	18	87	93	7	34	32	8	0	0	0	292
Pihtsusjärven at	0	12	10	48	7	22	18	1	0	0	0	0	118
Porojärven at	2	1	13	53	62	11	64	49	14	0	1	0	270
Puuvrasjoen at	0	0	5	33	0	2	18	3	2	4	0	0	67
NIMIÄ YHTEENSÄ	4	24	46	221	162	42	134	85	24	4	1	0	747
ARVIOITU KÄVIJÄMÄÄRÄ	2	9	18	85	63	16	52	33	9	2	0	0	288

Vuoden 1970 arviosta puuttuvat seuraavien tupien tiedot: Haltin at, Jogasjärven at, Kuonjarjoen at, Lossujärven at, Meekonjärven vt, Pihtsusjärven vt, Ropin at, Saarijärven at, Saarijärven vt, Taapmajärven at, Tenomuotkan at, Termisjärven at ja Termisjärven vt.

VUOSI 1975	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	YHT
Aatsan at	3	0	15	0	0	5	13	12	6	7	0	12	73
Ailakkajärven at**	0	0	71	183	44	27	72	38	42	0	0	4	481
Jogasjärven at	3	42	81	72	18	58	88	17	0	0	0	0	379
Kaskasjoen at	4	1	13	19	4	9	30	6	3	0	0	0	89
Meekonjärven at*	2	3	45	158	102	42	23	249	40	2	2	0	668
Meekonjärven vt**	4	5	42	190	63	0	46	55	34	0	0	0	439
Pihtsusjärven at*	0	0	52	111	117	25	31	84	51	0	0	1	472
Porojärven at	0	0	58	86	29	15	77	84	23	0	0	0	372
Puuvrasjoen at	7	0	39	42	10	2	40	16	8	1	1	2	168
Tenomuotkan at**	0	0	8	29	16	2	32	19	4	0	2	0	112
Termisjärven at*	1	6	65	175	58	32	231	230	65	3	5	3	874
NIMIÄ YHTEENSÄ	24	57	489	1065	461	217	683	810	276	13	10	22	4127
ARVIOITU KÄVIJÄMÄÄRÄ	9	22	189	411	178	84	264	313	106	5	4	8	1592

*arvio perustuu vuoden 1974 vieraskirjaan

**arvio perustuu vuoden 1976 vieraskirjaan

Vuoden 1975 arviosta puuttuvat seuraavien tupien tiedot: Haltin at, Kuonjarjoen at, Kutukosken at (2 kpl), Lossujärven at, Pihtsusjärven vt, Ropin at, Saarijärven at, Saarijärven vt, Taapmajärven at ja Termisjärven vt.

VUOSI 1980	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	YHT
Haltin at	1	5	10	134	78	22	89	142	25	4	0	0	510
Kuonjarjoen at*	7	24	27	217	0	0	0	0	0	0	0	0	275
Jogasjärven at	2	5	12	153	70	20	55	65	23	0	0	0	405
Kaskasjoen at	0	0	2	38	21	17	19	17	2	0	0	2	118
Kutukosken at, pohj.	0	0	0	17	7	14	59	21	10	0	0	1	129
Kutukosken at, etel.	0	0	0	18	10	25	59	45	22	0	0	2	181
Lossujärven at	3	3	7	90	53	12	80	45	9	1	0	0	303
Meekonjärven vt	0	6	34	255	85	7	40	54	28	0	0	0	509
Pihtsusjärven at	0	4	16	149	79	8	31	62	12	0	0	0	361
Porojärven at	1	0	26	86	76	18	58	79	9	0	2	0	355
Puuvrasjoen at	1	0	8	100	40	1	19	16	18	2	0	2	207

Ropin at	0	0	0	0	20	9	39	0	2	0	0	1	71
Tenomuohtkan at	0	0	6	32	16	14	51	38	4	2	0	1	164
Termisjärven at	0	0	41	170	82	0	15	43	43	2	0	0	396
NIMIÄ YHTEENSÄ	15	47	189	1459	637	167	614	627	207	11	2	9	3984
ARVIOITU KÄVIJÄ-MÄÄRÄ	6	18	73	563	246	64	237	242	80	4	1	3	1537

Vuoden 1980 arviosta puuttuvat seuraavien tupien tiedot: Aatsan at, Kuonjarjoen at, Meekonjärven at, Pihtsusjärven vt, Saarijärven at, Saarijärven vt, Taapmajärven at ja Termisjärven vt.

VUOSI 1985	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	YHT
Aatsan at*	0	0	1	14	7	2	15	8	8	0	0	1	56
Ailakkajärven at	0	2	79	300	56	7	58	31	40	2	0	0	575
Haltin at	0	3	20	207	127	12	125	117	49	0	0	0	660
Kaskasjoken at	0	0	6	64	8	7	17	6	13	0	0	0	121
Kuonjarjoen at*	2	3	66	579	311	117	340	355	141	2	6	1	1923
Kutukosken at	0	0	6	32	5	23	71	36	16	0	0	0	189
Lossujärven at**	0	1	2	62	31	10	90	50	8	0	0	2	256
Meekonjärven at	0	6	58	373	66	28	237	191	30	56	0	0	1045
Pihtsusjärven at	4	3	43	278	124	17	141	228	72	0	0	0	910
Pihtsusjärven vt*	0	0	32	174	63	5	53	43	44	0	0	0	414
Porojärven at	4	2	28	156	61	35	65	59	12	0	2	2	426
Puuvrasjoen at	0	0	4	26	4	0	0	0	4	0	0	0	38
Ropin at	0	6	14	50	176	22	62	50	26	0	0	5	411
Somasjärven at*	0	3	26	107	52	1	73	52	17	0	0	2	333
Taapmajärven at	3	2	2	84	27	0	31	11	0	0	0	0	160
Tenomuohtkan at	1	0	9	37	1	4	22	27	3	0	0	0	104
Termisjärven at	4	16	40	518	131	89	434	301	82	9	0	5	1629
Termisjärven vt	0	3	36	206	74	13	49	33	5	0	5	0	424
NIMIÄ YHTEENSÄ	18	50	472	3267	1324	392	1883	1598	570	69	13	18	9674
ARVIOITU KÄVIJÄ-MÄÄRÄ	7	19	182	1260	511	151	726	617	220	27	5	7	3732

*arvio perustuu vuoden 1984 vieraskirjoihin

**arvio perustuu vuoden 1985 vieraskirjoihin

Vuoden 1985 arviosta puuttuvat seuraavien tupien tiedot: Jogasjärven at, Kutukosken at (toinen), Meekonjärven vt, Saarijärven at ja Saarijärven vt.

VUOSI 1990	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	YHT
Aatsan at*	0	0	6	46	3	0	0	6	10	0	0	0	71
Ailakkajärven at**	0	0	32	366	27	54	80	81	34	7	0	5	686
Haltin at	0	6	29	213	66	4	155	95	78	0	2	4	652
Kuonjarjoen at	1	31	88	495	247	66	540	371	156	0	2	10	2007
Kutukosken at	2	0	3	42	6	10	89	42	17	6	2	0	219
Lossujärven at	0	2	10	66	19	10	54	39	25	0	0	4	229
Meekonjärven at	8	27	69	326	175	47	310	282	120	0	4	10	1378
Meekonjärven vt	5	9	7	218	100	6	65	40	26	0	0	0	476
Pihtsusjärven at	0	6	47	277	125	7	343	222	133	0	2	7	1169
Pihtsusjärven vt	0	2	21	136	86	2	63	51	17	0	0	0	378
Porojärven at	17	7	15	129	63	13	101	55	12	0	0	0	412
Ropin at	0	0	21	90	3	29	45	41	33	5	2	4	273
Saarijärven at**	5	28	216	752	442	86	411	318	129	18	0	18	2423
Saarijärven vt	1	7	23	165	105	14	66	38	78	4	4	4	509
Tenomuohtkan at**	0	0	4	58	0	2	42	26	9	0	1	0	142
Termisjärven at ja vt	7	8	45	384	99	67	344	303	92	1	0	1	1351

NIMIÄ YHTEENSÄ	46	133	636	3763	1566	417	2708	2010	969	41	19	67	12375
ARVIOITU KÄVIJÄ-MÄÄRÄ	18	51	245	1452	604	161	1045	775	374	16	7	26	4774

*arvio perustuu vuoden 1989 vieraskirjoihin

**arvio perustuu vuoden 1991 vieraskirjoihin

Vuoden 1990 arviosta puuttuvat seuraavien tupien tiedot: Jogasjärven at, Kaskasjoen at, Kutukosken at (toinen), Puuvrasjoen at, Somasjärven at ja Taapmajärven at.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	YHT
VUOSI 1993													
Ailakkajärven at*	4	6	6	278	61	44	64	100	81	7	0	4	655
Haltin at	10	9	38	189	172	11	103	172	59	0	0	4	767
Jogasjärven at	0	5	28	84	77	2	79	72	21	2	0	7	377
Jogasjärven vt**	0	0	0	43	41	1	18	22	17	0	0	0	142
Kopmajoen at***	2	4	38	123	94	5	26	61	27	2	0	6	388
Kuonjarjoen at	0	24	111	385	339	20	382	430	201	14	0	27	1933
Lossujärven at**	7	2	36	205	159	21	178	146	63	3	0	8	828
Meekonjärven at	20	25	67	272	289	16	328	336	119	8	1	26	1507
Meekonjärven vt	0	20	39	186	199	0	98	116	88	0	0	0	746
Pihtsusjärven at	13	22	50	212	237	3	245	312	79	6	0	19	1198
Pihtsusjärven vt	0	22	53	166	203	0	87	73	47	0	0	0	651
Porojärven at	0	0	12	97	54	11	59	84	26	2	0	4	349
Saarijärven at	25	38	181	792	528	44	398	377	76	14	0	30	2503
Saarijärven vt	0	2	6	135	150	0	71	77	68	0	0	0	509
Taapmajärven at	0	0	5	46	37	0	19	34	18	0	0	0	159
Tenomuohtkan at	1	14	4	5	14	4	42	38	6	0	0	0	128
Termisjärven at	9	37	131	431	230	34	304	268	79	2	5	5	1535
Termisjärven vt	0	0	17	155	120	0	29	44	37	0	0	0	402
NIMIÄ YHTEENSÄ	91	230	822	3804	3004	216	2530	2762	1112	60	6	140	14777
ARVIOITU KÄVIJÄ-MÄÄRÄ	35	89	317	1468	1159	83	976	1066	429	23	2	54	5701

*arvio perustuu ajanjaksoon 01.08.1993-31.07.1994

**arvio perustuu vuoden 1994 vieraskirjaan

***arvio perustuu ajanjaksoon 27.05.1993-30.05.1994

Vuoden 1993 arviosta puuttuvat seuraavien tupien tiedot: Kaskasjoen at, Kutukosken at (2 kpl), Puuvrasjoen at ja Ropin at.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	YHT
VUOSI 1996/97 (kävijätutkimuksesta)													
yli 16-vuotiaiden nimiä	9	38	174	693	549	156	860	886	394	4	1	22	3786
yli 16-vuotiaita kävijöitä	12	49	225	894	708	201	1110	1143	508	5	1	28	4885
ARVIOITU KÄVIJÄ-MÄÄRÄ (sis. lapset)	13	52	239	948	751	213	1177	1212	539	5	1	30	5178
VUOSI 1998													
Aatsan at**	25	3	5	22	20	2	11	23	9	6	0	0	126
Ailakkajärven at	0	9	35	323	122	29	56	70	54	1	0	2	701
Haltin at	15	2	41	174	90	5	94	120	69	11	2	8	631
Hirvasvuopion at**	0	2	18	0	0	0	38	16	5	0	0	2	81
Jogasjärven at	19	0	0	109	42	4	37	63	20	0	0	0	294
Jogasjärven vt	0	3	16	50	18	0	10	14	9	0	0	0	120

Kaskasjoen at	0	0	8	86	11	9	23	8	18	0	0	0	163
Kopmajoen at	0	0	0	47	66	11	65	75	35	0	0	0	299
Kuonjarjoen at	0	5	69	385	278	56	505	685	259	12	2	16	2272
Lossujärven at	23	0	7	145	110	20	111	260	105	0	0	3	784
Meekonjärven at	8	11	31	279	166	31	229	344	140	14	2	11	1266
Meekonjärven vt	0	9	29	146	92	10	64	124	32	0	0	0	506
Pihtusjärven at	4	1	28	251	174	38	303	477	195	11	0	0	1482
Pihtusjärven vt	0	0	16	91	77	9	54	97	49	0	0	0	393
Porojärven at	20	2	10	126	39	20	36	55	11	0	2	4	325
Puuvrasjoen at	0	6	1	98	24	3	17	11	17	0	0	1	178
Ropin at***	5	5	10	85	35	5	25	50	15	2	0	0	237
Saarijärven at	49	45	110	708	414	99	291	633	283	21	2	21	2676
Saarijärven vt	3	15	103	77	60	68	119	51	5	5	0	0	506
Taapmajärven at**	5	0	6	48	38	5	7	12	6	1	1	0	129
Tenomuotkan at**	3	16	0	30	27	7	27	15	5	0	0	0	130
Termisjärven at	20	6	53	429	177	80	134	221	108	5	0	0	1233
Termisjärven vt*	5	0	25	135	86	40	26	19	6	26	2	0	370
NIMIÄ YHTEENSÄ	204	140	621	3844	2166	551	2282	3443	1455	115	13	68	14902
ARVIOITU KÄVIJÄ- MÄÄRÄ	79	54	240	1483	836	213	880	1328	561	44	5	26	5749

* arvio perustuu Metsähallituksen Enontekiön toimiston varauskirjoihin, todelliset luvut korkeampia

** arvio perustuu vuoden 1997 vieraskirjoihin

*** arvio perustuu kävijätutkimuksen 1996/97 tietoihin kävijöistä

Vuoden 1998 arviosta puuttuvat seuraavien tupien tiedot: Kutukosken at (2 kpl).